

VENÄJÄ TAKARAIVOSSA

**Nato-kysymys eduskunnan ulko- ja turvallisuuspoliittisissa
keskusteluissa vaalikaudella 2011–2015**

Juha Kirstilä
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Filosofian, poliittisen historian ja
valtio-opin laitos
Poliittinen historia
Kesäkuu 2016

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

KIRSTILÄ JUHA: Venäjä takaraivossa
– Nato-kysymys eduskunnan ulko- ja turvallisuuspoliittisissa
keskusteluissa vaalikaudella 2011–2015

Pro gradu -tutkielma, 110 s.

Poliittinen historia

Kesäkuu 2016

Kylmän sodan päätyttyä Suomelle avautui uusia läntisiä yhteistyönäkymiä. Suomi liittyi sotilaallisesti liittoutumattomana, muttei puolueettomana maana Euroopan unioniin 1.1.1995 ja ryhtyi myös yhteistyöhön Pohjois-Atlantin puolustusliitto Naton kanssa. Yli kaksikymmentävuotisen aktiivisen rauhankumppanuuden aikana Suomi on aina mennyt jonkinlaisella kontribuutiolla mukaan uusiin Naton yhteistyömuotoihin. Turvatakuut tuovaa jäsenyyttä ei ole katsottu aiheelliseksi hakea, vaan Suomi on linjannut varaavansa mahdollisuuden hakea jäsenyyttä tarpeen niin vaatiessa.

Tutkielman tarkoituksena on selvittää miten Suomen poliittiset päätöksentekijät, kansanedustajat ja heidän edustamansa puolueet, ovat eduskunnassa vaalikaudella 2011–2015 arvioineet Suomen turvallisuuspoliittista perusratkaisua – liittoutua vai ei. Mitkä ovat olleet koko liittoutumiskeskustelun keskeiset diskurssit eli mistä on keskusteltu, kun on keskusteltu? Millä argumenteilla sotilasliittoon liittymistä, sen ulkopuolella pysyttäytymistä sekä virallisen ns. Nato-option jatkoa kannattaneet ovat perustelleet kantojaan? Tutkimus tarkastelee myös miten Venäjän ja lännen, Naton ja EU:n, suhteiden kiristyminen on vaikuttanut liittoutumisenäkemyksiin. Muuttuivatko päättäjien perustelut aiemmille kannoilleen Ukrainan myötä vai muuttuivatko kannat?

Primaariaineistona ovat vaalikaudella käydyt seitsemän ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan keskittynyttä täysistuntokeskustelua. Yli 600 puheenvuoron analysoinnissa on sovellettu aineistolähtöistä lähestymistapaa ja sisällönanalyysiä.

Keskusteluaineiston perusteella ulkoisen toimintaympäristön muuttujista keskeisesti näkemyksiin liittoutumisesta ovat vaikuttaneet erilaiset käsitykset siitä, 1) millaiseksi Euroopan ja Itämeren alueen yleinen turvallisuuskehitys sekä erityisesti Venäjän roolin ja länsisuhteen kehitys arvioidaan (Venäjä-diskurssi), ja 2) minkälainen merkitys on pohjoismaisen ja erityisesti Ruotsin kanssa tehtävän puolustusyhteistyön tiivistämisellä (Ruotsi-diskurssi). Myös arviot siitä, 3) millaisia kehitysnäkymiä on EU:n yhteisessä puolustusulottuvuudessa (EU-diskurssi), ja 4) miten Naton rooli sekä kumppanuus kehittyvät (Nato-kumppanuus -diskurssi) ovat vaikuttaneet merkittävästi näkemyksiin.

Keskeisin tutkimuspäätelmä on, että lähes kaikki Nato-keskustelun argumentit ja keskusteluteemat kiertyvät lopulta Venäjään. Liittoutumiskeskustelu on siis keskustelua, jossa Suomen valintoja arvioidaan joko ääneen tai verhottuna suhteessa oletettuihin Venäjän pyrkimyksiin, motiiveihin ja mahdollisiin reaktioihin. Ukrainan kriisin myötä vakautta ja jatkuvuutta korostava pragmaattinen "geopoliittinen realismi" nousi keskustelussa yhä hallitsevammaksi näkökulmaksi, ohittaen kansainvälisen yhteisön normistoa ja moraalialia korostavan "arvoperustaisen yhteisöllisyyden".

Asiasanat: ulkopoliitiikka, turvallisuuspolitiikka, puolustuspolitiikka, sotilasliitto, Nato, liittoutumattomuus, Venäjä, eduskunta, selonteko, argumentaatio, diskurssi

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja -kysymykset	1
1.2. Tutkimusaineisto ja -menetelmä.....	3
1.3. Kuurojen vuoropuhelua – keskustelu eduskunnassa ja Natosta	6
1.4. Aiempi tutkimus	9
1.5. Vanha avopari - Naton ja Suomen suhteet	14
1.6. Kun jokainen sana on punnittu - selonteiden historiaa.....	17
2. PUOLUSTUSRATKAISUN FUNDAMENTIT SÄILYVÄT	20
2.1. Hallitusohjelma 2011 ja selonteko 2012: Nato mahdoton mahdollisuus	20
2.2. Selontekokeskustelut 2013: Puolueiden peruslinjat liittoutumiseen	24
2.2.1. Kokoomus: Jäsenyys vahvistaisi Suomen turvallisuutta ja asemaa.....	25
2.2.2. SDP: Nato-kumppanuus kehittää osaamista ja on vastuunkantoa.....	27
2.2.3. Perussuomalaiset: Asevelvollisuusarmeija ja itsenäinen vahva puolustus	28
2.2.4. Keskusta: Ovien avaamista ja lääkärinä olemista	30
2.2.5. Vasemmistoliitto: Asevarustelun sijaan etusijalle ihmisten tarpeet.....	32
2.2.6. Vasenryhmä: Jatkuva hivuttautuminen Natoon pysäytettävä.....	33
2.2.7. Vihreät: Turvallisuuden perustana EU sekä keskinäinen avunanto.....	34
2.2.8. RKP: Natolle avoin, kriisinajan yhteistyöhön Ruotsin kanssa.....	35
2.2.9. Kristillisdemokraatit: Suomella viime käden vastuu puolustuksesta	37
2.3. Selontekokeskustelut 2013: Seitsemän keskeistä diskurssia	38
2.3.1. Pohjoismainen yhteistyö – Naton korvike vai savuverho?.....	39
2.3.2. Kallis halpa Nato	44
2.3.3. Panostettava omaan puolustukseen – ja naapurisuhteeseen	46
2.3.4. Yhteisiin arvoöytiin istuutamalla lisäturvaa.....	48
2.3.5. Kumppanuusyhteistyö – hivuttautumista Natoon?	50
2.3.6. Keskustelua keskustelusta.....	54
2.3.7. Kansa päättää – edustajiensa välityksellä tai suoraan.....	56
3. KOLME ERÄÄ VENÄJÄSTÄ, EU-SUOMESTA JA NATOSTA	58
3.1. Erä I maaliskuu 2014: Solidaarisuus vai kartta?.....	59
3.1.1. Arvot ja turva vai vakaus ja maltti.....	61
3.1.2. Panostusta puolustukseen ja naapurisuhteeseen	64
3.1.3. Lääkäri vai tuomari?.....	66
3.2. Erä II syyskuu 2014: Perimmäiset arvot eivät ole kaupan	68
3.2.1. Voimapolitiikka turvallisuuden kuluttajana ja EU tuottajana.....	71
3.2.2. Suomella oltava oma ääni ja liikkumatila	73
3.2.3. Keskustelua taas keskustelusta - konsensus ja vakaa linja	76

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja -kysymykset

Kylmän sodan aikaisen idän ja lännen välisen vastakkainasettelun päättymisen, Varsovan liiton lakkaamisen ja Neuvostoliiton hajoamisen myötä Euroopan turvallisuuspoliittisessa toimintaympäristössä tapahtui 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa suuri murros. Suomi hyödynsi tuon murroksen myötä saamansa poliittisen liikkumavaran jokseenkin täysimääräisesti.

Vanha puolueettomuuden varaan rakennettu, mutta Suomen Neuvostoliiton kylkeen pakottaneen YYA-sopimuksen leimaama ja rajoittama ulko- ja turvallisuuspoliittinen peruslinja siirrettiin pienen odottelun jälkeen ripeässä tahdissa romukoppaan. Tammi-kuussa 1992 Suomi mitätöi YYA-sopimuksen, neuvotteli suhteensa itänaapurin kanssa uudelle ja tasavertaiselle sopimus pohjalle ja jätti jäsenhakemuksen Euroopan yhteisölle.

Suomen liittyminen sotilaallisesti liittoutumattomana muttei puolueettomana maana Euroopan unioniin 1.1.1995 sinetöi maan poliittisen, taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman länsimaiden joukossa.¹ Jäsenyyden myötä aiemmin olemattomaksi jäänyt turvallisuuspoliittinen liikkumavara lisääntyi. Suomelle avautui läntisiä turvallisuuspoliittisia yhteistyönäkymiä, joista esimerkiksi kriisinhallinnalle ja puolustusmateriaalihankintojen keskittämiseksi länteen se sanoi kyllä.

Ensimmäistä kertaa Suomelle avautui myös realistinen mahdollisuus hankkia itselleen suurempaa sotilaallista suojaa tarjoava sateenvarjo ja astua sisään Pohjois-Atlantin puolustusliitto Naton² ovesta. Suomi päätti kuitenkin tyytyä Naton odotushuoneeksikin kutsutun Naton yhteistyöneuvoston (NACC) tarkkailijajäsenyyteen.

Suomi ei itse pitänyt sitä silloin odotushuoneena jäsenten salonkiin, vaan paikkana saada tietoa Naton kehityssuunnitelmista. Sittenkin kehitystä Natossa on todellakin

¹ Blomberg 2011, 435–436,533.

² Forsberg 2002, 12. Virallinen suora käännös Naton englanninkielisestä nimestä North Atlantic Treaty Organization on Pohjois-Atlantin sopimusjärjestö mutta suomeksi käytetään yleensä jotakin nimityksistä Pohjois-Atlantin puolustusliitto/sotilasliitto/liitto.

tapahnut, ja Suomi on jatkuvasti mennyt muodossa tai toisessa jonkinlaisella kontribuutiolla mukaan lähes kaikkiin uusiin Nato-yhteistyön muotoihin, joita on tullut tarjolle. Vain jäsenyys ja sen mukanaan tuomat turvatakuut³ ja velvoitteet ovat jääneet puuttumaan.⁴

Parinkymmenen vuoden Nato -eteisessä oleskelun aikana niin yleinen turvallisuusympäristö, Venäjän kehitys, Naton luonne, EU:n puolustuspoliittisen ulottuvuuden ja pohjoismaisen puolustuspoliittisen yhteistyön näkymät kuin Suomen puolustusjärjestelytkin ovat kokeneet suurempia tai pienempiä muutoksia. Olosuhteiden muuttuessa ovat myös perustelut liittoutumattomuudelle välillä vaihdelleet, mutta johtopäätös on ollut koko ajan sama - Natoon liittyminen ei ole perusteltua.

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten Suomessa poliittiset päätöksentekijät ovat eduskunnassa vaalikaudella 2011–2015 perustelleet näkemyksiään koskien Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista asemaa ja erityisesti pysyttäytymistä sotilaallisesti liittoutumattomana taikka vastaavasti pyrkimystä liittyä sotilaallisesti. Tutkielman keskeinen kysymys on, mitkä ovat olleet koko liittoutumiskeskustelun keskeiset diskurssit eli mistä on keskusteltu, kun on keskusteltu Suomen turvallisuuspolitiikan linjaratkaisusta. Keskusteluteemoihin läheisesti liittyvä kysymys on, millä argumenteilla sotilasliittoon liittymistä, sen ulkopuolella pysyttäytymistä sekä virallisen ns. Nato-option jatkoa kannattaneet ovat eduskuntakeskusteluissa perustelleet kantojaan?

Liittoutumiskeskustelun kokonaisuuden hahmottamiseksi tutkimuksessa pyritään selvittämään, mitkä Suomen ulkoisen toimintaympäristön muuttajat ovat keskeisesti vaikuttaneet edustajien näkemyksiin Suomen linjaratkaisusta. Missä määrin ratkaisevaksi on nähty lähialueen yleinen turvallisuuskehitys sekä Venäjän rooli ja länsisuhteen kehitys, pohjoismaisen ja erityisesti Ruotsin kanssa tehtävän puolustusyhteistyön mahdollisuudet, EU:n yhteisessä puolustusulottuvuudessa kehitysnäkymät vai se, miten Naton rooli ja tehtävät sekä kumppanuusyhteistyön luonne kehittyvät? Samalla arvioidaan myös puolustuksen rahoituksen tulevaisuuden ja

³ Karvinen & Puistola 2015, 237–238. Naton vuonna 1949 Washingtonissa allekirjoitetun peruskirjan 5. artikla velvoittaa jäsenmaita yhteiseen puolustukseen, jossa jokainen jäsen on veloitettu auttamaan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi Euroopassa tai Pohjois-Amerikassa joutunutta jäsenmaata tarpeelliseksi katsomallaan tavalla.

⁴ Nokkala 2014, 155–158.

muiden mahdollisten sisäpolitiikasta lähtöisin olevien tekijöiden merkitystä liittoutumiskeskustelussa.

Turvallisuuspolitiikassa peräänkuulutetaan oikeastaan aina kansallisen edun asettamista kaiken muun edelle, poliittiset arvot ja arvostukset sekä ideologiat syrjään työntäen. Puheella kansallisesta edusta ei kuitenkaan voi kokonaan peittää sitä, että eri toimijoilla on erilaisia arvoja ja arvostuksia, joiden pohjalta he tulkitsevat todellisuutta ja asettavat tavoitteita, joiden pohjalta sitten valikoituu kannatettu toimintalinja.⁵

Tutkimuksessa pyritäänkin myös selvittämään, millaisia erilaisia arvojen ja arvostusten painotuksia ulko- ja turvallisuuspoliittisten debattien pohjalta on hahmotettavissa. Missä määrin liittoutumiskysymyksen arvioinnissa esimerkiksi painottuu arvo- ja identiteettipohjainen argumentaatio ja missä määrin taas keskeisimpänä ratkaisussa nostetaan esille turvallisuusnäkökulma. Jos siis liittouduttaisiin, niin liittouduttaisiinko enemmänkin jonkun tai joidenkin kanssa vai jotakin vastaan?

Tutkimuksessa tarkastellaan myös sitä, miten sotilaalliseksi yhteenotoksi vuonna 2014 kärjistynyttä Ukrainan kriisiä seurannut Venäjän ja lännen, Naton ja EU:n, suhteiden ja koko kansainvälisen tilanteen kiristyminen on vaikuttanut päättäjien julkilausuttuihin näkemyksiin liittoutumiskysymyksestä? Ovatko perustelut omalle aiemmalle kannalle muuttuneet vai ovatko kannat muuttuneet tai kannan ottaminen jäänyt odottamaan parempaa maailmanpolitiikan suursäätilää?

Oma kysymyksensä on vielä se, miten kansanedustajien puheissa heijastuvat toisaalta heidän edustamiensa puolueiden viralliset turvallisuus- ja puolustuspoliittiset kannat ja erityisesti kanta sotilaalliseen liittoutumiseen sekä toisaalta puolueen asema hallituksessa tai oppositiossa. Onko kansanedustajien muuttuvan argumentoinnin taustalla nähtävissä enemmänkin reagointia Suomen turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksiin vai muuttuneisiin sisäpoliittisiin asetelmiin?

1.2. Tutkimusaineisto ja -menetelmä

⁵ Forsberg 2002, 14,25.

Ensisijaisena tutkimuksen lähdeaineistona ovat siis keskeisimmät ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan keskittyneet eduskunnan täysistuntokeskustelut vaalikaudella 2011–2015. Tällaisia keskusteluja eduskunnassa käytiin turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta selonteosta talvella ja keväällä 2013, pohjoismaisesta puolustusyhteistyöstä kesällä 2013, Ukrainaan ja Venäjään liittyen kolmesti talven 2014 ja 2015 välillä sekä viimeisimpänä kansainvälisestä turvallisuuspoliittisesta yhteistyöstä kevättalvella 2015.

Tutkimuksen kysymyksenasettelun huomioiden voi katsoa, että edellä mainitut seitsemän eduskuntakeskustelua, joissa kansanedustajat käyttivät yhteensä 631 puheenvuoroa, antavat kattavan kuvan kansanedustajien ja puolueiden argumenteista liittoutumiskysymyksessä ja näkemysten kehityksestä.

Tutkimuksen aikarajaus perustuu ensinnäkin siihen, että Nato-keskustelua on erilaisista näkökulmista ja erilaisilla aikarajauksilla tutkittu vuosien 1995–2009 väliseltä ajanjaksolta mutta ei juurikaan sen jälkeiseltä ajalta. Toisekseen eduskuntakeskustelu asiasta oli 2010-luvun taitteessa aiempaa vähäisempää, mutta jatkui muuttuneen ja kiristyneen kansainvälisen tilanteen myötä uudella volyyymillä vuonna 2014. Siksi on perusteltua selvittää, miten keskustelun luonne ja painotukset muuttuivat – vai muuttuiko vain keskustelun määrä.

Perusteena nimenomaan eduskuntakeskusteluiden tarkastelulle on se, että ne ensinnäkin muodostavat mielekkään ja vertailtavissa olevan kokonaisuuden, joka antaa kattavan kuvan kansanedustajien ulko- ja turvallisuuspoliittisesta argumentaatiosta. Suomen sotilaallista liittoutumista koskevaa, käytännössä siis Nato-jäsenyyteen keskittyvää, keskustelua on myös aiemmin tutkittu ennen kaikkea median poliitikkojen, tutkijoiden ja kansalaisten Nato-keskustelusta piirtämää kuvaa sekä median omia Nato-kannanottoja analysoimalla. Aiempaa tutkimusta on eritelty tarkemmin alaluvussa 1.4.

Poliitikkojen eduskuntakeskusteluissa esittämät argumentit välittyvät tietenkin valikoiden ja suodatettuna myös tiedotusvälineiden uutisointiin, mutta vain suoraan itse keskusteluihin perehtymällä on mahdollista tehdä perusteellisempi analyysi keskustelujen sisällöistä ja niiden argumentaatiosta.

Oikean tutkimusmenetelmän valinnalla pyritään tiivistämään hajanainen tieto mahdollisimman helposti tulkittavissa olevaan muotoon⁶. Tässä tutkimuksessa eduskuntapuheita analysoidaan aineiston laadullisen käsittelyn perusmenetelmänä tunnetun sisällönanalyysin menetelmien avulla. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Sisällönanalyysimenetelmät voidaan jakaa kolmeen eri luokkaan, aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen sekä teoriaohjaavaan.⁷

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on selvittää mitä Suomen mahdollisesta Nato-jäsenyydestä on puhuttu tutkimusjakson kuluessa, miten aiheesta on puhuttu, miten painotukset ovat muuttuneet ja lopuksi tulokset kontekstiin asettamalla yrittää arvioida myös sitä, miksi asiasta puhuttiin niin kuin puhuttiin. Ennen johtopäätösten tekemistä on myös mahdollista tehdä vertailua aihealueen aiempaan tutkimukseen.

Tutkimusproblematiikka huomioiden tutkielman tekemiseen soveltuu hyvin luontevasti aineistolähtöinen lähestymistapa. Aineistoa tarkastellaan, eritellään ja tiivistetään siis aineisto edellä, induktiivisella otteella. Lähtökohtana ei ole jonkun valmiin teoreettisen viitekehyksen testaaminen vaan yksittäisten havaintojen tekeminen eduskuntakeskusteluista ja havaintojen käsittelyn, ryhmittelyn ja tiivistämisen myötä eteneminen yleisempiin väitteisiin ja lopulta johtopäätösten esittämiseen.⁸

Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista käyttää saman ilmiön tutkimisen apuna useampiakin analyysitapoja. Koska tutkimuksen kohteena on nimenomaisesti poliittinen puhe, keskustelu eduskunnassa, on perusteltua hyödyntää osin myös diskurssianalyysin menetelmiä.

Sosiaaliskonstruktivistinen näkemys kielestä korostaa, että kielen käytöllä on todellisuuden kuvaamisen rinnalla erityisesti merkitystä myös osana todellisuuden rakentamista. Itse asioiden ja argumenttien ohella onkin oleellista myös se, miten asioista puhutaan ja pyritään luomaan merkityksiä.⁹ Kielenkäyttö on siis toimintaa, jolla luodaan merkityksiä sekä lähestytään ja kuvataan asioita jostain tietystä näkökulmasta.

⁶ Eskola & Suoranta 1998, 137.

⁷ Tuomi & Sarajärvi 2002, 93,105,108.

⁸ Eskola & Suoranta 1998, 83.

⁹ Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9-10.

Esimerkiksi turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa keskustelussa taustalla oleviin käsityksiin olemassa olevista ja potentiaaleista uhkista liittyy erottamattomasti konstruktivismiin sisältyvä käsitys yhteisten tulkintojen ja näkemysten sosiaalisesta ja poliittisesta rakentamisesta.

Kielen avulla taistellaan symbolisesta vallasta, siitä kenen kielellä, sanoilla, termeillä ja symbolisilla ilmauksilla tilanne ja todellisuus kulloinkin määritellään. Parlamentaarisisessa politiikassa keskeinen osa on kamppailulla symbolisesta vallasta julkisen keskustelun keinoin.¹⁰

Diskurssianalyysiä on kritisoitu keskittymisestä kielenkäyttöön konkreettisten tekojen sijaan.¹¹ Diskurssiajattelussa kuitenkin lähdetään nimenomaan siitä, että kielenkäyttö on olennainen osa tekemistä ja esimerkiksi eduskuntapuheiden tutkimisen kohdalla tätä kritiikkiä ei voikaan pitää mielekkäänä. Poliitikassa ja eritoten eduskunnan täysistunnossa puhe itsessään on jo merkityksellinen teko. Puhuttu ja kirjoitettu sana vaikuttavat politiikassa merkittävästi päätöksentekoon ja linjauksiin – ja eduskunnassa pidetyillä puheenvuoroilla voi institutionaalisenä puheena nähdä tavanomaista poliittista puhetta suuremman merkityksen.

1.3. Kuurojen vuoropuhelua – keskustelu eduskunnassa ja Natosta

Puhetta eduskunnassa voi pitää politiikan kielen kategoriassakin jossain määrin omana lajinaan. Täysistuntojen puheita pidetään usein jonkinlaisena teatterina. Puheet on suunnattu ennen kaikkea äänestäjille, joko suoraan tai median suodattamana. Olennaisempaa kuin argumentin pätevyys on kannatuksen hankkiminen omalle näkemykselle. Käsiteltävänä olevaan asiaan puheet eivät enää vaikuta ja harvoin niillä yritetään vaikuttaa edes toisin ajattelevien edustajakollegojen ajatteluun. Puheiden kohdeyleisö vaikuttaakin argumentointitapaan, keskustelu suuressa salissa ei ole keskustelevaa eikä argumentoivaa vaan enemmänkin mielipiteiden esittämistä ja kantojen kirjaamista pöytäkirjaan.¹²

¹⁰ Pekonen 1991, 46–48.

¹¹ Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 238.

¹² Pekonen 2011, 103–104, 223.

Kun täysistunnossa käsitellään esimerkiksi ulkoasiain- tai puolustusvaliokunnan sektoriin kuuluvia asioita, on ko. valiokuntien jäsenten asiantuntemus keskivertokansanedustajaa syvällisempää ja se vaikuttaa luonnollisesti valmiuteen osallistua keskusteluun. Erityisesti tämä korostuu eduskuntakeskusteluiden ns. debattiosuoksissa, joissa etukäteen kirjoitettujen puheenvuorojen sijaan keskustelu on vuorovaikutteista ja nopeatempoisempaa.

Olisi kuitenkin täysin perusteetonta väittää, että puhe täysistunnossa olisi aina ”turhaa, tyhjää tai pelkkää puhumista” kuten monesti kuulee sanottavan. Asia on moniulotteisempi. Ensinnäkin esimerkiksi eduskuntaryhmien ryhmäpuheiden kaltaiset tärkeät poliittista linjaa määrittelevät puheenvuorot ovat aina merkityksellisiä. Niissä puhe on korostetusti teko. Kaikilla täysistuntopuheilla on myös oma merkityksensä demokratian kannalta. Kyseessä on ainut eduskunnan foorumi, jolla edustajat ja puolueet voivat julkisesti perustella mitä mieltä ne ovat ja miksi¹³.

Esimerkiksi ulko- ja turvallisuuspolitiikan saralla käydään usein täysistuntokeskusteluja, joissa ei ole tarkoituskaan konkreettisesti muuttaa tai päättää juuri sillä hetkellä käsitelyssä olevaa asiaa. Tällaisia keskusteluja ovat mm. ajankohtaiskeskustelut ja pääministerin ilmoitukset, joista kummatkaan eivät ole eduskunnassa päätösasioita vaan tarkoituksena on keskustella teemasta. Yhtenä tavoitteena näissä keskusteluissa on välillisesti vaikuttaa median uutisointiin ja ihmisten ajatteluun aiheesta. Esimerkiksi juuri suomalaisten turvallisuuspoliittisiin asenteisiin vaikuttaa muiden tekijöiden ohella keskeisellä tavalla ajankohtainen keskustelu, jota auktoriteetit, jollaisiksi osa kansanedustajista on laskettava, dominoivat¹⁴.

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen keskustelu Suomessa vapautui asteittain 1990-luvulla puolueettomuuden ja kylmän sodan ajanjakson yksinuottisuuden jälkeen. Keskustelua on silti edelleen leimannut erotuksena sisäpolitiikan teemoihin konsensushakuisuus. Turvallisuuspolitiikan merkittäviä peruslinjauksia yritetään tavallaan artikuloida pois politiikan kategoriasta, toiminnaksi jossa kansakunnalla tulee olla vain yksi ja yhteinen tavoite - Suomen aseman turvaaminen muuttuvassa maailmassa. Konsensushakuisuuden ja ”epäpoliittisuuden” rinnalla ulko- ja turvallisuuspoliittiselle keskustelulle tyypillistä on asioista vaikeneminen sekä niistä peitellysti ja epäsuorasti puhuminen, mikä tuo

¹³ Pekonen 2011, 102–103.

¹⁴ Suominen 2008, 66–67.

mieleen diplomatian puhekäytännöt. Diskurssin tutkimisen kannalta onkin olennaista paitsi se, mitä sanotaan ja kenen toimesta, myös mitä jätetään sanomatta ja kenen toimesta¹⁵.

Usein arviot siitä, mihin ympäröivä maailma parhaimmillaan tai pahimmillaan on menossa kuitenkin vaihtelevat, ja näin päädytään myös erilaisiin tai ainakin eri sävyjä saaviin johtopäätöksiin siitä, millä linjavalinnoilla oletettu kansallinen etu maksimoidaan. Yleisesti voi todeta yksituumaisuuden peräänkuuluttamisen olevan sitä kuuluvampaa, mitä tärkeämmistä ulko- ja turvallisuuspolitiikan peruslinjauksista, mitä vaikeammista ajoista ja mitä merkittävämmistä päätöksentekijöistä on kysymys.

Voikin olettaa, että pyrkimys jonkinlaiseen konsensukseen puolustusratkaisun ns. kolmesta perusfundamentista (koko maan puolustus, yleinen asevelvollisuus ja sotilasliittoon kuulumattomuus)¹⁶ on ollut omiaan vaimentamaan ja loiventamaan kansanedustajien ja erityisesti keskeisissä asemissa olevien edustajien ääneen lausumia liittoutumiskannanottoja.

Vuosien saatossa niin eduskunnassa kuin sen ulkopuolellakin käydylle keskustelulle Natosta on ollut jossain määrin tyypillistä yleisten fraasien toistelu ilman erityisen selkeitä perusteluita esitetyille kannanotoille. 1990- ja 2000-lukujen taitteessa Nato-keskustelua analysoineen professori Tuomas Forsbergin mukaan keskustelulle on tyypillistä myös emotionalisointi, tunteellistaminen; niin vastustajat kuin kannattajatkin esittävät omia näkemyksiään faktoihin, järkeen ja syvälliseen harkintaan perustuvina, kun taas toisen osapuolen katsotaan lähestyvän asiaa pinnallisen yksipuolisesti ja tunteella.¹⁷ Äärimmilleen karrikoiden Nato-keskustelun asetelman voi tiivistää siihen, että toinen ääripää hämmästelee, "miten Nato-intoilijat, -kiihkoilijat ja – haukat eivät omaa tarpeeksi malttia vaan höyrypäisesti ajavat Suomen varustautumista ja viemistä omia suurvaltaintressejään ajavan Yhdysvaltojen äänettömäksi yhtiökumppaniksi" - ja samanaikaisesti keskustelun toinen laita ihmettelee, "miten impivaaralaiset sisäänpäin käpertyvät kylmän sodan poteroihin jämähtäneet puolueettomuuslippua heiluttavat pasifistit maailmansyleilijät eivät ymmärrä maailman ja Naton muutosta".

¹⁵ Alasuutari 2011, 222.

¹⁶ VNS 6/2012 vp, 74.

¹⁷ Forsberg 2002, 280.

Suomen entinen Yhdysvaltain suurlähettiläs Jukka Valtasaari on osuvasti luonnehtinut suomalaista turvallisuuspoliittista keskustelua ”kuurojen vuoropuheluksi”, jossa mielipiteet sijoitetaan politiikan värikirjoon ennen kuin niitä on kunnolla ehditty kuullakaan. Argumenttien sivuuttaminen on helppoa, kun omien perustelujen sijaan riittää toisen osapuolen oman lokeron osoittaminen.¹⁸

1.4. Aiempi tutkimus

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön lähes täydellistä muutosta kylmän sodan päättymisestä tähän päivään ja Suomen linjan kehittymistä puolueettomasta YYA-Suomesta sotilasliittoon kuulumattomaksi mutta tiivistä Nato-yhteistyötä tekeväksi maaksi on taustoitettu lukuisissa alan tutkijoiden, poliitikkojen, nykyisten ja entisten ulkoasiain- ja puolustushallinnon virkamiesten sekä toimittajien kirjoissa.

Suomen Nato-suhteen kehittymistä ja mahdollista jäsenyyttä käsittelevästä kirjallisuudesta huomattavan suuri osa on Ulkopoliittisen instituutin, Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskuksen ja Maanpuolustuskorkeakoulun tutkijoiden erilaisia tutkimusraportteja ja analyysejä sekä ulko- ja puolustusministeriöissä tehtyjä tai niiden teettämiä selvityksiä.¹⁹

Naton kehittymistä jäsenmaiden keskinäisestä sotilaallisesta puolustusliitosta kohti moniulotteisempaa turvallisuustoimijaa, järjestön laajenemista sekä suomalaista Nato-keskustelua on käsitelty perusteellisesti esimerkiksi aikanaan ilmestyneessä professori Tuomas Forsbergin *Nato-kirjassa* (2002). Tuore yleisesitys aiheesta on vast’ikään ilmestynyt toimittaja Jyrki Karvisen ja komentaja Juha-Antero Puistolalan kirja *Nato ja Suomi* (2015).

Forsbergin kirjasta tuli ilmestyttyään eräänlainen perusteos Natosta. Kirjassaan hän tarkasteli myös silloista Nato-keskustelua löytäen siitä kolme eri keskustelulottuvuutta: turvallisuus-, vaikutusvalta- ja identiteettiulottuvuudet.

¹⁸ Valtasaari 2015, 10–11.

¹⁹ Mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksia on arvioitu useissa ulko- ja puolustusministeriön selvityksissä, joita on tehty hallituksen turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen valmistelun yhteydessä, viimeisimmät vuosina 2007 ja 2016.

Turvallisuuskeskustelussa kysymys Nato-jäsenyydestä kiteytyy niin jäsenyyden kannattajilla kuin vastustajillakin - ääneen lausuttuna tai ei - Venäjän ympärille. Jäsenyyden keskeisimmäksi hyödyksi nähdään lisääntyvä vakaus turvallisuusympäristössä ja viime kädessä turvatakuut. Liittoutumattomuutta taas kannatetaan, koska jäsenyys horjuttaisi vakautta Suomen lähialueilla ja suhteita Suomen Nato-jäsenyyteen kielteisesti suhtautuvaan Venäjään halutaan vaalia.

Vaikutusvaltakeskustelussa taas Venäjä ei ole olennainen argumentti suuntaan tai toiseen. Tärkeäksi nähdään Suomen pääsy Euroopan ja Naton turvallisuuspoliittisiin päätöksentekopöytiin vaikuttamaan asioihin, jotka kuitenkin koskettavat Suomea. Vastustajien mukaan jäsenyys taas kaventaisi Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista liikkumatilaa ja heikentäisi Suomen mahdollisuuksia toimia konfliktien sovittelijana, ”lääkärinä”. Pienenä maana Suomen ääni ei myöskään edes kunnolla kuuluisi Naton sisällä.

Kolmannessa keskustelu-ulottuvuudessa korostuvat Forsbergin havaintojen mukaan identiteettiin ja arvoihin liittyvät tekijät. Mikä nähdään Suomen oikeaksi paikaksi maailmassa – ja millaisessa maailmassa? Jäsenyyttä puoltavat näkevät Suomen kuuluvan kiinteästi länteen ja samaan arvoyhteisöön yhdessä samanmielisten Natoon kuuluvien läntisten liberaalien demokratioiden kanssa. Kärjistäen luonnehdittuna vastustajat taas näkevät Naton vääränlaisia kovia arvoja edustavana ja edistävänä Yhdysvaltojen dominoimana rikkaan lännen etuja ajavana sotilasliittona.²⁰

Nato-keskustelun pohjalta eri tutkijat ovat eri aikoina tehneet lukemattomia erilaisia keskusteluteema- ja koulukuntajaotteluja. Esimerkiksi VTT Arto Nokkala nimesi vuonna 2003 käytyä Nato-keskustelua analysoituaan neljä koulukuntaa. Virallista Nato-optiopolitiikkaa tukevat realistit luottavat omaan puolustuskykyyn ja kaihtavat Suomen joutumista osapuoleksi sille kuulumattomissa konflikteissa. Optiolinjan takana myös oleva viher-vasemmisto taas kerää yhteen mm. globalismia, uudenlaisia ei-sotilaallisia uhkia ja rauhanaatetta korostavat sekä Yhdysvaltoja kritisoivat äänenpainot. Naton kannattajista taas puolustuskykykoulukunta hakee lisävoimaa ”jotta Suomi ei enää milloinkaan olisi yksin” ja vaikutusvaltaa painottavat puolestaan korostavat läntisiä instituutioita sekä eurooppalaista ja transatlanttista arvoyhteisyyttä.²¹

²⁰ Forsberg 2002, 268–278.

²¹ Nokkala 2009, 26.

Identiteettitekkijöiden merkitykseen ulko- ja turvallisuuspoliittisten linjavalintojen tekemisessä antaa mielenkiintoista lisävaloa Sami Moision väitöskirja *Geopoliittinen kamppailu Suomen EU-jäsenyydestä*, jossa tarkasteltiin EU-jäsenyysneuvotteluiden aikaista kamppailua Suomen identiteetistä ja paikasta idän ja lännen välisellä akselilla. Moisio hahmotti kolme kilpailevaa ryhmittymää; taaksepäin katsovat traditionalistit, taakse ja eteen katseita luovat länsimyönteiset varovaisuuslinjalaiset sekä eteenpäin katsovat lännettäjät. Traditionalistit olivat EU-jäsenyyttä vastaan ja puolueettomuuden puolesta, lännettäjät taas EU-jäsenyyden ja länteen ankkuroitumisen puolesta. Pragmaattisesti suhtautuneet varovaiset näkivät jäsenyydestä haittoja ja hyötyjä mutta EU-kansanäänestykseen mennessä valtaosan vaaka oli kallistunut jäsenyyden puolelle.²²

EU-jäsenyyskamppailu päättyi tunnettuun tulokseen mutta kamppailulle tai pikemminkin varjonyrkkeilylle Nato-jäsenyydestä ei loppua ole näköpiirissä. Nato-keskustelu 2010-luvulla on eri asia kuin EU-keskustelu 1990-luvulla mutta silti herää kysymys, missä määrin em. ryhmittymien perilliset ovat argumentoinnillaan tunnistettavissa myös nykykeskustelussa Suomen paikasta turvallisuuspoliittisella kartalla. Kysymys on relevantti, sillä identiteetti on jo sinällään peruste toiminnalle ja valinnoille. Identiteetillä ei välttämättä tähdätä mihinkään mutta tietyn identiteetin pohjalta voidaan tähdätä johonkin.

Suomen turvallisuuspoliittisia valintoja ja sotilaallista liittoutumista käsittelevistä väitöskirjoista Jarno Limnéllin *Suomen uhkakuva politiikka 2000-luvun alussa* (2009) keskittyy ruotimaan uhkakuvien roolia turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa. Limnéllin teesi on, että uhkakuvien poliittisilla ja sosiaalisilla rakentamisprosesseilla on perustavaa laatua olevaa merkitystä sille, millaisiin turvallisuuspolitiikan linjauksiin lopulta poliittisen päätöksentekoprosessin myötä päädytään. Uhkakuvilla tehdään politiikkaa ja politiikalla uhkakuvia.²³ Tällä on luonnollisesti merkittävä vaikutus päättäjien julkisiin turvallisuuspoliittisiin puheenvuoroihin.

Turvallisuuspolitiikan tavoitteiden ja keinojen ainakin pitäisi perustua oletettuihin uhkakuihin vastaamiselle. Perusteltu kysymys on, missä määrin ennalta määritelty

²² Moisio 2003, 166,209–210.

²³ Limnéll 2009, 461–462.

lopputulema saattaa kuitenkin vaikuttaa jo uhkakuvien määrittelyyn. Muotoillaanko niitä esimerkiksi sellaisiksi, joihin vastaamiseksi on osoittaa riittävät resurssit taikka joihin voidaan vastata ilman että puolustuksen perustuksia tarvitsee muuttaa?

Muutamaa vuotta Linnélin tutkimusajankohtaa myöhemmältä ajalta selontekoja ja puolueiden turvallisuuspoliittisia linjauksia on tutkinut Veikko U.J. Heinonen yhteiskuntatieteellisessä väitöksessään *Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila. Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen debatin käsiteanalyttinen tarkastelu* (2011).

Käydyn turvallisuusdiskurssin pohjalta Heinonen jäsentää kaksi erilaisiin poliittisiin arvopohjiin ja ideologioihin pohjautuvaa turvallisuuskäsitystä. ”Liittoutujien” käsityksessä painottuu arvokeskeisyys sekä sotilasstrateginen ja talousorientoitunut lähestymistapa. Turvallisuuspolitiikassa he näkevät Naton tehokkaimmaksi tavaksi torjua uhat ja samalla vahvistaa Suomen asemaa länsimaana ja yhteisvastuun kantajana. ”Liittoutumattomien” ajattelu taas on kansalaiskeskeistä sekä taloudellista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavaa. Itsenäisen yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan puolustuksen merkitystä he lähestyvät enemmänkin kansallista yhtenäisyyttä tuottavana yhteiskuntapoliittisena ratkaisuna kuin puolustuksen järjestämisen tarkoituksenmukaisuuskysymyksenä.²⁴

Natoon liittyvää keskustelua on väitöskirjoissa analysoitu myös viestinnän ja journalismin näkökulmasta. Juho Rahkonen tutki väitöskirjassaan *Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004* (2006), miten journalismi on esittänyt Nato-kysymystä ja vaikuttanut kuvaan, joka Natosta välittyy median kuluttajille.

Tutkimus päättyy siihen, että median toimiessa peruslogiikkansa mukaisesti eli valtaapitävien näkemyksiä kyseenalaistaen ja vallitsevaan tilanteeseen tulevia muutoksia ennakoiden tai niillä spekuloiden, tulee se tuottaneeksi Nato-uutisointia, joka saa jäsenyyden näyttämään tulevaisuudessa todennäköiseltä.²⁵

²⁴ Heinonen 2011, 239–240.

²⁵ Rahkonen 2006, 300.

Media-analyysissään Rahkonen löysi Forsbergin aiemmin esittämien turvallisuus-, vaikutusvalta- ja identiteettiargumenttien lisäksi neljä muuta teemaa, joista niin Naton vastustajat kuin kannattajatkin ovat löytäneet omaa ajatteluaan tukevia argumentteja. Ensinnäkin Naton myötä puolustusmenot joko nousisivat tai laskisivat. Toiseksi Natosta ei ole rauhantekijäksi tai sitten se nimenomaan on kansainvälinen turvallisuuden tuottaja. Kolmanneksi Suomen jäsenyys joko horjuttaisi tai lujittaisi vakautta Itämeren alueella. Neljänneksi demokratian mukaista olisi, että kansa saa päättää – joko kansanäänestyksellä tai eduskuntaan päättämään valitsimiensa edustajien välityksellä.²⁶

Käsillä olevan tutkimuksen ajanjaksoa edeltävältä ajalta on Turun yliopiston poliittisessa historiassa tekeillä Olli Alhon pro gradu -tutkielma, joka keskittyy turvallisuus- ja puolustuspoliittisista selonteoista vuosina 1995–2009 käytyihin eduskuntakeskusteluihin ja erityisesti ns. Nato-option muotoutumiseen ja merkitykseen. Taustaa 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa eduskunnassakin käytyyn Nato-keskusteluun antavat myös Tea Kultin poliittisen historian pro gradu -työ *Turvallisuuspolitiikan visio ja painajainen. Suomen Nato-keskustelut 1990-luvulla* (1998) ja Helena Waltarin valtio-opin pro gradu *Uusille vesille piiruakaan muuttamatta? Muutos ja jatkuvuus Suomen hallituksen Natoa koskevissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa ratkaisuisa 2000-luvulla* (2008). Lisäksi aihepiiristä löytyy erityisesti viestinnän piirissä tehtyjä median Nato-keskustelua analysoivia pro gradu -tutkielmia, kuten Panu Uotilan *Piilosotaa Natosta. Eduskunnan turvallisuuspoliittisen keskustelun diskursiivinen rakentuminen Helsingin Sanomissa* (2002) ja Samuel Raunion *Virallinen, varovainen - vaiettu? Nato-keskustelu neljän puoluelehden pääkirjoituksissa vuonna 2001: vaikuttamiskeinot ja retoriikka* (2003).

Oman kirjallisuuden ryhmänsä muodostavat Nato-jäsenyyden etuja ja haittoja esittelevät julkaisut, joita muun muassa jäsenyyttä kannattava Suomen Atlantti-Seura ja vastustava Suomen Rauhanpuolustajat ovat julkaisseet. Atlantti-Seuran nimissä on ilmestynyt mm. toimittaja Olli Kivisen kirjanen *Nato ilman tunteilua* (2007) sekä puolustushallinnossa eri tehtävissä työskennelleiden Karoliina Honkasen ja Janne Kuuselan kirjoittama *Mikä Nato on?* (2014). Rauhanpuolustajien taholta on ilmestynyt mm. FT Markku Kangaspuron ja toiminnanjohtaja Teemu Matinpuron toimittama *Suomi ja Nato - Eurooppalaisia näkökulmia sotilasliitosta* (2003) sekä Elias Krohnin

²⁶ Rahkonen 2006, 186–188.

toimittama pamfletti *51 hyvää syytä sanoa Natolle kiitos ei*. Tuoretta Nato-kritiikkiä esittää toimittaja Raimo Pesonen kirjassaan *Nato hampaankolossa* (2015).

Lisäksi poliitikot ja toimittajat ovat yhdessä ja erikseen kirjoittaneet lukuisia pamfletinomaisia Natoa käsitteleviä mielipidekirjoja. Lukuisia tutkijoidenkin aiheesta kirjoittamia kirjoja tarkasteltaessa on syytä huomioida, että useilla asiantuntijakirjoittajilla on myös oma henkilökohtainen ja vahvakin kanta Natosuhteen kysymykseen. Tuore esimerkki on esimerkiksi Naton kannattajaksi tunnustautuneen VTT Markku Salomaan faktakirja *Puhutaan Natosta* (2015).

1.5. Vanha avopari - Naton ja Suomen suhteet

Pohjois-Atlantin liitto Nato perustettiin kahdentoista maan voimin vuonna 1949 vastapainoksi Varsovan liitolle ja Neuvostoliitolle, josta oli tullut Euroopan mantereeseen johtava geopoliittinen voima. Järjestö myös sitoi amerikkalaiset Euroopan puolustukseen ja Länsi-Saksan Natoon²⁷. Kylmän sodan aikana Naton strategian ydin oli sen liittokunnan jäsenille suomen vahvan puolustuskyvyn synnyttämässä pelotevaikutuksessa.²⁸

Kylmän sodan päättymisen ja EU-jäsenyyden hakemisen myötä Suomella oli poliittisen liikkumavaran lisäksi entistä enemmän myös turvallisuuspoliittista liikkumavaraa, jota ei aiemmin ollut nimeksikään. Suomelle avautui turvallisuuspoliittisesti kolme yhteistyönäkymää lännessä; läntinen tuki puolustuksen kehittämiseksi, mahdollisuus liittoutumiseen sekä kriisinhallintaan osallistuminen. Yhteistyönäkymistä ensin mainittuun ja viimeksi mainittuun tartuttiin hanakasti. Puolustusyhteistyötä ja hankintoja suunnattiin voimalla Yhdysvaltoihin ja muihin Nato-maihin. Suoraan ääneen sanomatta haettiin siis lännessä lisäturvaa epävakaa Venäjän varalta. Myös kriisinhallintaan Suomi lähti vauhdilla mukaan. Osallistumisen kautta sotilaat saivat arvokasta kokemusta vaativistakin operaatioista ja Suomi osoitti olevansa mukana jakamassa yhteistä kriisinhallinnan ja rauhanturvaamisen taakkaa.

²⁷ Linnéll 2011, 28. Naton ensimmäisen pääsihteerin lordin Ismayn sanoin Naton tarkoituksena Euroopassa oli ”pitää venäläiset ulkona, amerikkalaiset sisällä ja saksalaiset matalana”.

²⁸ Naton kehityksestä kylmän sodan aikana ks. esim. Karvinen & Puustola 2015, 72–77.

Mutta keskimmäisen avautuneen mahdollisuuden, liittoutumisen, suhteen Suomelle riitti Naton yhteistyöneuvoston (NACC) tarkkailijajäsenyys vuonna 1992. Seuraava virallinen lähentyminen tapahtui Suomen liittyessä perustettavaan Naton rauhankumppanuusohjelmaan (Partnership for Peace, PfP) vuonna 1994. Kolme vuotta myöhemmin vuorossa oli Euroatlanttinen kumppanuusneuvosto.²⁹

Samoihin aikoihin Nato teki kylmän sodan päättymisen jälkeisen odottelun jälkeen päätöksen laajentumisesta. Nato otti jäsenikseen ensin vuonna 1999 Puolan, Tshekin ja Unkarin ja laajennuttuaan seitsemään uuteen maahan, mukaan lukien Baltian maat, se saavutti vuonna 2004 geopoliittisen ja -strategisen ylivallan Euroopassa.³⁰ Kun mukaan lasketaan vielä vuonna 2008 kutsutut Albania ja Kroatia niin kylmän sodan päätyttyä Natoon on liittynyt 12 eurooppalaista valtiota, ja Montenegrosta on tulossa 29. jäsen.³¹

Naton laajentumiskierrosten rinnalla myös järjestön luonne kehittyi kollektiiviseen turvallisuuteen keskittyneestä liittokunnasta kohti laaja-alaisempaa turvallisuustoimijaa, joka keskittyy mm. kansainväliseen kriisinhallintaan. Naton strategiassa vuodelta 2010 määriteltiin ydintehtäviksi kokonaisvaltainen kriisinhallinta, kollektiivinen puolustus sekä kumppanuus ja yhteistyön Naton ulkopuolisten maiden sekä kansainvälisten järjestöjen kanssa. Aivan viime vuosina järjestö on kiristyneen kansainvälispoliittisen tilanteen myötä taas siirtänyt liittokunnan toiminnan painopistettä alkuperäisen tehtävän suuntaan eli jäsenmaidensa puolustamiseen.³²

Suomalaisessa Nato-keskustelussa voi nähdä alusta alkaen olleen ja edelleen olevan kolme päälinjaa. Yhden ääripään mielestä Suomen tulisi luopua sotilaallisesta liittoutumattomuudesta ja hakea Naton jäsenyyttä. Tämän olisi jo pitänyt tapahtua, tapahtua pian tai ainakin pitäisi määritellä selkeät askeleet etenemiselle. Toisen ääripään mielestä Suomen tulee pitää kiinni liittoutumattomuudesta ja pysyä Naton ulkopuolella. Ääripäiden välissä kulkee virallinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen linja.

Suomen virallinen, valtiojohdon ääneen lausuma kanta Nato-jäsenyyteen on ollut koko ajan perusviestiltään kutakuinkin muuttumaton. Ensimmäinen elementti on se, että Suomi ei ole hakemassa Naton jäsenyyttä, koska maalla ei ole turvallisuusvajetta, eikä

²⁹ Nokkala 2014, 155–158.

³⁰ Nordberg 2004, 39–40.

³¹ Karvinen & Puustola 2015, 235.

³² Nokkala 2014, 202–206.

se siksi ole täytettävissä jäsenyydellä. Toinen elementti peruskannassa on se, että sotilasliiton ulkopuolella pysyttäytyminen on sidottu vallitseviin olosuhteisiin, Suomella on kuitenkin ns. Nato-optio³³ eli se varaa mahdollisuuden uuteen linjanmäärittelyyn turvallisuusympäristön merkittävästi muuttuessa. Kolmanneksi Suomi korostaa, että tiivis yhteistyö Naton ja muiden kansainvälisten yhteistyökumppanien kanssa mm. kriisinhallinnan saralla vahvistaa Suomen turvallisuutta.

Varsinaisen jäsenyyden hakemiselle³⁴ ei ole valtiojohdossa nähty missään kohtaa riittäviä perusteita – ja jäsenyyttä on korkeimmillaankin kannattanut vain vajaa kolmannes suomalaisista. Suomalaisten turvallisuuspoliittisia asenteita pitkään kartoittaneen Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan mielipidetutkimuksissa vuosina 2011–2014 Suomen Nato-jäseneksi pyrkimistä kannattavien määrä nousi 20 prosentista 30 prosenttiin ja vastustajien laski vastaavasti 70 prosentista 60 prosenttiin³⁵.

Nato-yhteistyötä on kuitenkin jo yli 20 vuotta lisätty ja syvennetty usein sinänsä pienillä mutta koko ajan lähemmäs Natoa vievillä päätöksillä. Suomen ja Naton eritasoisten virallisten ja käytännön tason yhteistyökuvioiden luetteloa voisi jatkaa tasaisena virtana vuoteen 2015 asti. Tätä taustaa vasten voi ymmärtää puheenvuoroja, joissa on ihmetelty, miksei Suomi liity jäseneksi ja ota turvatakuita, kun se kuitenkin antaa jo panoksensa toimintaan. Ja toisaalta ymmärrettäviä ovat myös ne puheenvuorot, joissa epäillään poliitikkojen ja sotilaiden hivuttavan Suomea yhä uusien yhteistyökuvioiden myötä sisään jäsenovesta, ja halutaan siksi jarrutella Nato-yhteistyössä.

Määritelmät liittoutumattomuus ja sotilaallinen liittoutumattomuus ovat viime kädessä suhteellisia käsitteitä, joiden sisällön määrittelevät termien kulloisetkin käyttäjät. Käytännössä sotilaallinen liittoutumattomuus tarkoittaa vain sitä, että Suomi ei ole minkään sotilasliiton jäsen – viitaten nimenomaisesti Natoon.³⁶ Virallinen määritelmä ei enää olekaan sotilaallinen liittoutumattomuus vaan vuoden 2007 Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmasta alkaen EU-jäsenyyden kautta liittoutunut ja Naton

³³ Tuomioja 2004, 100. Silloinen ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) määritteli Nato-option tarkoittavan, että ”voimme oman asemamme tai Naton muutoksen sitä perustellessa ottaa harkittavaksi hakeutumisen Naton jäseneksi.” Ks. myös Tuomioja 2014, 196. Kymmenen vuotta myöhemmin ulkoministeri Tuomioja piti jo ”optio”-käsitettä epäonnistuneena, sillä se ei tarkoita mitään muuta, kuin että itsenäisenä maana Suomi voi olosuhteiden muuttuessa niin halutessaan palata kysymykseen.

³⁴ Jäseneksihakuprosessista ja jäsenyyden ehdoista ks. Karvinen & Puistola 2015, 232–242.

³⁵ MTS 1/2014, 21.

³⁶ Törnudd 2005, 155 ja Tuomioja 2014, 198.

kriisinhallintaan osallistuva Suomi on määritelty sotilasliittoon kuulumattomaksi maaksi.³⁷

Monien mielestä sotilaalliseksi liittoutumattomuudeksi määritellyn Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan uskottavuus on koetuksella sotilaallisten yhteistyöjärjestelyjen takia. Paradoksaalisesti tilanne muistuttaa kylmän sodan aikaa, jolloin Suomen puolueettomuuspolitiikkaa pidettiin epäuskottavana yya-sopimuksen vuoksi. Silloin puolueettomuus sopeutettiin yya-sopimuksen muodostamiin realiteetteihin. Nyt liittoutumattomuus on sopeutettu syvenevän sotilaallisen yhteistyön realiteetteihin.³⁸ Vaikka kritiikkiäkin on esitetty, on tämä sopeutus toteutunut lopultakin suhteellisen kivuttomasti. Suomalaisessa valtavirta-ajattelussa liittoutumattomuus ei olekaan näyttäytynyt minään kansakunnan luonnetta määrittelevänä identiteettitekijänä, vaan ennen kaikkea pragmaattisena valintana, jolla on toistaiseksi parhaalla tavalla katsottu maksimoitavan maan turvallisuus. Vastaavalla tavalla puolueettomuuspolitiikkaa voi kuvata oman aikansa keinoksi pyrkiä maksimoimaan Suomen ulkopoliittinen liikkumavara ja sitä kautta turvallisuus.

1.6. Kun jokainen sana on punnittu - selontekojen historiaa

Kylmän sodan aikana suomalainen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka oli presidenttijohtoista. Parlamentarisilla puolustuskomiteoilla 1970-luvulla sekä niitä 1980-luvulla seuranneilla parlamentarisilla toimi- ja neuvottelukunnilla tuotiin puolustuspoliittisten asioiden käsittelyyn mukaan parlamentaarinen aspekti, mutta varsinaiseen eduskuntakäsittelyyn em. tahojen mietintöjä ei alistettu. Kylmän sodan päätyttyä ja ulko- ja turvallisuuspoliittisen keskusteluilmapiiirin vapauduttua luotiin nykymuotoinen selontekomenettely, jossa valtioneuvosto on tuonut turvallisuus- ja puolustuspoliittiset linjauksensa vaalikausittain eduskunnan käsiteltäväksi.

Selontekomenettely on pitkälti parlamentarisoinut suomalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ja samalla siitä on tullut keskeinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjauksen väline. Selonteot ovat poliittisia asiakirjoja, jotka hallitus esittelee linjauksinaan eduskunnalle, ja joita hallituksen odotetaan eduskunnan

³⁷ Karvinen & Puistola 2015, 227.

³⁸ Rusi 2004, 221.

hyväksynnän jälkeen toteuttavan – vaikka selonteot eivät juridisesti sitovia asiakirjoja olekaan. Selontekojen käsittelyn yhteydessä on lähes säännönmukaisesti esitetty toiveita menettelyn kehittämiseksi, mutta järjestelmä on säilynyt pääosin ennallaan.³⁹

Selonteoissa määritellään siis harjoitettavan politiikan keskeiset suuntaviivat. Niiden merkitystä kuvastaa sekin, että eduskunnassa ne käsitellään todella perusteellisesti; kulloisestakin selonteosta laadittavaa mietintöä edeltää syvälinen valiokuntakäsittely ja siitä käydään laajat parlamentaariset keskustelut. Esimerkiksi vuoden 2012 selonteon lähetekeskustelussa eduskunnassa pidettiin 152 puheenvuoroa ja palautekeskustelussa 112 puheenvuoroa. Vastuuvaliokuntana ulkoasiainvaliokunta käsitteli selontekoa kymmenissä kokouksissa, joissa kuultiin 71 asiantuntijaa. Lopputuloksena oli 82-sivuinen mietintö, jonka liitteenä olivat lisäksi puolustus-, hallinto- ja valtiovarainvaliokuntien vastuuvaliokunnalle selonteosta antamat lausunnot.⁴⁰

Selonteon parlamenttikäsittelyn lisäksi kulloisenkin selonteon laadintaprosessiin ovat osallistuneet muodoltaan hieman vaihtelevalla tavalla kaikkien eduskuntapuolueiden edustajista muodostetut parlamentaariset turvallisuuspoliittiset seuranta- tai kontaktiryhmät. Menettelyllä on pyritty lisäämään virkamies- ja hallitusvetoiseen selontekojen valmisteluprosessiin parlamentaarista elementtiä, ja sitä kautta sitouttamaan eduskuntapuolueita jo etukäteen selontekoon sisällytettäviin linjauksiin. Viimeisin edellä mainitun kaltainen ryhmä oli vuoden 2012 selonteon valmistelun yhteydessä toiminut Ilkka Kanervan (kok.) johtama parlamentaarinen kontaktiryhmä⁴¹.

Vuosina 1995–2012 hallituksen eduskunnalle antamissa kuudessa turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan keskittyneessä selonteossa⁴² kansainvälisen yhteistyön merkitys on lisääntynyt kerta kerralta. Selonteoissa on lisääntyvässä määrin painotettu suuntautumista yhteistyövaraiseen turvallisuuteen ja yhteisvastuuseen sekä samanaikaisesti teroitettu oman puolustuskyvyn säilyttämistä uskottavana. Turvallisuuspolitiikan perusteet on kirjattu hieman muuttuvin sanakääntein mutta varsin saman sisältöisenä. Valmisteluprosessin laajentuminen ja pidentyminen sekä ns. laajan

³⁹ Limnell 2008, 1-2 ja Visuri 2011, 266.

⁴⁰ UaVM 1/2013 vp, 1-4.

⁴¹ UaVM 1/2013 vp, 6.

⁴² Turvallisuuspoliittinen selonteko vuonna 1995 sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot vuosina 1997, 2001, 2004, 2009 ja 2012.

turvallisuuskäsityksen omaksuminen ja eri painotusten yhteensovittaminen on paisuttanut selontekojen pituutta, vuoden 2012 selonteon ollessa jo 112-sivuinen⁴³.

Selontekojen käsittelyssä on toistuvasti keskitytty pitkälti samoihin kysymyksiin: puolustusmenojen taso, isot materiaalihankinnat, yleinen asevelvollisuus ja koko maan puolustuksen järjestäminen, muutokset puolustusvoimien joukko-osastoihin sekä liittoutumattomuuden ja Nato-suhteen määrittely. Eduskunnan ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa keskusteluissa em. kysymykset nivoutuvat säännönmukaisesti kokonaisuudeksi, jossa muita osatekijöitä peilataan suhteessa liittoutumattomuuteen sekä Nato-jäsenyyden mahdollisuuteen. Itse selonteissa esimerkiksi puolustusvoimien rahoitustasoa taikka yleisen asevelvollisuuden jatkoa koskevien linjausten ei esitetä suoranaisesti liittyvän Suomen liittoutumattomuuslinjauksen jatkoon, mutta eduskuntakeskusteluissa ne lähes aina kytketään argumentoinnissa toisiinsa.

Vakaus ja ennustettavuus ovat olleet suomalaisessa ulkopoliittisessa diskurssissa aina suosittuja määreitä eivätkä selontekojen Nato-muotoilut tuota siinä suhteessa poikkeusta Suomen suhdetta Natoon on selonteissa määritelty vain hieman vaihtelevin muotoiluin, sanat kultavaa'alla punniten. Vuoden 1995 turvallisuuspoliittisessa selonteossa todettiin, että Suomi ei ole Keski-Euroopan maiden tavoin hakemassa Nato-jäsenyyttä, ja että tämä linjaus tukee Pohjois-Euroopan vakautta. Selonteko jatkoi, että "Suomella on toimiva puolustusratkaisu eikä Suomi koe turvallisuusvajetta. Jos turvallisuusasetelma olennaisesti muuttuu, Suomi arvioi turvallisuustilannettaan ja turvallisuusratkaisuaan tämän kehityksen valossa."⁴⁴ Vuoden 1997 selonteossa Natolause kuului "Suomi ei hae Naton jäsenyyttä, mutta seuraa tarkoin laajentumisen vaikutuksia Itämeren alueella sekä Naton ja Venäjän suhteissa. Yhteistyö Ruotsin kanssa alueen vakauden säilyttämisessä on tärkeä osa Suomen politiikkaa."⁴⁵ Linjamuutosta ei ollut vuoden 2001 selonteossa, jonka mukaan "Suomi seuraa tarkoin Naton laajentumiskehitystä lähtien siitä, että valtioilla on oikeus valita turvallisuusjärjestelynsä. NATOlla on laaja vastuu maanosan turvallisuudesta. Mikäli liittokunta päättää uusien jäsenten ottamisesta, tulee laajentuminen Suomen mielestä toteuttaa niin, että se lujittaa koko maanosan turvallisuutta ja vakautta. Ratkaisulla tulee torjua uusien rajalinjojen ja etupiirien syntyminen."⁴⁶

⁴³ VNS 6/2012

⁴⁴ VNS 1/1995 vp, 31,34.

⁴⁵ VNS 1/1997 vp, 24.

⁴⁶ VNS 2/2001 vp, 34.

Vuoden 2004 selonteossa todettiin lähialueiden vakauden vahvistuneen EU:n ja Naton laajennuksien sekä Venäjän muutoksen myötä vaikka kansainvälinen tilanne olikin tullut epävakammaksi. Nato-jäsenyyden osalta todettiin, että ”liittokunnan jäsenyyden hakeminen säilyy Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan mahdollisuutena jatkossakin”.⁴⁷ Vuoden 2009 selonteossa sotilaallisen liittoutumisen mahdollisuutta tuotiin aikaisempaa enemmän esille todettaessa, että Naton tavoitteet olivat yhteensopivia Suomen ja EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden kanssa, Nato-jäsenyydellä olisi ennaltaehkäisevä, Suomen turvallisuutta vahvistava vaikutus ja se parantaisi puolustuskykyä ja huoltovarmuutta sekä avaisi pääsyn liittokunnan päätöksentekoon. Johtopäätöksenä todettiin, että ”[o]n olemassa jatkossakin vahvoja perusteita harkita Suomen Nato-jäsenyyttä”.⁴⁸ Perusteita liittymiselle siis esitettiin lukuisia mutta johtopäätös oli sama kuin ennenkin. Argumenttia johtopäätökselle voi hakea selonteon toteamuksesta, että ”Suomen mahdollisella Nato-jäsenyydellä olisi heijastusvaikutuksia turvallisuustilanteeseen Pohjois-Euroopassa ja lähialueilla.”⁴⁹ Millaisia heijastusvaikutukset mahdollisesti olisivat, sitä ei selonteossa kylläkään arvioitu.

2. PUOLUSTUSRATKAISUN FUNDAMENTIT SÄILYVÄT

2.1. Hallitusohjelma 2011 ja selonteko 2012: Nato mahdoton mahdollisuus

”Suomi on sotilasliittoon kuulumaton maa, joka harjoittaa yhteistyötä Pohjois-Atlantin liiton kanssa sekä ylläpitää mahdollisuutta hakea Nato-jäsenyyttä. Suomi ei nykyisen hallituksen aikana valmistele Nato-jäsenyyden hakemista. Suomi arvioi mahdollista Nato-jäsenyyttä omien kansallisten turvallisuus- ja puolustuspoliittisten intressiensä pohjalta.”⁵⁰

– Valtioneuvoston selonteko Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta 2012

Kesäkuussa 2011 muodostetun Jyrki Kataisen (kok.) hallituksen⁵¹ ohjelmassa liittoutumattomuuden määritelmä säilytettiin samoin muotoiltuna kuin vuoden 2009 selonteossa. Hallitusohjelman muutos Matti Vanhasen (kesk.) sinivihreästä

⁴⁷ VNS 6/2004 vp, 80.

⁴⁸ VNS 1/2009 vp, 77-79

⁴⁹ VNS 1/2009 vp, 77.

⁵⁰ VNS 6/2012 vp, 75.

⁵¹ Hallituksen muodostivat kokoomus, sosialidemokraatit, vihreät, vasemmistoliitto, RKP sekä kristillisdemokraatit. Ulkoministeri oli Erkki Tuomioja (sd.) ja puolustusministeri Carl Haglund (rkp).

porvarihallituksesta Kataisen kuuden puolueen sateenkaarihallitukseksi näkyi siinä, että ohjelmaan kirjattiin vakiintuneen ns. Nato-optiokirjauksen jatkoksi vasemmiston vaatimuksesta toteamus, ettei Suomi kyseisen hallituksen aikana valmistelee Nato-jäsenyyden hakemista.⁵² Liittoutumiskeskustelu lakaistiin niin tehokkaasti maton alle, että hallitusohjelmakeskustelussa 28. kesäkuuta pidetyistä 162 puheenvuorosta vain kuudessa mainittiin liittoutumiskysymys tai Nato, vasemmiston ja perussuomalaisten edustajien kiitellessä Nato-mahdollisuuden poissulkemista vaalikaudeksi.⁵³

Hallitusohjelman muotoilut säilyivät käytännössä sanasta sanaan ennallaan turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa, joka annettiin eduskunnalle syysistuntokauden päätteeksi 21. joulukuuta 2012. Ainoana lisäyksenä hallitusohjelman tekstiin oli toteamus, että puolustusvoimien kehittämisessä huomioidaan, ettei sotilaalliselle liittoutumiselle muodostu käytännön esteitä.

Sotilasliittoon kuulumattomuuden ja itse omasta puolustuksestaan huolehtimisen rinnalla Suomen puolustusratkaisun peruspilareina säilyivät koko maan kattava alueellinen puolustusjärjestelmä sekä yleinen asevelvollisuus.⁵⁴ Nämä puolustusratkaisun ns. kolme fundamenttia olivat säilyneet kaikissa selonteoissa mukana - mutta eivät muuttumattomina. Vaikka sanamuodot olivat ennallaan, olivat koko maan kattava puolustusjärjestelmä ja yleisen asevelvollisuuden käytännön toteutus kokeneet kahdessa vuosikymmenessä merkittäviä sisällöllisiä muutoksia, jotka olivat myös puhuttaneet paljon eduskunnan selontekokäsittelyissä. Liittoutumattomuus taas oli muuttunut paitsi sisällöltään, myös määritelmällisesti kuten luvussa 1.5. on kuvattu.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka perustui edellisten selontekojen tapaan laaja-alaiseen turvallisuuskäsitteeseen ja kokonaisturvallisuuden näkökulmaan. Laaja-alaiset turvallisuusuhkat kattavat perinteisen sotilaallisen uhkakuvan lisäksi myös esim. mm. ilmastonmuutokseen, terrorismiin ja tietoturvahyökkäyksiin liittyviä haasteita. Kokonaisturvallisuudella puolestaan tarkoitetaan yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoiminnalla.⁵⁵

⁵² VNS 2/2011 vp, 22.

⁵³ PTK 22/2011 vp Lapintie, 246 ja PTK 23/2011 vp Oinonen, 359.

⁵⁴ VNS 6/2012 vp, 75-76.

⁵⁵ VNS 6/2012 vp, 14.

Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tärkeimmiksi tehtäviksi selonteossa määriteltiin itsenäisyyden ja alueellisen koskemattomuuden sekä perusarvojen turvaaminen, väestön turvallisuus ja hyvinvointi sekä yhteiskunnan toimivuuden ylläpitäminen. Suomen turvallisuuskehityksen nähtiin olevan tiiviissä yhteydessä kansainväliseen turvallisuuskehitykseen, ja kansallisen turvallisuuspolitiikan olevan sekä turvallisuuden aktiivista rakentamista että uhkien ennakointia ja torjumista. Selonteossa turvallisuutta määriteltiin yhteistyöhenkisyttä viestittävin termein puhumalla monenkeskisestä yhteistyöstä, naapuruuspolitiikasta, vastuunkannosta ja yhteistyöhön perustuvasta turvallisuusjärjestyksestä.

Selonteon mukaan ”Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittista toimintalinjaa luonnehtivat jatkuvuus, avoimuus ja vahva sitoutuminen eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön, joka näkyy aktiivisena osallistumisena EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen, Naton kumppanuuteen, pohjoismaiseen yhteistyöhön sekä kansainväliseen kriisinhallintaan.” Suomen EU-jäsenyyttä pidettiin perustavanlaatuisena arvovalintana, jolla oli myös vahva turvallisuuspoliittinen ulottuvuus. Entistä vahvemman, yhtenäisemmän ja toimintakykyisemmän EU:n nähtiin edistävän myös Suomen kansallisia etuja.

Natoa luonnehdittiin transatlanttisen turvallisuuspoliittisen suhteen kulmakiveksi ja Yhdysvaltain sitoutumista Eurooppaan pidettiin maanosan turvallisuuden ja vakauden keskeisenä takaajana. Suomen todettiin kehittävän aktiivisesti Naton kumppanuuttaan olemalla mukana suorituskyky-yhteistyössä ja harkinnan mukaan Nato-johtoisissa kriisinhallintaoperaatioissa, joiden suunnitteluun Suomi oli halukas osallistumaan.⁵⁶

Aktiivisen puolustusyhteistyön todettiin lisäävän uskottavuutta kansalliselle puolustuskyvylle, jonka ensisijaisena päämääränä on ennaltaehkäisevän kynnyksen muodostaminen sotilaalliselle voimankäytölle ja sillä uhkaamiselle.⁵⁷ Suomi olikin sitoutunut EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen tavoitteinaan mm. sotilaallisten suorituskykyjen yhteinen kehittäminen, käyttö ja jakaminen.⁵⁸

⁵⁶ VNS 6/2012 vp, 79.

⁵⁷ VNS 6/2012 vp, 84.

⁵⁸ VNS 6/2012 vp, 78.

Kansainvälisen sotilaallisen yhteistyön katsottiin edesauttavan poliittisen tuen ja sotilaallisen avun saantia tilanteessa, jossa Suomen voimavarat osoittautuisivat riittämättömiksi. Erityishuomiota kiinnitettiin Lissabonin sopimuksen avunantovelvoitteen käytännön merkitykseen todeten, että jäsenmaiden valmiuksia sotilaallisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen on syytä kehittää. Keskinäisen avunannon velvoite edellytti jäsenmailta valmiutta antaa tarvittaessa apua, jonkin jäsenvaltion joutuessa alueeseensa kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi. Natoon kuuluvien EU-maiden painotettiin toteuttavan oman puolustuksensa liittokunnan puitteissa.⁵⁹

Aktiiviselle osallistumiselle kansainväliseen kriisinhallintaan on selonteosta löydettävissä kolme turvallisuusargumenttia. Kriisinhallinta tukee välillisesti myös Suomen turvallisuutta kun vaikutuksiltaan laajalle säteileviä kriisejä hoidetaan maan rajojen ulkopuolella. Kriisinhallinta myös vahvistaa Suomen kykyä vastaanottaa tai antaa sotilaallista apua Lissabonin sopimuksen avunantovelvoitteen mukaisissa kriisitilanteissa. Kolmanneksi Suomen oman puolustuskyvyn kehittäminen edellyttää kansainvälistä turvallisuuspoliittista yhteistyötä.⁶⁰

Venäjän osalta selonteossa todettiin maan yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen sekä ulkopoliittisen linjan ja asevoimien muutosten vaikuttavan Suomen lähiympäristöön. Venäjä nähtiin merkittäväksi maailmanpoliittiseksi ja eurooppalaiseksi toimijaksi, jonka vaikutusvalta vaihtelee alue- ja asiakohtaisesti. Pyrkimyksenä oli kehittää EU:n ja Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä sekä tukea Venäjän integroitumista yleiseurooppalaiseen kehitykseen, kansainväliseen yhteistyöhön ja maailmantalouteen. Suomen osalta korostettiin suurimpaan kauppakumppaniin ja naapuriin kaikilla tasoilla tapahtuvan yhteydenpidon tärkeyttä. Venäjän todettiin pitävän Naton laajentumista poliittisena ja sotilaallisena ongelmana, koska se näkee laajentumisen heikentävän maan pyrkimystä moninapaiseen maailmaan ja uhkaa sen intressipiirien turvaamista.⁶¹

Tiivistyvän pohjoismaisen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisen yhteistyön nähtiin selonteossa edesauttavan vakautta lähialueilla ja toisaalta myös lisäävän Suomen

⁵⁹ VNS 6/2012 vp, 88-89.

⁶⁰ VNS 6/2012 vp, 15,82.

⁶¹ VNS 6/2012 vp, 30-32,72.

vaikutusmahdollisuuksia. Puolustusyhteistyön todettiin myös lisäävän kustannustehokkuutta ja parantavan yhteistoimintakykyä.⁶²

2.2. Selontekokeskustelut 2013: Puolueiden peruslinjat liittoutumiseen

Eduskunnan selonteosta käymissä lähetekeskustelussa 6.-7. helmikuuta ja palautekeskustelussa 7. toukokuuta 2013 erottuivat verrattain selvästi eri puolueiden perusnäkökulmat ja painotukset liittoutumiskysymyksessä. Puolueet ja valtaosa niiden edustajista toivat argumentoinnissaan melko uskollisesti esille puolueen vuoden 2011 eduskuntavaaleissa edustamaa virallista linjaa. Hallituspuolueiden ministerit olivat luonnollisesti sidottuja hallitusohjelman ja käsittelyssä olevan selonteon virallisiin Nato-linjauksiin ja päätetty linja sitoi pitkälti myös ko. puolueiden johtoa ja virallisten ryhmäpuheenvuorojen pitäjiä. Sen sijaan ns. riviedustajien puheissa tuotiin huomattavasti vapaammin esille puolueiden omiinkin ohjelmiin perustuvia näkemyksiä.

Selonteon helmikuussa 2013 pidetty 152 puheenvuoroa käsittänyt lähetekeskustelu ja toukokuussa 2013 pidetty 112 puheenvuoron palautekeskustelu muodostivat sisällöllisesti yhden suuren kokonaisuuden. Keskustelujen välissä ei ulko- ja turvallisuuspoliittisessa toimintaympäristössä tai Suomen sisäpolitiikassa tapahtunut mitään, mikä olisi merkittävästi vaikuttanut keskustelun agendaan ja sitä kautta määritellyt uusiksi eri selontekokeskustelujen diskursseja.

Seuraavassa käydään läpi alaluvuittain eduskuntapuolueiden suuruusjärjestyksessä niiden ulko- ja turvallisuuspoliittiset peruskannat ja keskeiset argumentit erityisesti koskien sotilaallista liittoutumista. Puolueiden näkemykset on tiivistetty vuoden 2011 eduskuntavaaliohjelmissa ja niihin liittyvissä kannanotoissa sekä selontekokeskusteluiden ryhmäpuheenvuoroissa esiin tuoduista näkökulmista.

Puolueiden esittämät ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisen ajattelun peruslinjaukset muodostivat perustan, jolle selontekokeskusteluissa esiin nousseet keskeiset diskurssit rakentuivat. Nämä seitsemän keskeistä temaattista diskurssia käsitellään puolueiden peruskantojen läpikäynnin jälkeen alaluvussa 2.3.

⁶² VNS 6/2012 vp, 70.

2.2.1. Kokoomus: Jäsenyys vahvistaisi Suomen turvallisuutta ja asemaa

”Kokoomus toistaa aiemman puoluekokouslinjauksensa, jonka mukaan tulevaisuudessa jäsenyys Natossa vahvistaisi Suomen turvallisuutta ja kansainvälistä asemaa. Suomen puolustaminen ja sen eteen tehdyt ratkaisut edellyttävät kansalaisten laajaa tukea ja siksi liittymisellä Natoon tulee olla valtiovahdon, eduskunnan ja kansalaisten selvä tuki.”⁶³

– Kokoomuksen puoluekokouksen ulko- ja turvallisuuspoliittinen kannanotto ”Suomi ja 2010-luvun ulkopoliittikka” 11.–13.6.2010

Kokoomuksen vuoden 2011 eduskuntavaaliohjelmassa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsiteltiin vain hyvin lyhyesti ja hyvin yleisellä tasolla. Suomen toivottiin olevan kansainvälisillä kentillä luotettava yhteistyökumppani, joka on aktiivinen niin EU:n ja Venäjän kuin EU:n ja Yhdysvaltojenkin suhteissa. Vahva EU nähtiin jokaisen suomalaisen etuna. Esille nostettiin myös pohjoismainen yhteistyö, hyvät kahdenväliset suhteet naapureihin sekä suomalainen rauhanrakennusosaaminen.

Natoa ei koko vaaliohjelmassa mainittu sanallakaan mutta siinä viitattiin vuoden 2010 puoluekokouksen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen kannanottoon, jossa puolestaan oli toistettu puolueen jo vuonna 2006 ottama Nato-jäsenyydelle myönteinen kanta.⁶⁴

”Historia on osoittanut, että emme pärjää yksin, mikäli turvallisuustilanne Euroopassa kiristyy äärimmilleen. Rehellisyyden nimissä soisi jo kaikkien tässä salissa myöntävän, että avun pyytäminen on silloin myöhäistä. Vakuutusta on vaikea saada, jos talo palaa.”⁶⁵

– Pertti Salolainen (kok.) selonteon palautekeskustelussa 7.5.2013

Kokoomusryhmän ja sen edustajien puheenvuoroissa tuotiin esille puolueen virallinen linja siitä, että Suomen jäsenyys Natossa vahvistaisi Suomen asemaa ja lisäisi lähialueen vakautta mutta tunnustettiin, että vallitsevan poliittisen tilanteen ja kansan kannatuksen puutteen vuoksi liittyminen ei ollut näköpiirissä. Naton puolesta puhuttiin niin arvoargumentein kuin mahdollisen pahan päivän varalle saatavaan turvaan vedoten.

⁶³ Kokoomuksen puoluekokous 11.–13.6.2010, ulko- ja turvallisuuspoliittinen kannanotto ”Suomi ja 2010-luvun ulkopoliittikka”, 3. <https://drive.google.com/folderview?id=0B-eIp__V7TFDaTNDaXRtR2FINjA&usp=sharing&tid=0B-eIp__V7TFDZUNVNk1BUI9EU28> [luettu 1.5.2016]

⁶⁴ Kansallisen Kokoomuksen eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Matkaopas hyvinvointivaltiosta paremmiin vointivaltioon”, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KOK/kokvaaliohjelma2011>> [luettu 1.5.2016]

⁶⁵ PTK 49/2013 vp Salolainen, 6-7.

Hallitusohjelman kielteistä Nato-kirjausta tulkittiin niin, että se on voimassa vallitsevissa oloissa, mutta tilanteen olennaisesti muuttuessa ei kirjaus rajoittaisi poliittisen johdon vapautta harkita Suomen linjaa uudelleen. Selonteon valmisteluprosessissa mukana ollutta parlamentaarista kontaktiryhmääkin vetänyt Ilkka Kanerva piti lähetekeskustelun ryhmäpuheessa olennaisena, että ”Suomen ulkopoliittikan johdolla on kaiken aikaa turvallisuuspoliittinen toimintavapaus erilaisten vaihtoehtojen varalle.” Suomi ei saanut ajautua tilanteeseen, jossa oma puolustuskyky osoittautuisi riittämättömäksi mutta ei olisi varmistettu mahdollisuutta saada ulkoista apua. Kanervan mukaan yhteiset arvot jakavien Naton, EU:n ja Suomen tavoitteet vakauden ja turvallisuuden edistämiseksi olivat yhteneväiset, ja Nato-jäsenyys parantaisi Suomen vaikutusmahdollisuuksia ja mahdollistaisi Suomen tehokkaamman toiminnan YK:n ja EU:n tavoitteiden puolesta. Lisäksi jäsenyys vahvistaisi Suomen omaa puolustuskykyä, ja jäsenyyden myötä avautuva informaatiöväylä tarjoaisi tietoa Suomen kannalta erityisen tärkeistä Naton ja Venäjän keskinäissuhteista.

Kokoomuslaisten argumentoinnissa pohjoismaista yhteistyötä kannatettiin lämpimästi tuoden se esille yhtenä Naton, EU:n, kansallisen puolustuksen ja Pohjoismaiden muodostaman neliön kulmana. Puheenvuoroissa viitattiin säännönmukaisesti siihen, että kustannustehokkuutta tuovan ja yhteensopivuutta lisäävän pohjoismaisen yhteistyön merkitys korostuu koska Nato-jäsenyys ei ainakaan lyhyellä aikavälillä ole realismia ja toisaalta EU:n puolustusyhteistyön kehitys on tahmeaa valtaosan maista ollessa jo Natossa. Niin pohjoismaisen kuin EU-yhteistyönkin osalta nähtiin myös rajoitteita, joiden vuoksi Nato-yhteistyötä pidettiin joka tapauksessa keskeisenä. Esimerkiksi Kanerva totesi ryhmäpuheessa, että EU:hun tukeutuminen ei voi ratkaista Suomen mahdollista turvallisuustarvetta vaan EU:n ja Naton välistä suhdetta on tiivistettävä.⁶⁶

Selonteon palautekeskustelussa ryhmäpuheen pitänyt Pertti Salolainen puolestaan muistutti, että tiiviskään pohjoismaisen puolustusyhteistyö ei ratkaise puolustusvoimien rahoitusta eikä tarjoa Suomelle turvatakuita. Hän nosti myös esiin kokoomuslaisten yleisen kritiikin vallitsevaa ns. Nato-optioon turvaavaa ajattelua kohtaan todetessaan, ettei Suomi voi luottaa pääsevänsä Natoon Euroopan turvallisuustilanteen mahdollisesti kiristyttyä vaan vakuutus olisi otettava ennakkoon.⁶⁷

⁶⁶ PTK 3/2013 vp Kanerva, 8-9,30.

⁶⁷ PTK 49/2013 vp Salolainen, 6-7.

2.2.2. SDP: Nato-kumppanuus kehittää osaamista ja on vastuunkantoa

”Lähtökohtamme on, että Suomi huolehtii itse alueensa puolustamisesta voimankäyttöä tai sillä uhkaamista vastaan. SDP ei pidä Suomen Nato-jäsenyyttä ajankohtaisena tulevallakaan vaalikaudella.”⁶⁸

– SDP:n puoluekokouksen kansainvälinen julkilausuma 29.5.2010

Eduskuntavaaliohjelmassaan SDP ei käsitellyt sanallakaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa vaan tuorein aihepiiriä käsittelevä virallinen kannanotto oli toukokuun 2010 puoluekokouksessa hyväksytty kansainvälinen julkilausuma.

SDP:n mukaan Suomen turvallisuuspoliittinen tilanne oli vakaa eikä Suomen itsenäisyyttä tai alueellista koskemattomuutta vastaan ollut näköpiirissä uhkia. Kylmän sodan jälkeinen nopea Euroopan muutos oli poistanut suoran sotilaallisen vastakkainasettelun, muttei kuitenkaan kaikkia eturistiriitoja ja jännitettä.

Puolue linjasi, että ”Suomi on mukana YK:n piirissä tapahtuvassa yhteistyössä, Etyjin toiminnassa, EU:n tiivistyvässä turvallisuus- ja puolustusyhteistyössä, nopeasti kehittyvässä pohjoismaisessa puolustusyhteistyössä ja käytännönläheisessä rauhankumppanuusyhteistyössä Naton kanssa.”

Puolustuspolitiikan tehtäviksi SDP määritteli ulkopolitiikan tukemisen, valtiollisen itsenäisen toiminnan edellytysten turvaamisen sekä kansainvälisen kriisinhallinnan. Yleisen asevelvollisuuden nähtiin tarjoavan motivoituneen ja osaavan joukon puolustusvoimien palvelukseen ja toimivan siten Suomen puolustuksen kivijalkana.⁶⁹

”Turvallisuusympäristön muutoksissa Suomen ei pidä unohtaa vanhaa totuutta, että harjoitetulla ulkopolitiikalla on turvallisuutemme kannalta suuri merkitys. Sillä, että olemme rauhantahtoisia, luotettavia, johdonmukaisia emmekä uhkaa ketään, luomme pohjaa kansalliselle turvallisuudelle.”⁷⁰

– Ilkka Kantola (sd.) selonteon palautekeskustelussa 7.5.2013

Toisen päähallituspuolueen SDP:n puheenvuoroissa selontekokeskusteluissa korostettiin puolustuksen peruseriaatteiden - koko maan puolustamisen, yleisen

⁶⁸ SDP:n puoluekokous 29.5.2010, kansainvälinen julkilausuma "Turvallisempi yhteistyön maailma", <<http://www.sdp.fi/fi/uutiset/1638-kansainvalinen-julkilausuma-turvallisempi-yhteistyon-maailma>> [luettu 1.5.2016]

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ PTK 49/2013 vp Kantola, 7.

asevelvollisuuden ja sotilaallisen liittoutumattomuuden – säilymistä muuttumattomina. Neljäntenä elementtinä oli kansainvälisen yhteistyö ja kriisinhallinta, joita toteutettiin erityisesti Nato-kumppanuuden kautta. Johannes Koskinen piti puolueensa ryhmäpuheenvuorossa lähetekeskustelussa tärkeänä, että sotilasliittoon kuulumaton Suomi harjoittaa aktiivista, osaamista kehittävää kumppanuusyhteistyötä sekä ”ylläpitää mahdollisuutta hakea Naton jäsenyyttä”⁷¹.

SDP toi voimakkaasti esille kansainväliseen kriisinhallintaan osallistumisen merkityksen paitsi oman turvallisuuden myös globaalin vastuun näkökulmasta. Palautekeskustelun ryhmäpuhuja Ilkka Kantola painotti monenkeskisen yhteistyön, keskinäisriippuvuuden ja kansainvälisen kriisinhallintatyön merkitystä turvallisuudelle todeten, että rauhanturvaamisessa ja kriisinhallinnassa Suomi on ollut kokoonsa nähden suuri toimija. Operaatioihin osallistuminen on merkinnyt yhteisen vastuun kantamista globaalin vakauden edistämisessä ja ollut tärkeä osa turvallisuuspolitiikkaa.

SDP:n puheenvuorot pysyttelivät hyvin tarkasti jo pitkään vallalla olleella puolueen virallisella linjalla, vannoen ns. Nato-option nimiin. Samalla kuitenkin korostettiin, että turvallisuuspoliittisten linjausten pitää perustua ajassa olevaan toimintaympäristön analyysiin, peräänkuulutettiin huolellista, ajassa elävää ja kiihкотonta tilanneanalyysiä sellaista kuitenkaan itsekään esittämättä. Kuvaava oli Kantolan ryhmäpuheenvuoron lopetus: ”Maailma on turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kannalta tänä päivänä kovin toisenlainen kuin syvälle mieliimme piirtyneet muistikuvamme turvallisuusuhkista talvi- ja jatkosodan tai kylmän sodan maailmassa. Jotta puolustuksemme voisi tänä päivänä ja tulevaisuudessa olla uskottava ja toimintakykyinen, on suunnittelussa ja visioinnissa kyettävä irtautumaan menneen maailman muistikuvista. Tämän ajan ratkaisut pitää rakentaa ajankohtaisen tilanteen huolellisen analyysin pohjalta.”⁷²

2.2.3. Perussuomalaiset: Asevelvollisuusarmeija ja itsenäinen vahva puolustus

”Suomen poliittinen ja tiedotuksellinen eliitti on aloittanut kuitenkin mielipidemuokkauksen kohti Nato-jäsenyyttä. Kehitystä kohti supistettua ja vieraiden valtojen varaan rakentuvaa puolustusratkaisua on tuettu myös vähentämällä puolustusvoimien määrärahoja siten, että tällä hetkellä koko

⁷¹ PTK 3/2013 vp Koskinen, 10–11.

⁷² PTK 49/2013 vp Kantola, 7-8.

*maan kattava alueellinen puolustusratkaisumme on asiantuntijoiden mukaan vaarassa murentua.*⁷³

– *Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Suomalaiselle sopivin”*

Perussuomalaisten vaaliohjelmassa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsiteltiin laajasti; perusta rakentui liittoutumattomuudelle, yleiselle asevelvollisuudelle ja korkealle maanpuolustustahdolle. Suomi tarvitsee itsenäisen vahvan puolustuksen, kenenkään ulkopuolisen avun varaan ei pidä hyväuskoisesti laskea. Kansainvälistä yhteistyötä voidaan rajoitetussa määrin harrastaa, kunhan se ei ole pois Suomen oman puolustuksen tarpeista vaan palvelee niitä.

Perussuomalaisten mallissa uskottava puolustusjärjestelmä perustuu moraalista ryhtiä tuovaan yleiseen asevelvollisuuteen sekä aluepuolustukseen. Puolueen mielestä Nato-jäsenyyden myötä maanpuolustushenki heikkenisi ja sen myötä ”yleinen asevelvollisuus, joka on terveellä tavalla yhdistänyt eri yhteiskuntaluokkia” olisi historiaa. Juuri maanpuolustushenkiset ja osaavat sotilaat ovat perussuomalaisten retoriikan mukaan uskottavan puolustuksen tärkein osa.

Puolueettomuus ja liittoutumattomuus ovat puolueen mielestä palvelleet Suomea niin hyvin, että yksin puolustusmateriaalin kallistuminen ei riitä linjanmuutoksen syyksi. Perussuomalaiset argumentoivat yhteiskunnallisen eliitin ajavan Nato-jäsenyyttä mm. vähentämällä puolustusvoimien määrärahoja, jolloin kehitys kulkee koko maan aluepuolustuksesta kohti supistettua ja vieraiden valtojen osallistumisen varaan rakentuvaa puolustusratkaisua. Naton sijaan perusvastauksena puolustuskyvystä huolehtimiseen on lisärahan laittaminen kansalliseen puolustukseen, jotta koko maan puolustuksesta saadaan huolehdittua. Nato-asiassa pitää kuulla kansan ääntä: ”[j]os Suomen valtaeliitti kuitenkin lopulta päättää hakea Nato-jäsenyyttä, on Perussuomalaisten mielestä asiasta järjestettävä kansanäänestys.”

Naton ohella perussuomalaiset vastustavat myös EU:n puolustusulottuvuuden ja kriisinhallinnan kehittämistä, koska se nähdään ymmärrettävästi osana vastustettavaa liittovaltiokehitystä ja lisäksi sen tulkitaan heikentävän YK:n asemaa ja olevan turha yritys kilpailla Yhdysvaltojen ja Naton kanssa maailmanpoliisin roolista. Suomi tulisi siis vedetyksi mukaan suurvaltapolitiikkaan äänettömänä yhtiömiehenä ja vielä

⁷³ Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Suomalaiselle sopivin”,
<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/PS/psvaaliohjelma2011>> [luettu 1.5.2016]

Natonkin turvatakuita heikommalla suojalla, perustaahan valtaosa EU-maista puolustusratkaisunsa nimenomaan Nato-jäsenyyteen.⁷⁴

”Tämä on sitä ehrensärdiläistä kivenkovaa kansallista realismia, jota perussuomalaiset Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan kuuluttavat. Realismia on sekin, ettei selonteossa yritetä pyöritellä kuviteltua Nato-optiota uuteen asentoon. Suomi ei ole Natoon liittymässä, ja onko sitä paitsi kansainväliseen kriisinhallintaan keskittyneestä Natosta meille edes tarjolla uskottavia turvatakuita?”⁷⁵

– Jussi Niinistö (ps.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

Puolustusvaliokunnan puheenjohtajana toiminut Jussi Niinistö painotti ryhmäpuheessa Augustin Ehrensärdin sanoihin nojautuen, että vieraaseen apuun ei pidä luottaa vaan Suomen on varauduttava puolustamaan maata yksin⁷⁶, ja siksi Suomen tulee jatkossakin ylläpitää kaikkia puolustusjärjestelmän osa-alueita. Pohjoismaisen puolustusyhteistyön tiivistämisspyrkimysten taustalla Niinistö näki sen, että kansa suhtautui edelleen kielteisesti Natoon. Pohjoismaista yhteistyötä kaikki voivat periaatteessa kannattaa mutta käytännössä se voisi olla mahdollista vain Ruotsin kanssa, koska Norja, Tanska ja Islanti ovat Nato-maita.⁷⁷ Saman rajoitteen näkivät lähes kaikki perussuomalaiset.

Maria Lohela (ps.) toisti palautekeskustelun ryhmäpuheessa perussuomalaisten näkemyksen, että Suomen on itse huolehdittava omasta puolustuksestaan sillä EU:sta ei puolustusyhteisöä tule, Natoon ja keskelle maailman suurvaltojen eturistiriitoja ei pidä mennä ja syvemmälle menevää pohjoismaista yhteistyötä voitaisiin käytännössä tehdä vain Natoon kuulumattoman Ruotsin kanssa. Kansainvälisessä yhteistyössä puolue korosti YK:n ja kansainvälisen oikeuden merkitystä.⁷⁸

2.2.4. Keskusta: Ovien avaamista ja lääkärinä olemista

”Nykylinjaa muuttaviin turvallisuuspoliittisiin ratkaisuihin tarvitaan kansan enemmistön tuki ja valtionjohdon laaja yksimielisyys. Nato-jäsenyydestä ei voida päättää ilman kansanäänestystä. Suomi jatkaa käytännönläheistä Nato-

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ PTK 3/2013 vp Niinistö J., 11.

⁷⁶ Ks. Törnudd, 2005, 155. Viaporin linnoituksen (nyk. Suomenlinna) rakentaja Augustin Ehrensärd hakkautti 1750-luvulla ns. kuninkaanportin viereen kiveen sanat ”eftersärd, stå här på egen botn och lita icke på främmande hielp” eli ”jälkimaailma, seiso täällä omalla pohjallasi äläkä luota vieraaseen apuun.”

⁷⁷ PTK 3/2013 vp Niinistö J., 11–12.

⁷⁸ PTK 49/2013 vp Lohela, 8-9.

yhteistyötä rauhankumppanuusohjelman mukaisesti. Keskustan turvallisuuspoliittisesta linjasta päättää puoluekokous. Näköpiirissä ei ole tarvetta linjan muuttamiseen.”⁷⁹
– *Keskustan eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Koko Suomi, kaikki suomalaiset”*

Vaaliohjelmassaan Keskusta painotti kansallisen liikkumatilan ja päätösvallan säilyttämistä turvallisuuskysymyksissä. Merkittävintä ulkopoliittista oppi-isäänsä presidentti Urho Kekkosta mukaillen puolue muistutti, että kansainvälinen turvallisuus ei ole aidan pystyttämistä, vaan ovien avaamista⁸⁰ ja siksi ulko- ja turvallisuuspolitiikalla tulee estää vastakkainasettelua ja edistää monenkeskistä yhteistyötä. Suhteita Venäjään haluttiin kehitettävän niin kahdenvälisesti kuin EU-kumppanuudenkin kautta.

Keskustan mukaan EU ja Pohjoismaat ovat yhdessä Suomen tärkein kansainvälinen viiteryhmä. EU:n on yhä tärkeämpi turvallisuusyhteisö vaikka se ei olekaan luonteeltaan puolustusliitto. Unionin siviili- ja sotilasyhteistyön kehittämiseen samoin kuin pohjoismaisen sotilaallisen yhteistyön tiivistämiseen keskusta suhtautui positiivisesti.

Perussuomalaisten tavoin keskustakin halusi Suomen puolustuksen rakentuvan jatkossakin kustannustehokkaan ja yhteiskunnallisesti merkittävän yleisen asevelvollisuuden sekä koko maan aluepuolustuksen varaan. ”Suomalaiseksi malliksi” vaaliohjelmassa nimetyn kansallisen puolustusratkaisun rinnalla puolue halusi jatkaa Nato-yhteistyötä ja säilyttää mahdollisuuden jäsenyyden hakemiseen, vaikka ei tarvetta linjan muuttamiseen nähnytään.⁸¹

”Suomelle sopii paremmin lääkärin kuin tuomarin rooli: keskusta painottaa rauhanvälitystä, ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltiokehitystä maailman turvallisuusongelmien ratkaisemisessa.”⁸²
– *Eero Reijonen (kesk.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013*

Ryhmäpuhujana Eero Reijonen kyseli perussuomalaisten tavoin, missä kaikissa sotilaallisissa kriisinhallintaoperaatioissa Suomi voi niukentuneiden resurssien myötä

⁷⁹ Suomen Keskustan vaaliohjelma vuoden 2011 eduskuntavaaleihin ”Koko Suomi, kaikki suomalaiset”, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KESK/keskvaaliohjelma2011>> [luettu 1.5.2016]

⁸⁰ Ks. Törnudd 2005, 45. Presidentti Kekkonen totesi ETYK:n 1. vaiheen avajaispuheessaan Helsingissä 3.7.1973, että ”[t]urvallisuus ei ole aidan panemista vaan oven avaamista”.

⁸¹ Suomen Keskustan vaaliohjelma vuoden 2011 eduskuntavaaleihin ”Koko Suomi, kaikki suomalaiset”, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KESK/keskvaaliohjelma2011>> [luettu 1.5.2016]

⁸² PTK 3/2013 vp Reijonen, 13–14.

olla mukana ja piti oman puolustuksen rahatarpeita ensisijaisina. Hän peräänkuulutti tarkkaa tapauskohtaista harkintaa kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisessa.⁸³

Palautekeskustelussa keskusta muistutti pohjoismaista, EU- ja Nato-yhteistyötä kannatettuaan Aila Paloniemen suulla, ”ettei verkostoituneella puolustusyhteistyöllä voi koskaan korvata itsenäistä, uskottavaa puolustusta.” Keskusta edellyttikin puolustusvoimille lisärahoitusta vuodesta 2015 eteenpäin eikä hyväksynyt ”perustavaa laatua olevista fundamenteista luopumista”⁸⁴.

2.2.5. Vasemmistoliitto: Asevarustelun sijaan etusijalle ihmisten tarpeet

*”Vastuullista turvallisuuspolitiikkaa. Ei Natolle. Pois Afganistanin sodasta.”⁸⁵
– Vasemmistoliiton eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Rikkautta jolla on arvoa”*

Vasemmistoliitto on koko puolueen historian ajan suhtautunut kategorisen kielteisesti Nato-jäsenyyteen. Vuoden 2011 vaaliohjelmassa puolue kuvasi sotilaallisen liittoutumattomuuden rauhaa ja vakautta edistävänä ratkaisuna. Etäisyyttä Natoon haluttiin ottaa myös rauhanturvaamisessa, jossa vaadittiin panostamista Naton ja EU:n sijaan YK-operaatioihin. Tässä YK-operaatioiden, ”perinteisen rauhanturvaamisen” ja ns. sinibarettien puolustamisessa vasemmistoliitto ja perussuomalaiset löysivät toisensa.

Vasemmistoliitto ei myöskään halunnut kasvattaa armeijan määrärahoja vaan käyttää olemassa olevia rahoja kalliin ”hyökkäysaseistuksen” sijaan itsenäiseen maanpuolustukseen.⁸⁶ Rahoituksen tasossa perussuomalaisista ei ollut toveriksi vasemmistoliitolle, mutta kohdennuksessa kyllä: perussuomalaisetkin halusi Nato-maiden uusimman ja kalleimman aseteknologian, ”hyökkäysaseistuksen”, sijaan panostaa nimenomaan perinteiseen aseistukseen.

”Suomeen ei kohdistu sodan uhkaa. Valtioiden välisen sodan uhka on väistynyt Euroopasta, ja myös Venäjä on taloudellisesti sitoutunut Eurooppaan. Pohjoismaiden välillä sota on ajatuksena mahdoton. Vanhanaikainen ajattelu rajojen vartioinnin ja suojelun merkityksestä on väistymässä muualta kuin

⁸³ PTK 3/2013 vp Reijonen, 13–14.

⁸⁴ PTK 49/2013 vp Paloniemi, 10–11.

⁸⁵ Vasemmistoliiton eduskuntavaalien 2011 vaaliohjelma ”Rikkautta jolla on arvoa” 31.10.2010, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/VAS/vasvaaliohjelma2010>> [luettu 1.5.2016]

⁸⁶ Ibid.

*perussuomalaisten ja muun äärioikeiston kaivamista talvisodan aikaisista poteroista”.*⁸⁷

– Annika Lapintie (vas.) selonteon palautekeskustelussa 7.5.2013

Ryhmäjohtaja Annika Lapintie oli tyytyväinen puolueen saatua hallituksessa selontekoon kaksi sille keskeisintä asiaa. Ensinnäkin Naton suhteen pitäydyttiin hallitusohjelmassa sovitussa eli ”Nato-jäsenyyttä ei tämän hallituksen aikana haeta, eikä hakemista edes valmistella”. Lapintien mukaan sellainen olisi harkitsematonta tai suorastaan vaarallista, sillä Natossa on kyse ennen kaikkea Yhdysvaltojen sotilaallisen tuen pyytämisestä ja vastapainoksi Suomen olisi sitouduttava oltava mukana Yhdysvaltojen sotatoimissa sen niin pyytäessä. Parasta turvallisuuspolitiikkaa olisi kehitysapuun ja siviilikriisinhallintaan panostaminen. Vasemmistoliitto oli tyytyväinen myös siihen, ettei selonteossa sitouduttu puolustusmenojen nostoon seuraavalla vaalikaudella vaan rahoitustaso jätettiin auki.⁸⁸

Palautekeskustelussa Lapintie totesi perinteisen sodan uhkan väistyneen Euroopasta muistuttaen, että todellisiin ughiin ei vastata asein. Niukkuuden aikana pitäisi satsata aseiden sijaan ihmisten tarpeisiin. Afganistanista tuli oppia, että Suomen sotilaiden paikka ei ole osana Naton sotakoneistoa, vaan on keskityttävä siviilikriisinhallintaan ja rauhanvälitykseen. Pohjoismaisessa puolustusyhteistyössä vasemmistoliitto näki myönteisenä mahdollisuuden säästöihin kriisinhallinnassa ja materiaalihankinnoissa.⁸⁹

2.2.6. Vasenryhmä: Jatkuva hivuttautuminen Natoon pysäytettävä

*”Mitä useampia selontekoja Nato-lähentymisessä on saatu lukea, sitä tiuhemmin vaihtuvat naamiot, peruukit, parrat, mekot ja haalarit. Pelkään, että uinahtanut tai rattailta pudonnut hallitusvasemmisto jossakin vaiheessa herää ja huomaa, että keisarilla ei ole vaatteita ja että Suomi on sotilaallisesti liittoutunut Naton ja Yhdysvaltojen kanssa.”*⁹⁰

– Jyrki Yrttiaho (vr.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

Markus Mustajärven ja Jyrki Yrttiahon muodostama vasemmistoryhmä irrottautui kuuden puolueen hallitukseen mukaan lähteneestä vasemmistoliitosta heti vaalikauden alussa, kesäkuussa 2012 äänestäen eduskunnassa yhdessä opposition kanssa hallitusta ja

⁸⁷ PTK 49/2013 vp Lapintie, 11.

⁸⁸ PTK 3/2013 vp Lapintie, 14–15.

⁸⁹ PTK 49/2013 vp Lapintie, 11–12.

⁹⁰ PTK 3/2013 vp Yrttiaho, 41.

sen ohjelmaa vastaan. Kaksikko oli entisen puolueensa kanssa voimakkaasti eri linjoilla erityisesti talous- sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, jossa eritoten Nato-yhteistyö hiersi vasemmistoryhmää. Vaikka hallitusohjelma sulki pois Nato-jäsenyyden hakemisen ja edes hakemisen valmistelun, kritisoi vasenryhmä erityisesti vasemmistoliittoa siitä, että se oli mukana hallituksessa, joka tosiasiassa hivutti päätöksillään Suomea yhä lähemmäs Natoa ja sen täysjäsenyyttä.

Lähetekeskustelussa Yrttiaho totesikin, että loputon spekulointi Nato-optiolla, jota kansan selkeä ja yhä vahvistuva enemmistö vastustaa, vahingoittaa Suomi-kuvaa ulkomailla. Pohjoismaisesta puolustusyhteistyössä hän näki taustalla Naton. Ensinnäkin Ruotsin puolustusministeri oli todennut, että maa haluaa edetä Nato-jäsenyydessä yhdessä Suomen kanssa. Toisekseen Norjan puolustuselonteossa oli todettu, että ”Norjan näkökulmasta pohjoismainen yhteistyö on hedelmällinen lisä Natolle”. Oli siis selvää, että Suomen ja Ruotsin Nato-integraatio oli Norjan tavoitteena. Kaiken kaikkiaan Yrttiaho näki, että hivutus kohti Natoa oli vauhdissa.⁹¹ Palautekeskustelussa Yrttiaho vielä painotti, että Suomelle oikea ratkaisu on sotilasliittoon kuulumattomuus, riippumatta talouden suhdanteista tai puolustuksen rahoituskehityksestä, sillä jäsenyys Natossa merkitsisi sotilasliittoa Yhdysvaltojen kanssa.⁹²

2.2.7. Vihreät: Turvallisuuden perustana EU sekä keskinäinen avunanto

*”Suomen on vastattava maanpuolustuksesta, sen voimavaroista ja kriisinhallintaoperaatioista hyvässä yhteistyössä muiden EU-maiden kanssa”.*⁹³
– *Vihreän liiton poliittinen ohjelma ”Vihreä tehtävä 2010–2014”*

Myös vihreiden vaalikauteen 2011–2015 keskittyneessä poliittisessa ohjelmassa todettiin, ettei Nato-jäsenyys ole tarpeellinen. EU-yhteistyötä puolue sen sijaan kannatti todella lämpimästi, painottaen sen turvallisuuspoliittista merkitystä Naton rinnalla ja sijaan. Suomen puolustusratkaisun perustekijöistä liittoutumattomuudelle siis näytettiin vihreää valoa eikä ohjelmassa kyseenalaistettu myöskään koko maan puolustamisen periaatetta mutta yleinen asevelvollisuus sen sijaan oli kriittisen tarkastelun kohteena – kuten oli ollut koko vihreän liikkeen ja puolueen olemassaolon ajan. Uusimmassa

⁹¹ PTK 3/2013 vp Yrttiaho, 40–41.

⁹² PTK 49/2013 vp Yrttiaho, 33–34.

⁹³ Vihreän liiton poliittinen ohjelma ”Vihreä tehtävä 2010–2014” 23.5.2010
<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/VIHR/vihrpoliittinen2010>> [luettu 1.5.2016]

ohjelmassaan puolue kannatti valikoivaa ja sukupuolineutraalia asevelvollisuutta sekä lyhyempää asepalvelusta. Ja siinä missä vasemmistoliitto puhui rauhanturvan suurvallasta, halusi vihreät Suomesta rauhanrakentamisen suurvallan.⁹⁴

”Lähivuosina olemme myös viisaampia sen suhteen, millaista lisäarvoa pohjoismainen yhteistyö, eurooppalainen yhteistyö ja kansainvälinen kriisinhallinta Suomelle tarjoavat. Globaalin turvallisuuden perusta myös Suomen osalta on siinä, että meillä on kriisin sattuessa kyky antaa ja vastaanottaa apua.”⁹⁵

– Pekka Haavisto (vihr.) selonteon palautekeskustelussa 7.5.2013

Selonteon lähetekeskustelun ryhmäpuheenvuorossa Pekka Haavisto ei sanallakaan sivunnut Natoa tai liittoutumattomuutta mutta nosti yhteistyösuunnista esiin pohjoismaisen yhteistyön ja erityisesti materiaaliyhteistyön Ruotsin kanssa sekä samantyyppisten synergiaetujen hakemisen EU:n kautta. Vaikka Suomeen ei mitään välitöntä uhkaa mistään ilmansuunnasta kohdistunutkaan oli varauduttava erilaisiin mahdollisesti realisoituihin uhkiin kuten terrorismiin, tietoverkkohyökkäyksiin ja maailmanpolitiikan kriisien eskaloitumiseen.⁹⁶

Vihreät suhtautuivat huomattavan positiivisesti erityisesti EU-yhteistyöhön ja yleisemmin kansainväliseen yhteistyöhön. Palautekeskustelussa Haavisto nimesi turvallisuuspolitiikan tärkeimmäksi elementiksi vakauden ja ennustettavuuden ylläpitämisen sekä kriisien ennaltaehkäisyn. Puheenvuorossa nostettiin esiin naapurimaissa meneillään olevat puolustusreformit ja uudelleenajattelu sekä pidettiin tärkeänä Venäjän osallistumista Itämeren maiden yhteistyöhön ja EU:n pohjoisen ulottuvuuden hankkeisiin.⁹⁷

2.2.8. RKP: Natolle avoin, kriisinajan yhteistyöhön Ruotsin kanssa

”Haluamme tehdä päätöksiä, jotka turvaavat uskottavan puolustuksen, joka perustuu yleiseen asevelvollisuuteen ja tiivistyvään kansainväliseen yhteistyöhön.”⁹⁸

– RKP:n eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Rikkaamman Suomen puolesta”

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ PTK 49/2013 vp Haavisto, 14.

⁹⁶ PTK 3/2013 vp Haavisto, 15–16.

⁹⁷ PTK 49/2013 vp Haavisto, 12–13.

⁹⁸ Ruotsalaisen kansanpuolueen eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Rikkaamman Suomen puolesta”, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/SFP/sfpvaaliohjelma2011>> [luettu 1.5.2016]

RKP halusi vaaliohjelmansa mukaan lisätä pohjoismaista yhteistyötä ulko-, turvallisuus- ja kehitysapupolitiikassa muttei yksilöinyt sen tarkemmin turvallisuuspoliittisen yhteistyön muotoja. Nato-jäsenyyttä ei ohjelmassa mainittu vaan puolue kannatti yleisesti ottaen tiivistyvää kansainvälistä yhteistyötä.⁹⁹ Poissaolevan Naton rinnalla poissaolollaan loisti myös liittoutumattomuus. Liittoutumisen mahdollisuus oli siis ohjelman valossa RKP:lle avoin kysymys.

Vaikka RKP on puolueista heti kokoomuksen jälkeen ainakin kannattajakunnaltaan Nato-myönteisin¹⁰⁰, ei sillä ole sen tapaan jäsenyyttä kannattavaa puoluekokouspäätöstä. Puolue on asiassa jakaantunut, vaikka sen aivan ylin johto onkin johdonmukaisesti ollut jäsenyyden takana: esimerkiksi Kataisen hallituksessa puolustusministereinä toimineet puolueen puheenjohtajat Stefan Wallin ja Carl Haglund olivat henkilökohtaisesti olleet jo pitkään jäsenyyden puolestapuhujia samoin kuin puolustusministereinä ja puolueen puheenjohtajina heitä aiemmin toimineet Jan-Erik Enestam ja Ole Norrback sekä puolustusministerinä ollut Elisabeth Rehn.¹⁰¹

”Ruotsalaisen eduskuntaryhmän mielestä puolustus- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön syventäminen Ruotsin kanssa on luonnollinen valinta niin Suomelle kuin Ruotsillekin tämänhetkisessä tilanteessa.”¹⁰²
– Christina Gestrin (rkp) selonteon palautekeskustelussa 7.5.2013

Lähetekeskustelussa RKP seiso i muiden hallituspuolueiden tapaan selonteon linjausten takana ryhmäpuhuj a Thomas Blomqvistin todetessa, että puolueen on helppo allekirjoittaa puolustuspolitiikan kolme peruseriaatetta jatkossakin. Heti perään hän kuitenkin korosti, että sotilaallinen liittoutumattomuus ei estä Naton kanssa tehtävää kumppanuusyhteistyötä, jota tulee päinvastoin syventää.¹⁰³ Askeleita Naton suuntaan voitiin siis ottaa.

Puolueen turvallisuuspoliittinen linja ja sen perustelut olivat hyvin yhteneväiset kokoomuksen esittämien näkemysten kanssa, sillä lisäksi sillä että RKP oli ryhmänä

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Haavisto 2014, 90. EVA:n tutkimuksen mukaan kokoomuksen kannattajista 42 %, RKP:n kannattajista 36 % ja perussuomalaisten kannattajista 23 % on sitä mieltä, että Suomen tulisi liittyä Natoon.

¹⁰¹ Lydén, SFP-upprop för Nato. Hufvudstadsbladet 12.3.2014 <<http://hbl.fi/nyheter/2014-03-12/579371/sfp-upprop-nato>> [luettu 1.5.2016]

¹⁰² PTK 49/2013 vp Gestrin, 14.

¹⁰³ PTK 3/2013 vp Blomqvist, 17.

kokoomusta valmiimpi ryhtymään Ruotsin kanssa jo valtiosopimusneuvotteluihin koskien kriisinajan puolustusyhteistyötä. Nihkeästi etenevän EU-yhteistyön ja aiempaa merkittävämpään rooliin nousseen pohjoismaisen yhteistyön ja erityisesti Ruotsi-yhteistyön ohella RKP painotti Naton merkitystä. Oikeastaan kaikki kansavälinen yhteistyö nähtiin hyväksi.

Palautekeskustelussa RKP puhui Natosta lähetekeskustelua vapaammin. Ryhmäpuheenvuorossa Christina Gestrin halusi avointa keskustelua Nato-jäsenyyden hyödyistä ja haitoista sekä toivoi Suomen ja Ruotsin pitävän toinen toisensa informoituina Nato-linjauksistaan. Gestrinin mukaan parasta olisi, että maat liittyisivät yhtä aikaa Natoon, jos jäsenyyden katsottaisiin parhaiten edistävän vakautta ja maiden turvallisuutta.¹⁰⁴ Tällaiset puheet virallisesti selonteon virallisiin linjauksiin sitoutuneen hallituspuolueen edustajilta joutuivat ymmärrettävästi vasemmiston kritiikin kohteeksi.

2.2.9. Kristillisdemokraatit: Suomella viime käden vastuu puolustuksesta

”Suomi seuraa Naton uudistumista, sen toimintakyvyn kehitystä ja kansainvälistä merkitystä. Emme näe tarvetta viedä maamme sotilasliittoutumien jäseneksi. Mikäli sotilaallisesta liittoutumattomuudesta ja itsenäisestä puolustuksesta halutaan tulevaisuudessa luopua, tulee siihen olla kansalaisten selkeän enemmistön tuki.”¹⁰⁵

– Kristillisdemokraattien eduskuntavaaliohjelma 2011–2015 ”Koti, uskonto, isänmaa. Tästä on kyse.”

Vaaliohjelmassaan kristillisdemokraatit listasivat ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteiksi hyvät ja luottamukselliset suhteet erityisesti naapurimaihin, aktiivisen roolin EU:ssa ja kansainvälisissä järjestöissä sekä uskottavan kansallisen puolustuskyvyn. Koko maan puolustamiseksi parhaana ja taloudellisimpana ratkaisuna pidettiin yleistä asevelvollisuutta sekä puolustusvoimien tinkimätöntä varustamista.

Puolueen mukaan Suomella ei ollut tarvetta liittyä sotilasliittoutumiin mutta yhteistyötä Naton kanssa tuli kehittää osallistumalla rauhankumppanuustoimintaan ja EU-Nato - yhteistyöhön. Mahdollisen liittoutumisen ja muut keskeiset ulko- ja turvallisuuspoliittiset kysymykset puolue näki kansallisesti niin merkityksellisinä, että

¹⁰⁴ PTK 49/2013 vp Gestrin, 14–15.

¹⁰⁵ Kristillisdemokraattien vaaliohjelma 2011–2015 ”Koti, uskonto, isänmaa. Tästä on kyse.”, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KD/kdvaaliohjelma2011>> [luettu 1.5.2016]

niissä tuli olla mahdollisimman laaja parlamentaarinen yhteinen näkemys ja kansalaisten selkeän enemmistön tuki.

Suomen nähtiin kantavan osansa kansainvälisestä yhteisvastuusta osallistumalla kansainväliseen kriisinhallintaan mutta operaatioista, joissa suomalaiset sotilaat voitaisiin nähdä sodan osapuolina, tuli pidättäytyä.¹⁰⁶ Puolue siis viestitti suhtautuvansa nihkeästi Naton Afganistanin operaatioon, muttei kuitenkaan vasemmistoliiton tapaan vaatinut siitä vetäytymistä.

*”Missään yhteistyöratkaisussa tai sopimustoiminnassa ei tule uskoa tai odottaa enempää turvallisuustakuita kuin mihin todella on sitouduttu.”¹⁰⁷
– Sari Palm (kd.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013*

Vihreiden tavoin myöskään kristillisdemokraatit ei sivunnut ryhmäpuheessa liittoutumiskysymystä sanallakaan. Sari Palm kannatti pohjoismaisiin yhteistyömahdollisuuksiin tarttumista mutta muistutti, että viime käden vastuu puolustuksesta on Suomella itsellään. Niin YK:n, EU:n kuin Natonkin kautta tehtävää sotilaallista ja siviilikriisihallintaa tuli jatkaa.¹⁰⁸

Palautekeskustelussa Palm toivoi, että eduskunta saisi tasapainoisen ja oikeaan tietoon perustuvan keskustelun varmistamiseksi ajanmukaisen selvityksen Nato-kumppanuuden tilanteesta. Kristillisdemokraattien perinteisistä EU-kehityksen suhteen varauksellisista näkemyksistä poiketen Palm halusi keskustelua mahdollisuuksista myös sillä rintamalla, olihan EU-maiden puolustusmenojen kokonaisvolyymi lähes viidennes maailman puolustusmenoista: ”Samaan aikaan, kun pohdimme pohjoismaisen yhteistyön tarpeita, on tarpeen herättää EU:n tasolla keskustelua panos-tuotos-tehokkuudesta ja varautumisesta: löytyisikö Euroopassa yhteistä kuljetuskyvyn, ilmatankkauksen, viestintä- ja johtamisjärjestelmien kehittämiskykyä?”¹⁰⁹

2.3. Selontekokeskustelut 2013: Seitsemän keskeistä diskurssia

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ PTK 3/2013 vp Palm, 18.

¹⁰⁸ PTK 3/2013 vp Palm, 18-19.

¹⁰⁹ PTK 49/2013 vp Palm, 16.

Turvallisuus- ja puolustuspoliittista selontekoa käsitelleistä täysistuntokeskusteluista voi edustajien puheenvuoroista hahmottaa seitsemän keskeistä diskurssia, jotka hallitsivat debattia niin lähete- kuin palautekeskustelussakin.

Selontekokeskusteluissa merkittävimpään rooliin nousi keskustelu pohjoismaisen puolustusyhteistyön mahdollisuuksista (ns. Ruotsi-diskurssi). Paljon puhuttiin myös puolustuksen rahoituksesta ja mahdollisen Nato-jäsenyyden hinnasta (ns. raha-diskurssi) sekä siihen likeisesti linkittyen omaan puolustukseen ja Venäjä-suhteeseen panostamisesta (ns. geopolitiikka-diskurssi). Natoa yhteisiin arvoihin sekä Suomen saamaan lisäturvaan ja kansainvälisesti vahvempaan asemaan vedoten kannattaneet ylläpitivät myös vahvaa keskustelua (ns. Natoon-diskurssi). Vastaavasti tiivistyvä Natomumppanuus ja muu kansainvälinen yhteistyö aiheutti epäilyksiä tosiasiallisen liittoutumattomuuden tulevaisuuden suhteen (ns. hivutus-diskurssi). Lisäksi todella paljon keskusteltiin siitä, saako Nato-jäsenyydellä spekuloida (ns. keskustelu-diskurssi) sekä siitä, onko suomalaisilla riittävät tiedot mahdollisen liittoutumisen vaikutuksista ja miten jäseneksi hakeutumisesta päätettäisiin (ns. päätöksenteko-diskurssi).

On syytä erikseen todeta, että erillistä Venäjä-diskurssia keskusteluista on oikeastaan mahdotonta erottaa, se on tavallaan läpileikkaavana teemana mukana lähes kaikissa keskusteluissa, vaihtelevalla painoarvolla. Esimerkiksi geopolitiikka-diskurssin voi ajatella kokonaisuudessaan osaksi suurta Venäjä-diskurssia mutta päätöksenteko-diskurssissa taas ei yhtymäkohtia Venäjään oikeastaan löydy.

Huomionarvoista on myös se, että vaikka edellä alaluvussa 2.2. käsitelty puolueiden peruskäsitelmät ja argumentaatiot tulivat esille kussakin diskurssissa varsin selvästi, jäi osa puolueiden todella keskeisistäkin teemoista selontekokeskusteluissa vaille todellista keskustelua. Esimerkiksi usean puolueen omalla agendallaan suureen rooliin nostama EU:n puolustuslottomuuden kehittäminen näkyi keskusteluissa suhteellisen vähän ja ennen kaikkea osana pohjoismaisen yhteistyön keskustelua: kun puolustusyhteistyön EU-raide ei edennyt, nousi erityisesti Ruotsin painoarvo.

2.3.1. Pohjoismainen yhteistyö – Naton korvike vai savuverho?

*”Suunta on selvä: Suomea lähennetään sotilasliittoon. Keinoksi ja savuverhoksi on otettu pohjoismainen yhteistyö. Kuvaavaa on, että kaikkein innokkaimmat Nato-haukat vannovat nyt pohjoismaisen yhteistyön nimiin”.¹¹⁰
– Markus Mustajärvi (vr.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013*

*”Meidän on edettävä ikään kuin kolmatta tietä, ja tämä kolmas tie tällä hetkellä minun mielestäni on pohjoismainen yhteistyö, koska siihen me voimme löytää kansallisen yksimielisyyden nopeammin ja löytää ratkaisuja materiaalihankintoihin, löytää ratkaisuja toiminnallisiin kysymyksiin. Tämä on minun mielestäni se asian ydin. Muut tiet kuin tämä pohjoismainen yhteistyö vaikuttavat tällä hetkellä tosi haastavilta.”¹¹¹
– Janne Sankelo (kok.) selonteon palautekeskustelussa 7.5.2013*

Selontekokeskusteluissa merkittävässä roolissa oli diskurssi pohjoismaisen yhteistyön tiivistämisestä puolustuksen alalla. Argumentteja yhteistyön tiivistämisen puolesta erityisesti Suomen tavoin Natoon kuulumattoman Ruotsin kanssa esitettiin lukuisia, mutta toisaalta epäiltiin myös yhteistyön todellista merkitystä todellisessa kriisitilanteessa. Ruotsin kykyä ja halua auttaa Suomea epäilivät niin osa kokoomuksen vankimmista Nato-kannattajista kuin perussuomalaisten Nato-kriittisetkin. Ensin mainitut halusivat korvikkeen sijaan oikeaan Natoon ja jälkimmäiset taas ”ehrensäpääläisen realismin” nimissä luottaa omaan puolustukseen.

Keskustelussa Mika Kari (sd.) hämmästeli puolustusvaliokunnan puheenjohtaja Jussi Niinistön perussuomalaisten ryhmäpuheessa esille tuomaa nuivaa suhtautumista yhteistyöhön Ruotsin kanssa. Kari toivoi RKP:tä edustavan puolustusministerin edistävän luontevaa yhteistyötä liittoutumattoman Ruotsin kanssa.¹¹² Kokoomuksen Timo Heinonen puolestaan hämmästeli, miten pohjoismainen yhteistyö tuntuu kyllä kelpaavan juhlapuheissa vastineeksi Nato-vaihtoehdolle, mutta ensimmäisen konkreettisen yhteistyötehtävän eli Islannin ilmavalvontaharjoituksen tullessa eteen oli esimerkiksi keskusta heti vastahankaan.¹¹³

Puolustusministeri Carl Haglund (rpk) piti tärkeänä eroa Ruotsin ja muiden pohjoismaiden kanssa tehtävän yhteistyön ja toisaalta puolustusliittokeskustelun välillä.¹¹⁴ Ajattelun taustalla oli tahto päästä nopeallakin aikataululla syventämään käytännön

¹¹⁰ PTK 3/2013 vp Mustajärvi, 61.

¹¹¹ PTK 49/2013 vp Sankelo, 53.

¹¹² PTK 3/2013 vp Kari, 33.

¹¹³ PTK 3/2013 vp Heinonen, 33,50–51.

¹¹⁴ PTK 3/2013 vp Haglund, 37–38.

yhteistyötä riippumatta siitä, millaisia erilaisia näkemyksiä pidemmän tähtäimen kysymyksestä eli Suomen ja Ruotsin puolustusliiton mahdollisuudesta edustajilla oli.

Pohjoismaiseen yhteistyöhön periaatteellisen kriittisesti suhtautuneiden piirissä yhteistyön motiiveja epäiltiin ja se nähtiin mahdollisena tai todellisena savuverhona Nato-lähentymiselle, olihan Pohjoismaista enemmistö Nato-maita.

Vasemmistoryhmälle pohjoismainen yhteistyö näyttäytyikin takaportin rakentamisena matkalla Nato-jäsenyyteen. Jyrki Yrttiahon mukaan pohjoismaista puolustusliittoa ei pitänyt RKP:n ja joidenkin kokoomusedustajien tavoin väläytellä ja kiitti, että ”presidentti Niinistö on viheltänyt tämän villin spekulaaion poikki”.¹¹⁵ Markus Mustajärvi piti valitettavana, että selonteko mahdollisti ”Nato-oven jatkuvan klonksuttamisen”. Hän totesi mm. Islannin ilmavalvontayhteistyön tarjoavan Nato-liittoutumista kannattaville mahdollisuuden lähentyä Natoa ja osoittaa yhteenkuuluvuutta. Mustajärvi muistutti, että Veikko U. J. Heinosen turvallisuuspoliittisen väitöskirjan mukaan professori Esko Antolakin on nähnyt Islannin ilmavalvontayhteistyön Naton strategiana saada Ruotsin ja Suomen potentiaalit käyttöön vetoamalla pohjoismaiseen yhteisyyteen ja yhteisvastuuseen.¹¹⁶

Ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) kumosi väitteen siitä, että pohjoismaisen yhteistyön tiivistäminen tähtäisi mihinkään uusiin sopimusjärjestelyihin. Hän piti sitä hyvin käytännönläheisenä muistuttaen, että Natonkaan kanssa tehtävä ”yhteistyö ei vie meitä yhtään lähemmäksi Nato-jäsenyyttä, oli sitten niin, että jotkut sitä haluisivat tai toiset sitä pelkäsivät”.¹¹⁷

Laitavasemmiston ohella monet perussuomalaiset ja jotkut keskustalaiset kuten Esko Kiviranta näkivät pohjoismaisessa puolustusyhteistyössä peitellyn tien kohti Natoa. Keskustan Katri Komia ihmetytti, tarkoittaako selonteon kirjaus ”[a]jatus pohjoismaisesta yhteistyöstä Islannin ilmavalvonnassa nähdään konkreettisena mahdollisuutena tiivistää kanssakäymistä lähitulevaisuudessa” kanssakäymisen tiivistämistä Nato-maihin vai Pohjoismaihin ja jätetäänkö se tarkoituksella epäselväksi.¹¹⁸

¹¹⁵ PTK 3/2013 vp Yrttiaho, 22.

¹¹⁶ PTK 3/2013 vp Mustajärvi, 25, 61–62.

¹¹⁷ PTK 3/2013 vp Tuomioja, 26–27.

¹¹⁸ PTK 3/2013 vp Kiviranta, 65 ja Komi, 48.

Pohjoismaisen yhteistyön kannattajista erityisesti kokoomuslaisten perusargumentaatio oli, että koska Natoon ei Suomella ole lähitulevaisuudessa mahdollisuutta liittyä eikä EU:n puolustusulottuvuus kehity toivotulla tavalla ja suurin osa EU-maista on joka tapauksessa rakentanut puolustuksensa Naton varaan, jää jäljelle ns. kolmas tie eli Pohjoismaat ja erityisesti Ruotsi. Kyseessä oli siis eräänlainen korvike, joka vaihdettaisiin kyllä aikanaan Natoon kun aika ja Suomen kansa ja poliittinen järjestelmä vaan ovat kypsyneet liittymispäätökselle. Puolustusyhteistyön käytännön mahdollisuuksia nimittäin epäiltiin eikä osa nähnyt yhteistyössä Ruotsin kanssa todellista hyötyä ja turvaa tosipaikan tullen. Kokoomuksen ja RKP:n innokkaimmat yhteistyön kannattajat halusivat valmisteltavaksi valtiosopimuksen nimenomaan kriisiajan yhteistyön takaamiseksi, ja samat tahot toivat esiin mahdollisuuden Suomen ja Ruotsin liittymisestä yhteistuumin Natoon.

Janne Sankelo (kok.) muistutti, että Nato on muuttunut kylmän sodan ajoilta ja tiiviimmällä yhteistyöllä Naton kanssa luodaan uskottavaa, ennalta ehkäisevää puolustuskykyä. Sankelon mukaan Suomi tarvitsee kallistuvan puolustusmateriaalin aikoina kumppaneita ja pohjoismainen yhteistyö on tärkeää, koska Nato-jäsenyyteen on vielä pitkä tie kuljettavana. Luonnollinen jatkumo johtaa kohti Nato-jäsenyyttä sitten, kun aika on oikea ja tukea tarpeeksi laajalti.¹¹⁹

Sankelon kanssa samoja argumentteja toi esille keskustan Timo V. Korhonen, joka kannatti lämpimästi pohjoismaista yhteistyötä mutta muistutti, että sen syventäminen koskemaan kriittistä sotilaallista suorituskykyä edellyttäisi syvällistä yhteistyötä Norjan ja Tanskan kanssa - ja mahdollisena ratkaisuna tähän olisi Suomen ja Ruotsin liittymisen Natoon. Korhonen piti ihmeellisenä, että jäsenyysasia on häivytetty taka-alalle vaikka sekä EU:n että Pohjoismaiden sotilaallinen yhteistyö merkitsee entistäkin kiinteämpää Nato-yhteistyötä. Syyksi hän uumoili sitä, että suomalaiset näyttävät kannattavan EU- ja pohjoismaista yhteistyötä mutta suhtautuvat penseästi Natoon.¹²⁰

Edellisen, vuoden 2009 selonteon käsittelyn aikaan ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajana toiminut nykyvaliokunnan varapuheenjohtaja Pertti Salolainen (kok.) painotti, että jos Suomi liittyy Natoon, on sinne mentävä yhdessä Ruotsin kanssa ja

¹¹⁹ PTK 3/2013 vp Sankelo, 35,66–67.

¹²⁰ PTK 3/2013 vp Korhonen T., 82–83.

auringon vielä paistaessa – ei kriisin ollessa päällä, jolloin jäsenyyden hakeminen vain pahentaisi kriisiä.¹²¹ Salolaista tuki kokoomuksen Pia Kauma, jonka mukaan pohjoismainen yhteistyö ja EU eivät tuoneet riittävää lisäturvaa ja ”Nato-kysymystä tulisi tarkastella kiihköttömästi ja pragmaattisesti ja pohtia sitä yhdessä esimerkiksi Ruotsin kanssa.”¹²²

Jukka Kopra (kok.) peräänkuulutti Nato-jäsenyyttä ja epäili pohjoismaisen solidaarisuusjulistuksen¹²³ sekä syvemmänkin yhteistyön käytännön merkitystä historiallisten kokemusten valossa. Siihen on suhtauduttava skeptisesti tilanteessa, jossa ”kovat ovat piipussa ja sotilaita lähetetään taisteluun. Ei sellainen hoitu yhteistyöllä. Se edellyttää sotilasliittoa, valtiosopimusta.” Hän piti visiota EU:n puolustusjärjestelmän kehittämisestä parhaana vaihtoehtona mutta näki sen toteutumisen ehkä vieläkin utopistisempänä kuin todellisen pohjoismaisen yhteistyön.¹²⁴ Sauli Ahvenjärvi (kd.) katsoi Kopran tavoin, että pohjoismainen puolustusyhteistyö oli enemmänkin kaunis ajatus kuin tositilanteessa toimiva malli. Sama koski eurooppalaista puolustusyhteistyötä ja siksi yhteistyövaihtoehdot olivat vähissä tai niitä oli yksi ainoa. Natoon hän ei kuitenkaan ollut Suomea halukas viemään.¹²⁵

Kokoomuksen Sankelon mielestä Kopra ja Ahvenjärvi olivat oikeassa kuvatessaan pohjoismaisen yhteistyön haasteita, mutta hänestä "[e]uro ja kruunu ovat kuitenkin hyviä konsultteja Pohjolassa. Kustannuspaineet korostavat sitä, että pohjoismaisesta solidaarisuudesta on siirryttävä suhteellisen nopeasti käytännön tekoihin.” Sankelo totesi politiikan olevan mahdollisen taidetta, ja koska Natoon ei ollut mahdollisuuksia, oli edettävä kolmatta tietä, pohjoismaisen yhteistyön kautta.¹²⁶

Ilkka Kanerva (kok.) myötäili Sankeloa todetessaan, että turvallisuuspoliittisen keskustelun jähmettyessä Naton puolesta ja Natoa vastaan -tilanteeksi pitää Suomen ehdottomasti etsiä yhteistyömahdollisuuksia kansallisen turvallisuutensa ja kansainvälisen panoksensa vahvistamiseksi. EU:n osalta hän piti tärkeänä, ettei se

¹²¹ PTK 3/2013 vp Salolainen, 52–53.

¹²² PTK 3/2013 vp Kauma, 62.

¹²³ UTP 13/2013 vp, 1. Pohjoismaisessa ulkoministerikokouksessa Helsingissä 5.4.2011 hyväksytty solidaarisuusjulistus koskee mm. sekä kyber- ja terroristihyökkäyksiä. Jonkin Pohjoismaan ollessa uhkien kohteena antavat toiset Pohjoismaat apua asianmukaisin keinoin.

¹²⁴ PTK 49/2013 vp Kopra, 44,51,55.

¹²⁵ PTK 49/2013 vp Ahvenjärvi, 53,54.

¹²⁶ PTK 49/2013 vp Sankelo, 50,53.

ajaudu kilpailuun Naton sisällä tai Naton kanssa, mutta unionin toimintaa on yhtenäistettävä, jotta se kykenee toimimaan myös itsenäisesti.

Pohjoismaiden osalta Kanerva totesi palautekeskustelun päättäneessä puheenvuorossaan, että ”jos kovin tilanne tulee eteen, niin nykyisillä liikennesäännöillä, nykyisillä sopimuksilla Suomella ei ole muuta turvaa kuin itsensä.” Kriisiajan sotilaallinen pohjoismainen yhteistyö edellyttäisi valtiosopimuksen taseisia järjestelyjä, ja ”huomattavasti helpompaa monin tavoin olisi Nato-yhteisöön sopeutuminen, mikäli se tapahtuisi Suomen ja Ruotsin kanssa samanaikaisesti.”¹²⁷

Vain kuukautta selonteon palautekeskustelun jälkeen eduskunnan kävi vielä eräänlaisena jälkilämmittelynä erillisen ajankohtaiskeskustelun pohjoismaisesta turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alan yhteistyöstä¹²⁸ ulko- ja puolustusministeriöiden muiston¹²⁹ toimiessa virikkeenä. Käytetyissä 66 puheenvuorossa toisteltiin puolustusyhteistyön syventämiselle käytännössä samoja perusteita kuin aiemminkin: yhteiset arvot ja intressit sekä säästöt. Myös rajoitteiksi yhteistyölle nähtiin samat asiat: erilaiset kansalliset puolustusratkaisut ja Suomen pitäminen kiinni omasta liittoutumattomuudestaan sekä epäilykset siitä, olisiko yhteistyö ulotettavissa myös kriisiajalle, ja olisiko todellista apua lopulta saatavissa todellisen hädän hetkellä.

2.3.2. Kallis halpa Nato

”Onko hallituksen intressi se, että vähentämällä vuosittain puolustusvoimien määrärahoja ajaudutaan Naton syliin? Tämäkö on se lopputulema, jota hallitus ajaa takaa?”¹³⁰

– Kauko Tuupainen (ps.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

”Tehdään yhteistyötä, jaetaan resursseja, voidaan luottaa toisten apuun. Silloin me voimme rakentaa tehokkaan, toimivan puolustuksen halvalla, ja siitä syystä Nato-jäsenyys on erittäin tärkeä.”¹³¹

– Kimmo Sasi (kok.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

¹²⁷ PTK 49/2013 vp Kanerva, 52–54,55.

¹²⁸ PTK 65/2013 vp

¹²⁹ UTP 13/2013 vp

¹³⁰ PTK 3/2013 vp Tuupainen, 50.

¹³¹ PTK 3/2013 vp Sasi, 74.

Oma diskurssinsa selontekokeskusteluissa oli rahan ympärille kiertynyt keskustelu: oliko puolustuksen säästöillä yhteys Nato-jäsenyyteen vai ei. Osa oppositiopuolueiden eli perussuomalaisen ja keskustan edustajista näki puolustusbudjetin kiristysten taustalla joidenkin, ennen kaikkea kokoomuksen, halun ajaa Suomea heikentyneen puolustuksen myötä hakemaan lisäturvaa Natosta. Mauri Pekkarinen (kesk.) sanoi kokoomuksen keskeisten edustajien vahvoja Nato-puheita kuultuaan ymmärtävänsä, miksi selonteossa jätetään puolustuksen ja turvallisuuden keskeiset linjakysymykset rahoituksesta alkaen auki vuodesta 2015 eteenpäin.¹³² Keskustasta myös mm. Esko Kiviranta ja Elsi Katainen näkivät, että jos puolustuksen rahoitustaso ei nouse, ovat puolustuksen peruspilarit sotilaallista liittoutumattomuutta myöten vaakalaudalla.¹³³

Erilaista keskustalaista logiikkaa edusti Vanhasen I hallituksen aikainen puolustusministeri Seppo Kääriäinen, jonka mielestä rahan puute ei toimisi perusteena ajaa Suomi Natoon; jäsenyys ei korvaisi omaa uskottavaa kansallista puolustusta vaan vuosittaisessa puolustusbudjetissa pitäisikin olla 3 miljardin sijaan 4 miljardia euroa.¹³⁴ Kääriäisen logiikka oli siinä mielessä uusi, että aiemmin toimiessaan puolustusministerinä hän oli nähnyt, että Suomen pitää joko korottaa puolustusmäärärahoja tai liittyä Natoon.¹³⁵

Lisäkustannuksia jäsenyydessä näki myös Mika Kari (sd.) todetessaan, että palkka-armeija olisi nykyistä asevelvollisuusarmeijaa kalliimpi eikä sikikään ollut syytä luopua liittoutumattomuudesta ja yleisestä asevelvollisuudesta.¹³⁶ Myös Sinuhe Wallinheimo (kok.) ja Anne Kalmari (kesk.) näkivät linkin liittoutumattomuuden ja yleisen asevelvollisuuden välillä, liittoutumisen seurauksena olisi ammattiarmeija.¹³⁷

Kokoomuslaisten argumentaatiossa valtavirtaa edusti logiikka, jonka mukaan taloussyyt puhuivat Naton puolesta. Pia Kauma oli poikkeus painottaessaan, että jäsenenä Suomen olisi panostettava puolustukseen vähintään Naton suosittamat kaksi prosenttia bkt:sta.¹³⁸ Sen sijaan esimerkiksi Kimmo Sasin mukaan Naton turvatakuut lisääisivät

¹³² PTK 3/2013 vp Pekkarinen, 30.

¹³³ PTK 3/2013 vp Kiviranta, 65 ja Katainen E., 76.

¹³⁴ PTK 3/2013 vp Kääriäinen, 31,68.

¹³⁵ Claramunt, Turun Sanomat/STT 2.11.2006, Kääriäinen haluaa Natoon tai lisää rahaa puolustukseen <<http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/107415817/Kaariainen+haluaa+Natoon+tai+lisaa+rahaa+puolustukseen>> [luettu 1.5.2016]

¹³⁶ PTK 3/2013 vp Kari, 77.

¹³⁷ PTK 3/2013 vp Wallinheimo, 54 ja Kalmari, 55.

¹³⁸ PTK 3/2013 vp Kauma, 62.

puolustuksen uskottavuutta ja kustannustehokkuutta eikä edes kahden prosentin ohjeellista bkt-osuutta tarvitsisi puolustukseen käyttää.¹³⁹ Myös Eero Suutari vetosi talouteen ja totesi liittoutumisen olevan järkevää, sillä puolustusmateriaalin kallistuessa ja aseiden kehittyessä Suomi sen paremmin kuin muutkaan pohjoismaat tai useat EU-maatkaan eivät selviä yksin uskottavan puolustuksen järjestämisestä.¹⁴⁰

Siinä missä SDP:n Kari ja keskustan Kääriäinen näkivät kustannuksia Nato-jäsenyydessä, keskustan harvoihin jäsenyydestä lämpimästi puhuviin edustajiin kuulunut Timo V. Korhonen taas totesi keskustalaisille tyypillisen argumentaation mukaisesti nimenomaan liittoutumattomuuden edellyttävän rahojen löytymistä yleiseen asevelvollisuuteen ja koko maan puolustamiseen.¹⁴¹

Palautekeskustelussa myös puolustusministeri Carl Haglund (rkp) totesi, että nykymallilla jatkaminen edellyttää puolustuksen resurssiasioiden laittamista kuntoon.¹⁴² Samoin Esko Kurvinen (kok.) kytki yhteen puolustuksen lisärahoitustarpeen ja perusratkaisujen uudelleenarvioinnin: ”Ovatko uudet perusratkaisut sitten asevelvollisuudesta luopuminen, osasta Suomen puolustusta luopuminen, täysjäsenyys Natossa vai ammattiarmeija?” Kurvisen mukaan vaihtoehtoja pitää arvioida, ellei sitoutumista riittävään resursointiin löydy.¹⁴³

2.3.3. Panostettava omaan puolustukseen – ja naapurisuhteeseen

”Suomen tulee säilyttää viimeiseen saakka oma puolustus ja myöskin poliittinen ja ennen kaikkea sotilaallinen liittoutumattomuus. Tarkoiton tällä sitä, että on hyvä, että Suomi on tässä Venäjän ja Naton välissä tällainen eräänlainen liittoutumaton vyöhyke.”¹⁴⁴

– Pentti Kettunen (ps.) selonteon lähetekeskustelussa 7.5.2013

”Suomen kansallisen selviytymisen näkökulmassa on ollut suuri viisaus soveltaa J. V. Snellmanin aikanaan toteamaa lainausta: ’Niin tuhmia me emme täällä

¹³⁹ PTK 3/2013 vp Sasi, 74.

¹⁴⁰ PTK 3/2013 vp Suutari, 80.

¹⁴¹ PTK 3/2013 vp Korhonen T., 82.

¹⁴² PTK 49/2013 vp Haglund, 33.

¹⁴³ PTK 49/2013 vp Kurvinen, 36.

¹⁴⁴ PTK 49/2013 vp Kettunen, 28.

ole, että kuvittelisimme yhdenkään suurvallan uhraavan yhtäkään penniä tai krenatöörin¹⁴⁵ koipea näin mitättömän maamme puolesta.”¹⁴⁶
– Kari Rajamäki (sd.) selonteon palautekeskustelussa 7.5.2013

Erityisesti perussuomalaisten argumenteissa tuli esille myös näkemys Suomen geopoliittisesta asemasta Venäjän naapurina, idän ja lännen välissä. Maantiedekin huomioiden Suomen kannattaisi pysytellä suurvaltablokkien ulkopuolella, sillä viime kädessä kriisin tullen Suomi voisi kuitenkin luottaa vain omaan puolustukseensa, johon tulee panostaa nykyistä enemmän.

Ritva ”Kike” Elomaa (ps.) muistutti, että kansa haluaa pysyä Naton ulkopuolella eikä Suomi ”voi sokeasti luottaa hädän hetkellä EU-valtioiden tai Pohjoismaitten väliseen maanpuolustusyhteistyöhön tai Naton hävittäjien saapumiseen vaan meidän on ennen kaikkea valmistauduttava vastaamaan maanpuolustuksestamme itse.”¹⁴⁷

Perussuomalaisten mukaan taloussyyt kyllä ohjaavat etsimään yhteistyötä mm. Naton ja pohjoismaiden kanssa muttei pidä sinisilmäisesti luovuttaa pois tärkeitä omia suorituskykyjä yhteistyöhön luottaen. Vasemmiston säästölinjaa pidettiin suorastaan epäisänmaallisena: ”Luulisi politiikan vasemmalla laidallakin ymmärrettävän, ettei yksikään maa voi olla ilman armeijaa, ei omaa tai jonkun toisen.”¹⁴⁸

Jussi Niinistön (ps.) mukaan hallituksessakin vaikuttavat punavihreät tekivät Suomen itsenäisen ja uskottavan puolustuksen vastaista myyräntyötään. ”Nämä voimat sanovat julkisesti vastustavansa Natoa, mutta samalla he haluavat, aina kun on mahdollista, rapauttaa Suomen itsenäistä puolustusta. Samaan aikaan kaiken maailman kriiseihin kyllä ollaan kuitenkin suomalaisia sotilaita lähettämässä, mutta oman maan puolustus ollaan valmiit jättämään mopen osalle.” Niinistö hämmästeli, ”[m]iksi te haluatte leikkauslinjallanne lietsoa kansalaisissa turvattomuutta ja nurinkurisella logiikallanne ehkä jopa nostattaa Naton kannatusta?”¹⁴⁹

¹⁴⁵ Turtia 2001, 517. Krenatöörillä (ransk. grenadier) on alkujaan tarkoitettu jalkaväen edessä kulkevaa käsikranaatinheitinjää, myöhemmin myös jalkaväen valiojoukkojen sotilasta.

¹⁴⁶ PTK 49/2013 vp Rajamäki, 48.

¹⁴⁷ PTK 49/2013 vp Elomaa, 40–41.

¹⁴⁸ PTK 3/2013 vp Soukola, 45–46.

¹⁴⁹ PTK 49/2013 vp Niinistö J., 43.

Myös Kari Rajamäki (sd.) peräänkuulutti Suomen omaa vastuuta omasta puolustuksestaan, sillä viime kädessä muut eivät Suomen puolesta uhrautuisi.¹⁵⁰ Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pitkälti perussuomalaisen ylläpitämässä diskurssissa Suomen tuli omaan puolustukseen panostamisen ohella pysytellä suurvaltojen eturistiriitojen ulkopuolella, kuten Osmo Kokko painotti. Pentti Kettunen puhui liittoutumattomasta vyöhykkeestä ja Lea Mäkipää pohti, onko jäsenyys enemmän uhka kuin turvallisuuden tae kun naapurina on iso Natoon kuulumaton maa.¹⁵¹

Perussuomalaisen tavoin vasemmistoryhmäkin halusi pitää Suomen blokkien ulkopuolella. Tilannearvio oli toki kovin erilainen, sillä Jyrki Yrttiaho piti palautekeskustelussa selonteon näkemyksiä Venäjän sotilaallisen varustautumisen vaikutuksista Suomeen virheellisinä, koska ”Suomen turvallisuusympäristö ja Venäjän luoteissuunnan turvallisuustilanne on myös venäläisten arvioiden mukaan vakaa. Sitä edistää parhaiten laaja naapuriyhteistyö ja itsenäisen Suomen pysyttäytyminen sotilasliitto Naton ulkopuolella.”¹⁵² Venäjältä ei siis ollut uhaksi, koska venäläisetkin niin arvioivat.

2.3.4. Yhteisiin arvopöytiin istuutamalla lisäturvaa

”(J)os me haluamme vaikuttaa maailman asioihin, meidän pitää, niin kuin Lipponen on aikanaan sanonut, istua kaikissa pöydissä, missä päätökset tehdään, ja Natossa tehdään keskeisiä turvallisuuspoliittisia päätöksiä. Siellä kun olemme mukana, me voimme vaikuttaa. Olennaista on se, että siellä ovat maat, joilla on sama moraalinen arvoperusta kuin meillä, jotka puolustavat toiminnallaan kriisinhallinnassa ja muualla demokratiaa, ihmisoikeuksia ja oikeusvaltioperiaatetta, ja niitähän me haluamme.”¹⁵³

– Kimmo Sasi (kok.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

”Suomen tie kansainvälisessä yhteistyössä on aina ollut vaikuttamisen tie, aktiivisen vaikuttamisen tie. Tämä tapahtuu pääsääntöisesti mahdollisimman lähellä järjestöjen ydintä ja parhaiten täysivaltaisena jäsenenä. Tästä syystä Suomi aikanaan liittyi YK:hon, Pohjoismaiden neuvostoon, Euroopan neuvostoon, Euroopan unioniin ja samasta syystä Suomi myöskin otti euron käyttöön ensimmäisten joukossa.”¹⁵⁴

– Stefan Wallin (rkp) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

¹⁵⁰ PTK 49/2013 vp Rajamäki, 48.

¹⁵¹ PTK 49/2013 vp Kettunen, 28; Mäkipää, 41–42 ja Kokko, 42.

¹⁵² PTK 49/2013 vp Yrttiaho, 33–34.

¹⁵³ PTK 3/2013 vp Sasi, 74.

¹⁵⁴ PTK 3/2013 vp, Wallin 75.

Selontekokeskusteluissa ei ollut erotettavissa erillisiä vaikutusvaltaan sekä yhteiseen arvopohjaan ja identiteettiin nojaavia diskursseja, vaan Nato-jäsenyyttä aktiivisesti kannattaneet kokoomuksen ja RKP:n edustajat nivoivat ne yhteen ja samaan argumentaatioon. Yleensä samassa yhteydessä nostettiin esille myös konkreettinen turva, jota jäsenyys toisi.

Näitä kaikkia kolmea perustetta käytti mm. Ben Zyskowicz (kok.) syyttäessään Annika Lapintien (vas.) ja vasemman laidan suhtautumista Natoon vanhakantaiseksi ja asenteelliseksi. Zyskowiczin mukaan Nato oli ensinnäkin ”demokraattisten maiden merkittävä rauhanjärjestö, johon Suomikin luontevasti kuuluisi”. Toisekseen Suomi saisi puhevallan ”tärkeissä Nato-pöydissä” ja ”pitkällä aikavälillä Nato-jäsenyys vahvistaisi ja vakauttaisi Suomen turvallisuutta ja Suomen asemaa”. Pääministeripuolueen edustajana Zyskowicz oli toki uskollinen hallituksen ohjelmalle ja selonteolle todetessaan, että jäsenyyskysymys ei sillä hetkellä ja silloisen hallituksen kaudella ollut kuitenkaan ajankohtainen.¹⁵⁵

Zyskowiczin puoluetoveri Kimmo Sasi taas argumentoi jäsenyyden puolesta esittäen oikeastaan kaikki kannattajien käyttämät argumentit vaikutusvallasta, turvasta ja taloudellisuudesta yhteisiin arvoihin. Sasin mukaan kyse oli siitä, onko Suomi samassa pöydässä ja oikeassa moraalisisessa arvoyhteisössään yhdessä muiden demokraattisten länsimaiden kanssa tekemässä päätöksiä, vai ”haluammeko me nähdä maailman tapahtumat seuraavan päivän lehdistä aamukahvipöydässä?”¹⁵⁶

Sasi myös esitti, että Suomi voisi jäsenenä vaikuttaa jonkinlaisena sillanrakentajana siihen, miten Natossa ajatellaan Venäjästä ja miten se maan suhteen toimii. Hänen mukaansa Suomella ”voisi olla tässä suhteessa roolia, kun rakennetaan yhteistä Eurooppaa, jossa myöskin Venäjä voisi olla mukana.” Venäjä-suhteen tiivistämiselle nähtiin siis yleisemmän turvallisuusargumentin lisäksi arvoperusteitakin.

Apuna argumentaatiossa oli myös historia. Sasin mukaan totuus oli, että Suomi ei ole koskaan menestynyt ulkopolitiikassaan yksin: osana suurvalta-Ruotsia Suomi pärjäsi niin kauan kuin Ruotsi oli vahva ja sitten Venäjä vei, vuonna 1918 taas saksalaiset

¹⁵⁵ PTK 3/2013 vp Zyskowicz, 25.

¹⁵⁶ PTK 3/2013 vp Sasi, 28–29.

auttoivat kuten myös vuonna 1944 Tali-Ihantalan torjuntataisteluissa Neuvostoliittoa vastaan. Perussuomalaisten Jussi Niinistön ryhmäpuheessa lainaamalla Ehrensvärdiltä ei Sasin mukaan oppia kannattanut ottaa, luovuttihan hän Viaporin linnoituksen laukaustakaan ampumatta venäläisille.¹⁵⁷

Natoa puoltavat argumentit yhteisistä arvoista, vaikutusvallasta ja turvasta saivat selontekokeskusteluissa vasemmalta laidalta täystyrmäyksen. Irakin sotaa esimerkkinä käyttäen Annika Lapintie (vas.) todisti, että läntisten universaalien demokratian arvojen edistämisen Suomi joutuisi jäsenenä sitoutumaan Yhdysvaltojen intressien edistämiseen. Lapintie halusi sen sijaan riippumattoman ja liittoutumattoman Suomen harjoittavan diplomatiaa, siviilikriisinhallintaa ja perinteistä rauhanturvaamista kansainvälisen turvallisuuden edistämiseksi.¹⁵⁸

Edellinen puolustusministeri Stefan Wallin (rkp) toi vahvasti esille Nato-jäsenyyttä puoltavia argumentteja keskittyen saatavaan turvallisuuslisään sekä Suomen pitkään linjaan pyrkiä mukaan vaikuttamaan järjestöihin, jotka edistävät vakautta ja turvallisuutta. Wallin muistutti Suomen ylläpitämästä mahdollisuutta hakea Nato-jäsenyyttä. ”Se on myöskin se kuuluisa optio: ovi on kiinni mutta ei lukossa, niin kuin entinen presidentti Tarja Halonen asian ilmaisi.”¹⁵⁹

Palautekeskustelussa Wallin argumentoi Naton puolesta penäten ratkaisua, ”joka parhaiten turvaa Suomen kansalliset intressit, lisää turvallisuutta ja muodostaa jatkumoa jo solmituille yhteistyökuvioille”. Wallinin mukaan oli kysyttävä miksi Tanska, Islanti ja Norja ovat valinneet Naton, ja miten Eurooppa ja Nato ovat muuttuneet kun Albaniakin on valinnut Naton.¹⁶⁰

2.3.5. Kumppanuusyhteistyö – hivuttautumista Natoon?

¹⁵⁷ PTK 3/2013 vp Sasi, 73–74; Visuri 2008, 73. Todellisuudessa Viaporin linnoituksen komentaja sen antautuessa Suomen sodassa vuonna 1808 oli Carl Olof Cronstedt. Visurin mukaan antautumisen syytä on pohdittu nykypäiviin asti, mutta linnoituksen todellinen sotilaallinen merkitys on nykyarvioissa nähty enemmänkin symbolisena kuin Ruotsin häviöön johtaneena Suomen sodan käännekohtana.

¹⁵⁸ PTK 3/2013 vp Lapintie, 25,32.

¹⁵⁹ PTK 3/2013 vp Wallin, 74–76.

¹⁶⁰ PTK 49/2013 vp Wallin, 22.

”Valiokunta korostaa kansainvälisen verkottumisen ja yhteistyön tärkeyttä, koska keskinäisriippuvuuksien vuoksi sotilaallinen liittoutumattomuus ei käytännössä ole enää täysin mahdollista.”¹⁶¹

– Timo Soini (ps.) selonteon palautekeskustelussa 7.5.2013

”Nato-jäsenyyden hakemisen valmistelu on aivan eri asia kuin Nato-jäsenyyden valmistelu, ja me valmistelemme koko ajan Nato-jäsenyyttä ja lähennymme Natoa”¹⁶²

– Markus Mustajärvi (vr.) selonteon palautekeskustelussa 7.5.2013

Selontekokeskusteluissa pohjoismaisen yhteistyön diskurssia ja Nato-kumppanuuden diskurssia yhdisti Natoon kielteisesti tai kriittisesti ja muutenkin kansainväliseen yhteistyöhön epäillen suhtautuvien puheet hivuttautumisesta kohti Natoa. Argumentit olivat molemmissa diskursseissa vastustajilla pitkälti samat, yhteistyötä tiivistettiin vaiivhaa ja tosiasiallisesti koko ajan kavennettiin Suomen omaa liikkumavaraa ja lähestyttiin jäsenyyden kynnyttä.

Yhteistyömuotoja kannattavatkin tunnustivat ja tunnustivat, että kansainvälisen verkottumisen ja kansallisen riippumattomuuden välistä suhdetta olisi selonteossa pitänyt analysoida syvemmin. Näin totesi myös ulkoasianvaliokunnan mietinnön¹⁶³ palautekeskustelussa esitellyt Timo Soini (ps.), joka antoi valiokunnan tuen niin EU:n, Naton kuin pohjoismaidenkin kanssa tehtävälle yhteistyölle.

Hän kuitenkin painotti, että pohjoismaisen yhteistyön tiivistäminen ei poista maiden turvallisuus- ja puolustuspoliittisten perusratkaisujen eroja, mutta yhteistyöllä on turvallisuutta lisäävä ja ennaltaehkäisevä vaikutus, mikäli yhteistyön arvioitaisiin vaikuttavan muiden Pohjoismaiden reagointiin Suomen joutuessa hyökkäyksen kohteeksi. Yhteistyön syventäminen kohti sotilaallista integraatiota kuitenkin edellyttäisi Pohjoismaiden välisen luottamuksen vahvistamista edelleen sekä kansallisella tasolla poliittisia päätöksiä työnjaon ja erikoistumisen mahdollistamiseksi. Kanervan johtama selonteon parlamentaarinen kontaktiryhmä oli aiemmin yksimielisesti todennut, että pohjoismaisen puolustuspoliittisen yhteistyön mahdollisesti edellyttämät sopimusjärjestelyt tulee arvioida.¹⁶⁴

¹⁶¹ PTK 49/2013 vp Soini, 4.

¹⁶² PTK 49/2013 vp Mustajärvi, 21.

¹⁶³ UaVM 1/2013 vp

¹⁶⁴ PTK 49/2013 vp Soini, 4-5.

Ulkoasiainvaliokunnan nimissä puhuneen Soinin tavoin Ilkka Kantola (sd.) korosti ryhmäpuheenvuorossa monenkeskisyttä muistuttaen, että [k]eskinäisriippuvuus on kuitenkin jännitteinen kansallisen riippumattomuuden ja itsenäisen puolustuksen tavoitteen kanssa. Erityisesti tätä jännitettä - riippumattomuuden, riippuvuuden, liittoutumattomuuden välistä kysymystä - olisi ollut selonteossa hyvä syvemmin analysoida.”¹⁶⁵

Myös Seppo Kääriäisen (kesk.) mukaan kansainvälisen verkottumisen ja kansallisen riippumattomuuden välistä kysymystä olisi pitänyt pohtia enemmän, ja hän näki, että ”liittoutumattomuus suorastaan edellyttää Suomelta kansainvälistä yhteistyötä.”¹⁶⁶

Kun niin SDP kuin perussuomalaiset ja keskusta – puolueet hallituksesta ja oppositiosta - peräänkuuluttivat riippumattomuuden, riippuvuuden ja liittoutumattomuuden välisen suhteen syvempää analysointia, voi kysyä miksei sitä sitten itse keskustelussa analysoitu vaan ainoastaan peräänkuulutettiin analysointia. Vastaus löytynee siitä, että politiikassa on aina helpompi esittää kysymyksiä kuin vastauksia – erityisesti kun aihe on poliittisesti herkkä tai asiasisällöltään vaikea.

Kaksijäseninen vasenryhmä tarttui Soinin ääneen lausumaan valiokunnan näkemykseen, että Suomen sotilaallinen liittoutumattomuus on ymmärrettävä aikaisempaa kapeammassa merkityksessä. Markus Mustajärven ihmeteltyä hyväksyntää sille, että hitaan hivuttamisen myötä Suomi ei enää olekaan liittoutumaton maa Soini tarkensi, että ”olemme sotilasliittoihin kuulumaton maa, mutta emme enää siinä merkityksessä puolueeton maa, mitä olimme kylmän sodan aikana.”¹⁶⁷

Mustajärvi ei vakuuttelua niellyt vaan vuoden takaisten ohjushankintapäätösten ja Islannin ilmavalvontaoperaation perusteella oli vakuuttunut, että Natoa lähennyttiin koko ajan. Annika Lapintie (vas.) totesi Suomen elävän kuvitteellisen impivaaralaisen maailman sijaan todellisessa keskinäisriippuvaisessa maailmassa ja muistutti, että yhteiset normit eivät ole sama asia kuin sotilasliiton jäsenyys.¹⁶⁸ Myös vasemmistoryhmän Jyrki Yrttiaho totesi Nato-jäsenyyttä kuitenkin valmisteltavan hartiavoimin, ja muistutti eduskunnassa kuultavana olleen Brysseliin sijoitetun Suomen

¹⁶⁵ PTK 49/2013 vp Kantola, 7-8.

¹⁶⁶ PTK 49/2013 vp Kääriäinen, 46.

¹⁶⁷ PTK 49/2013 vp Mustajärvi, 20 ja Soini, 21.

¹⁶⁸ PTK 49/2013 vp Lapintie, 12 ja Mustajärvi, 21.

sotilasedustajan todenneen jäsenhakemuksen käsittelyn kestosta, ”että jos hakemus jätetään tänään, on päätös jäsenyydestä tehty jo eilen.”¹⁶⁹

Jussi Niinistö (ps.) vastasi vasemmalle laidalle, että Suomi on poliittisesti liittoutunut, puolueettomuus menetettiin Suomen liittyessä Euroopan unioniin, mutta vaikka Suomi on ollut mukana EU:n taisteluosastojen valmiusvuoroissa ja harjoittaa kriisinhallintaa ja yhteistyötä Naton kanssa, on se sotilasliittoon kuulumaton maa.¹⁷⁰ Ns. Nato-optiota Niinistö piti suomalaisten mielikuvituksen tuotteena, sillä myrskypilvien ollessa taivaalla tai talon palaessa jäsenhakemusta olisi turha lähettää. ”Nato-optiota ei ole, ja on vain tosiasioiden tunnustamista sanoa tämä ääneen, vai miten arvoisa puolustusministeri näkee tilanteen?” Haglund piti Niinistön analyysiä hyvänä todeten, että ”Nato-optio on kyllä enemmän poliittinen kuin käytännön tasoinen”.¹⁷¹

Yhä tiivistyvään kansainväliseen yhteistyöhön peruskriittisesti suhtautuneista perussuomalaisista Kimmo Kivelä painotti vakautta ja ennakoitavuutta sekä YK:n merkitystä ja piti valitettavana, ettei 1990-luvun alussa Natoa kylmän sodan jäänteinä lakkautettu. Naton hän totesi sitovan kumppaneitaan esimerkiksi hankinnoilla niin, että ”olemme enemmän ja vähemmän siinä tilanteessa, että olemme Naton ulkojäseniä.”¹⁷²

Kokoomuksen Sofia Vikman näki perussuomalaisten ajattelun käpertyneeksi: uhkakuva ei vastannut todellisuutta ja varauduttiin yhä talvisotaan. Puolue ei arvostanut kansainvälisen kriisinhallinnan kokemuksia eikä ymmärtänyt uuden ajan rajat ylittäviä, usein ei-valtiollisia uhkia.¹⁷³

SDP:n edustajat painottivat puolueen suuren linjan mukaisesti yhteistyön merkitystä. Tytti Tuppuraisen mukaan ”Suomen puolustuksesta vastaavat suomalaiset itse. Historiamme aikana on kuitenkin tullut osoitetuksi, että emme parhaalla mahdollisella tavalla pysty turvaamaan itsenäisyyttämme ilman toisten apua ja tukea.” Yhdysvallat oli Suomen turvallisuuden kannalta avainasemassa paitsi poliittisesti myös konkreettisesti maanpuolustuksen tarvitseman teknologian toimittajana.¹⁷⁴ Mika Kari puolestaan

¹⁶⁹ PTK 49/2013 vp Yrttiaho, 27.

¹⁷⁰ PTK 49/2013 vp Niinistö J., 22.

¹⁷¹ PTK 49/2013 vp Niinistö J., 31 ja Haglund, 33.

¹⁷² PTK 3/2013 vp Kivelä, 31–32,56–57.

¹⁷³ PTK 3/2013 vp Vikman, 34,35.

¹⁷⁴ PTK 3/2013 vp Tuppurainen, 65–66.

muistutti, että globaalilla tasolla ”[t]urvallisuutta ei nykyaikana luoda kuin keskiajalla, rakentamalla muureja kaupungin ympärille.”¹⁷⁵

2.3.6. Keskustelua keskustelusta

”Kuitenkin olisi hyvä antaa suurelle yleisölle varmemmin kuva siitä, että yhdessä hallituksessa on sovittu hyvä linjaus turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon ja sen mukaisesti toimitaan.”¹⁷⁶
– Johannes Koskinen (sd.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

”Yleensäkin tarvitsemme laajempaa, analyttisempaa keskustelua Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta. Turvallisuusympäristöstä ja tosiasiallisista toimintaedellytyksistä myös pahimman kriisin keskellä on saatava oikea ymmärrys kansakunnalle.”¹⁷⁷
– Timo V. Korhonen (kesk.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

Lähes aina kun Suomessa keskustellaan Nato-jäsenyydestä, olennainen diskurssi on myös metakeskustelu eli keskustelu keskustelusta. Metakeskustelussa yleisempiä teemoja ovat se, onko juuri nyt oikea aika keskustella jäsenyydestä ja se, ajetaanko tai vastustetaanko jäsenyyttä oikein motiivein ja oikeilla argumenteilla eli puhutaanko tunteilun sijaan järkiargumentein. Kannattajat näkevät omat puheensa ja argumenttinsa asiaperusteisina ja vastustajat faktoja keskustelussa syrjään työntävinä tunteisiin vetoavina argumenttoijina – ja vastustajat taas päinvastoin.

Tätä metakeskustelua käytiin myös osana selontekokeskustelua. Perusasetelma oli, että kokoomusta syytettiin erityisesti hallituskumppanien SDP:n ja vasemmistoliiton taholta puhumisesta avoimesti Nato-jäsenyyden puolesta, vaikka selonteossa ja hallitusohjelmassa todetaan, ettei hallitus kaudellaan valmistelee jäsenyyden hakemista. Esimerkiksi hallituspuolue SDP:n Johannes Koskisen mukaan Sasin, Zyskoviczin ja Kanervan puheiden myötä ”kokoomus on oikein innolla nostamassa tätä Nato-asiaa pöydälle”.¹⁷⁸

Myös keskustasta ihmeteltiin kokoomuksen hinkua puhua jälleen kerran Nato-jäsenyyden puolesta. Puolueen Tuomo Puumala hämmästeli, että vaalien ollessa

¹⁷⁵ PTK 3/2013 vp Kari, 77.

¹⁷⁶ PTK 3/2013 vp Koskinen, 29–30.

¹⁷⁷ PTK 3/2013 vp Korhonen T., 82.

¹⁷⁸ PTK 3/2013 vp Koskinen, 29.

kauempana Nato ei ole kokoomukselle mikään salarakas mutta niiden lähestyessä tulee tapailusta vähän salaisempaa. Kokoomuksen puolesta ihmettelyyn vastasi pääministeripuolueen puheenjohtaja Jyrki Katainen toteamalla, että ”Kokoomuksen Nato-kanta on ollut vuodesta 2006 lähtien kaikissa meidän vaaliohjelmissamme.”¹⁷⁹

Vasemmistoliitosta irtautunut vasenryhmä taas syytti vasemmistoliittoa siitä, että se on edelleen mukana hallituksessa, joka hivuttautuu kohti Natoa valmistellen jäsenyyden hakemista – ja kokoomusta ja RKP:tä siitä, että ne hallituksen sisällä ajavat Suomea Natoon.

Oikeutta ja tarvetta keskustella Nato-jäsenyydestä pitivät luonnollisesti esillä jäsenyyden kannattajat, lähinnä siis kokoomuksen ja RKP:n edustajat. Myös keskustan harvoin julkisesti Nato-jäsenyyttä kannattaneisiin edustajiin lukeutunut Timo V. Korhonen peräänkuulutti entistä laajempaa kansalaiskeskustelua oikean ymmärryksen saamiseksi kansalaisille¹⁸⁰.

Kokoomuksesta Pia Kauman mielestä olisi syytä keskustella avoimesti Naton eduista ja haitoista, vaikka ”Nato tuntuu jostain ihmeellisestä syystä olevan edelleen mörkö, jolla jotkut kansanedustajatkin haluavat vain pelotella kansalaisia.”¹⁸¹ Kimmo Sasi puolestaan viesti kokoomuksen eduskunnan istuntosalissa ylläpitämää Nato-keskustelua kritisoineiden suuntaan, että hallituksella on toki määrittelemänsä linja, mutta nyt käydään asia-argumenteilla avointa keskustelua siitä, miten Suomen turvallisuus varmistetaan tulevaisuudessa, seuraavaa turvallisuuspoliittista selontekoa tehtäessä.¹⁸² Markku Eestilä piti ymmärrettävänä, että suhtautuminen Natoon on ristiriitaista, koska suurin osa suomalaisista vastustaa liittymistä, muttei pitänyt sitä syynä olla keskustelematta jäsenyysvaihtoehdostakin.¹⁸³

Yhtenä eduskuntakeskustelujen ponnekkaimpana Nato-jäsenyyden puolestapuhujana RKP:n Stefan Wallinin piti tärkeänä, että ”näinä avoimuuden aikoina on myös Suomen

¹⁷⁹ PTK 3/2013 vp Puumala, 25 ja Katainen J., 26.

¹⁸⁰ PTK 3/2013 vp Korhonen T., 82.

¹⁸¹ PTK 3/2013 vp Kauma, 62.

¹⁸² PTK 3/2013 vp Sasi, 73–74.

¹⁸³ PTK 4/2013 vp Eestilä, 59.

suhteesta Natoon syytä puhua ennakkoluulottomasti, monipuolisesti ja julkisesti ilman, että se leimakirves tai -moukari heti heilahtaa.”¹⁸⁴

2.3.7. Kansa päättää – edustajiensa välityksellä tai suoraan

*”Mikäli eduskunnassakin suhtauduttaisiin Nato-pohdintoihin kylmän pragmaattisesti, niin uskon, että kansalaisilla ei olisi mitään vaikeuksia tehdä samoin. Suomalaisia on aina johdettu edestä ja esimerkillä.”*¹⁸⁵
– Esko Kurvinen (kok.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

*”Kuten on sanottu, kansalaiset ovat Suomen armeijan omistajia. Heitä on syytä kuunnella tarkasti. Strategisille linjanmuutoksille on heiltä kysyttävä mielestäni etukäteen lupa. Se voi tapahtua vain eduskuntavaaleissa tai kansanäänestyksissä.”*¹⁸⁶
– Suna Kymäläinen (sd.) selonteon lähetekeskustelussa 6.2.2013

Läheistä sukua keskustelulle siitä, saako vai pitääkö Nato-jäsenyyden hakemisen mahdollisuudesta keskustella on keskustelu siitä, miksi kansa on Natosta sitä mieltä kuin on ja mikä olisi sen viimekätinen rooli jäsenyyspäätöstä tehtäessä. Tässä diskurssissa Nato-jäsenyyden vastustajat käyttävät yhtenä keskeisenä perusteena kielteiselle kannalle tai todisteena oman kielteisen kannan oikeellisuudesta sitä, että suomalaisten suuri enemmistö vastustaa ja on aina vastustanut Nato-jäsenyyttä.

Kannattajat puolestaan näkevät, että ymmärrys Nato-jäsenyyden eduista kyllä lisääntyisi, jos asiasta käytäisiin tietämättömyyttä hyödyntävän ja tunteisiin vetoavan pelottelun sijaan asiapitoista ja fakta-argumentteihin perustuvaa keskustelua. Samalla he peräänkuuluttavat päättäjiltä galluppien perässä juoksemisen sijaan poliittista johtajuutta ja muistuttavat, että päätösvalta ja vastuu kuuluvat viime kädessä eduskunnalle. Kansanäänestystä pitävät mahdollisen jäsenyyden edellytyksenä käytännössä kaikki jäsenyyden vastustajat ja lähes kaikki virallisen ns. Nato-optio-linjan tukijat. Kannattajakin tunnustavat ääneen sen poliittisen realiteetin, että jäsenyys edellyttäisi kansan laajan enemmistön tukea mutta jättävät usein ilman sen, miten tuo tuki tulisi mitata: riittävätkö mielipidekyselyt, puolueiden eduskuntavaaleissa ohjelmilleen saama tuki vai onko edellytyksenä kansanäänestys.

¹⁸⁴ PTK 3/2013 vp Wallin, 75.

¹⁸⁵ PTK 3/2013 vp Kurvinen, 59.

¹⁸⁶ PTK 3/2013 vp Kymäläinen, 59.

Lähes kaikki keskustalaiset, kuten Seppo Kääriäinen ja Esko Kiviranta, toivat esille kansanäänestyksen välttämättömyyden mahdollisesta Nato-jäsenyydestä päätettäessä. Esimerkistä käy Nato-optiolinjalla olevan Seppo Kääriäisen toteamus, että ”[e]i ole perusteita hakea jäsenyyttä, mutta samalla pidetään mahdollisuus auki, että Suomi hakee, jos tilanne sitä vaatii. Jos valtion johto niin arvioi ja Suomen kansa äänestyksessään tähän tulee, silloin sinne mennään”.¹⁸⁷

Poiketen useista keskustalaisten puheenvuoroista, joissa korostettiin kansan mielipiteen merkitystä, palautekeskustelussa puhuneen Tuomo Puumalan mukaan keskustan linja ei perustunut siihen, ”että haistellaan, mikä on kansan tuuli”. Puumala tähdensi, että ”Keskustan linja on vankkumaton. Se on se, että emme kuulu sotilasliittoon ja tulevaisuudessa puolustukselle pitää taata sellaiset resurssit, että yleinen asevelvollisuus voidaan Suomessa säilyttää.” Perussuomalaisten ja Soinin hän sen sijaan epäili myötäälevän kansan enemmistön mielipidettä.¹⁸⁸ Keskustalaisista esimerkiksi edellisen hallituksen pääministeri Mari Kiviniemi taas piti Nato-jäsenyysharkinnan suhteen juuri kansan kannatusta erittäin tärkeänä tekijänä.¹⁸⁹

Vaikka kokoomuskin virallisessa Nato-linjauksessaan edellytti valtiojohdon, eduskunnan ja kansan selvää tukea, eivät jäsenyyttä pontevimmin ajaneet edustajat puhuneet selontekokeskusteluissa kansanäänestyksestä, vaan painottivat päättäjien vastuuta ”johtaa edestä”, jotta kansan ymmärrys Natosta ja sen merkityksestä lisääntyisi. Esimerkiksi Pauli Kiuru vaati, että päätös Natoon liittymisestä on tehtävä seuraavalla vaalikaudella ja muistutti, että poliittiset päättäjät eivät saa piiloutua kansan mielipiteen selän taakse. Selontekokäytännössä vaarana on, että turvallisuuspoliittisissa linjauksissa ohjaavana muuttujana ei olekaan turvallisuus vaan laajan poliittisen yhteisymmärryksen ja kansalaisten tuen saavuttaminen.¹⁹⁰ Useiden muiden kokoomusedustajien tavoin Eero Lehti painotti poliittisen johdon vastuuta Nato-kysymyksessä, sillä galluppienkin mukaan kansan tuki Natolle lisääntyy, jos poliittinen johto päätyisi suosittamaan jäsenyyttä^{191 192}.

¹⁸⁷ PTK 3/2013 vp Kääriäinen, 31 ja Kiviranta, 65.

¹⁸⁸ PTK 49/2013 vp Puumala, 20.

¹⁸⁹ PTK 49/2013 vp Kiviniemi, 37.

¹⁹⁰ PTK 3/2013 vp Kiuru, 41–42.

¹⁹¹ Apunen, Haavisto et al. 2016, 118,120. EVA:n tutkimuksessa syksyllä 2003 48 % ja talvella 2016 38 % vastaajista ei kannattanut Nato-jäsenyyttä siinäkään tapauksessa, että maan ylin valtiojohto sitä puoltaisi. Ilman valtiojohdon kantaa Naton vastustus oli 2003 55 % ja 2016 46 %.

Päättäjien vastuuta myös peräänkuuluttanut Esko Kurvinen (kok.) näki kansan suhtautumisessa nurinkurisia piirteitä. Tuoreen Iltalehden mukaan lähes puolet suomalaisista ei uskonut Suomen tiukan paikan tullen selviytyvän ilman Natoa, mutta silti vain pieni osa kannatti jäsenyyttä. Moni näytti Kurvisen mukaan uskovan, että Nato auttaisi Suomea tiukan paikan tullen joka tapauksessa.¹⁹³

Suna Kymäläinen (sd.) taas piti tärkeänä hallitusohjelmakirjausta, ettei Nato-jäsenyyden hakemista valmistella ja totesi, että kyseessä olisi strateginen linjanmuutos, johon tarvittaisiin kansan etukäteen lupa eduskuntavaalien tai kansanäänestyksen kautta. Kansan mielipiteeseen tukeutui myös SDP:n Hanna Tainio, joka siteerasi Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan vuoden 2011 lopussa julkistettua tutkimusta, jonka mukaan Natoa kannatti vain alle viidennes vastaajista mutta yli 90 prosenttia suosi sotilaallista yhteistyötä Pohjoismaiden kanssa ja 80 prosenttia EU:n kanssa. Tainio totesikin selontekolinjausten vastaavan kansalaisten toiveita.¹⁹⁴

3. KOLME ERÄÄ VENÄJÄSTÄ, EU-SUOMESTA – JA NATOSTA

Vuoden 2013 valtiopäivien kevätistuntokaudella käsitellyn turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon ja pian sen perään käydyn alan pohjoismaista yhteistyötä käsitelleen ajankohtaiskeskustelun jälkeen keskustelu ulko- ja turvallisuuspolitiikasta vaimeni. Vasta kevättalvella 2014 Ukrainan kriisin myötä virisi eduskunnassa uudelleen äänekkäs keskustelu, jossa kriisiä peilattiin osana Venäjän suhteiden kiristymistä lännen ja eritoten EU:n sekä Naton kanssa. Keskustelukierroksia Ukrainasta, Venäjästä, EU:sta ja Suomesta – sekä välillisesti tai suoremmin myös Natosta käytiin vuoden sisällä kolme.

Ilmapiiri oli kokolailla toinen, kuin vain vajaa vuosi aiemmin selontekoa käsiteltäessä. Kielteisesti kehittynyt kansainvälispoliittinen tilanne vaikutti Euroopan ja myös

¹⁹² PTK 3/2013 vp Lehti, 83.

¹⁹³ PTK 3/2013 vp Kurvinen, 58–59.

¹⁹⁴ PTK 3/2013 vp Kymäläinen, 59–60 ja Tainio, 60.

Suomen turvallisuusympäristöön, ja uudessa liikkuvassa tilanteessa käynnistyi aktiivinen Suomen asemitumista suhteessa Venäjään pohtiva vaihe.

Ukrainan kriisistä johdannaisten eduskuntakeskusteluiden kehityskaari erosi merkittävästi melko staattiseksi koetussa tilanteessa käydyistä selontekokeskusteluista. Selontekokeskustelujen keskeisille seitsemälle yhteiselle diskurssille ei läheskään kaikilta osin löydykään suoraa jatkoa. Tilanne ja huolenaiheet olivat hyvin erilaiset ja Ukraina oli oikeastaan vain keskustelualusta lännen ja Suomen Venäjä-suhteen arvioinnille. Vaikka kussakin eduskuntakeskustelussa oli omat erityispiirteensä, muodostivat keskustelut siis itse asiassa yhden suuren Venäjä-diskurssin, jonka kehitystä vuoden kuluessa käsitellään seuraavissa alaluvuissa.

Vuoden ajalta on hahmotettavissa selkeä kehityskaari, jonka rakentumiseen vaikutti sekä Suomen ulkoisen toimintaympäristön jatkuva muutos huonompaan suuntaan että sisäpolitiikka, ennen kaikkea eduskuntavaalien lähestyminen. Yhdellä pitkällä virkkeellä tiivistettynä tuo kehityskaari on Suomen omaa turvallisuutta, lähialueen vakautta ja politiikan jatkuvuutta korostavan pragmaattisen "geopoliittisen realismin" nousu yhä hallitsevammaksi näkökulmaksi, ohittaen kansainvälisen yhteisön yhteistä normistoa ja moraalisen solidaarisuuden merkitystä Suomen omankin turvallisuuden rakentajana korostavan "arvoperustaisen yhteisöllisyyden".

Näkemyksen kehityssuuntaa ei sinänsä voi pitää mitenkään yllätyksellisenä, onhan Suomi oikeastaan aina ollut moraalisen ja pragmaattisen ulkopoliitiikan jakolinjalla selvästi pragmaattisen puolella. Erityisesti aikoina, jolloin liikkumavaran on nähty kaventuneen, Suomi on halunnut varovaisuusperiaatteen mukaisesti jatkossakin tulla toimeen kaikkien osapuolten kanssa, ja olla mieluummin kiistan välissä, "sillanrakentajana tai lääkärinä" kuin jommankumman osapuolen kannalla "tuomarina"¹⁹⁵.

3.1. Erä I maaliskuu 2014: Solidaarisuus vai kartta?

¹⁹⁵ Vogt 2012, 256.

Ensimmäinen keskustelukierros käytiin keskiviikkona 12. maaliskuuta 2014 pääministeri Jyrki Kataisen (kok.) antaessa eduskunnalle ilmoituksen Ukrainan tilanteesta ja sitä vastikään käsitelleestä EU:n huippukokouksesta.

Kriisi oli puhjennut korruption, taloudellisen ahdingon ja syvän poliittisen kahtiajaon vaivaamassa Ukrainassa vuoden 2013 marraskuussa, kun maa Venäjän painostamana ja venäjämielisen presidentti Viktor Janukovytsin johdolla hylkäsi pitkään neuvotellun assosiaatio- ja vapaakauppasopimuksen EU:n kanssa. Oppositio raivostui valtiojohdon suorittamasta äkkinäisestä poliittisen kurssin muutoksesta Euroopasta Moskovaan. Ulkopoliittikan peruslinjan muutoksen takia uusia vaaleja ajaneet piirit kaatoivat lopulta presidentin veriseksi muuttuneiden ja satakunta kuolonuhria vaatineiden mielenosoitusten jälkeen. Valta vaihtui mutta Venäjän tukemat Ukrainan separatistiset voimat päätyivät itäisessä Ukrainassa avoimeen aseelliseen konfliktiin länsimielisen keskushallinnon kanssa. Eteläinen Krimin niemimaa ajautui de facto venäläisten joukkojen kontrolliin ja Krimillä oli järjesteillä kansanäänestys liittymisestä Venäjään.¹⁹⁶

EU oli huippukokouksessaan tuominnut Ukrainan suvereniteetin loukkaukset ja ilmaissut, että jo keskeytettyjen EU-Venäjä –perussopimusta ja viisumivapautta koskevien neuvotteluiden lisäksi se oli valmis Venäjää koskeviin lisätoimiin. Tuloillaan oli mm. matkustuskieltoja, omaisuuden jäädyttämisiä sekä EU-Venäjä -huippukokouksen peruuttaminen. Tulevaisuuden keinovalikoimassa olisivat myös varsinaiset talouspakotteet.¹⁹⁷

Ensimmäisessä Ukraina-keskustelussa merkittävin keskusteluteema rakentui sen ympärille, riittääkö Suomelle uudessa tilanteessa tiukka ankkuroituminen yhteisille arvoille nojaavaan EU:hun vai tulisiko pitää auki mahdollisuus hakea myös "kovaa" turvaa Naton suunnalta (alaluku 3.1.1.). Vakautta korostaville riitti ehdottomasti EU ja osa heistä halusi geopolitiikkaa ja realismia painottaen panostaa voimakkaammin nimenomaan omaan puolustukseen ja naapurussuhteeseen (3.1.2.). Kytöksissä tähän oli mm. keskustelu siitä, missä määrin Suomi voisi sitoutuneena EU-jäsenenäkin kuitenkin keskittyä konfliktin osapuolten välissä nimenomaan lääkäriin rooliin (3.1.3.).

¹⁹⁶ Remy 2015, 261–266.

¹⁹⁷ PTK 23/2014 vp Katainen J., 2-3.

3.1.1. Arvot ja turva vai vakaus ja mallit

*"Uskon, että riippumaton maa, liittoutumaton maa, joka on tässä tilanteessa valtablokkien ulkopuolella, pärjää kaikista parhaiten. Uskon, että Suomi tulevaisuudessakin pärjää paremmin lääkärinä kuin tuomarina, ja nämä kriisit ehkä kuljettavat meitä enemmän kohti sitä suuntaa."*¹⁹⁸

– Tuomo Puumala (kesk.) eduskuntakeskustelussa 12.3.2014

*"Onko Ukrainan kohdalla käsillä Putinin oppi? Se tarkoittaisi kai sitä, että maa, joka on kerran kuulunut Neuvostoliittoon tai ehkäpä Venäjän imperiumiin, ei voi vapaasti päättää tulevaisuudestaan, ellei se ole jo hyvän sään aikana päässyt osaksi läntisiä instituutioita, kuten Euroopan unionia ja Natoa. Mitä tällainen oppi tarkoittaisi Suomen kannalta?"*¹⁹⁹

– Ben Zyskowicz (kok.) eduskuntakeskustelussa 12.3.2014

Runsaan kolmetuntisen keskustelun avannut pääministeri Katainen toi vahvasti esiin yhteiset eurooppalaiset arvot, joihin ja joita puolustamaan Suomi on sitoutunut. Suomi on johdonmukaisesti ajanut EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistamista ja siksikin toimii kriisissä yhdessä muiden EU-jäsenmaiden kanssa. Kataisen mukaan Ukrainalle suvereenina valtiona kuului oikeus valita itse oma tiensä ja ukrainalaiset olivat valinneet eurooppalaisen suunnan. Koko Eurooppaa koskevan kriisin keskellä oleva Ukraina tarvitsee kansainvälisen yhteisön vankkumatonta tukea.²⁰⁰

Pertti Salolainen painotti kokoomuksen ryhmäpuheenvuorossa pääministerin tavoin eurooppalaisia arvoja. Hän muistutti suomalaisten tietävän kylmän sodan ajalta, millaista on elää idän ja lännen välissä ja miten Suomi vaihdettuaan puolueettomuuden EU-jäsenyyteen liittyi demokraattisten ja vapaiden eurooppalaisten maiden yhteisöön, jonne Suomi oli katsonut jo aiemminkin kuuluneensa. Ukrainan kriisillä Salolainen ei nähnyt Suomelle välittömiä turvallisuuspoliittisia vaikutuksia vaikka aseellisenkaan konfliktin mahdollisuutta Euroopassa ei voinut sulkea pois. Heti perään hän kuitenkin muistutti, että ”kokoomuksen mielestä Suomen turvallisuus vahvistuisi, mikäli liittyisimme Naton jäseniksi. Jäsenyys liittäisi meidät siltäkin osin osaksi demokraattisten valtioiden yhteisöä, eikä olisi tähdätty ketään vastaan.”

Jäsenyyden tukena olivat siis sekä läntinen identiteettiargumentti että turvan hakeminen, itää ilmansuuntana kuitenkin suoraan sanomatta. Salolainen kuitenkin muistutti

¹⁹⁸ PTK 23/2014 vp Puumala, 17.

¹⁹⁹ PTK 23/2014 vp Zyskowicz, 22.

²⁰⁰ PTK 23/2014 vp Katainen J., 3-5.

myönteisen jäsenyyskannanoton perään, että valtiojohdon Nato-linjauksen olisi nautittava suomalaisten tukea eikä kyse olisi vain Suomen päätöksestä, vaan jäsenyys edellyttäisi kaikkien Nato-maiden hyväksyntää. Mahdollinen liittyminen olisikin tehtävä maailmanpolitiikan poutasäällä.²⁰¹ Keskustelun debattivaiheessa hän tarkensi SDP:n, keskustan ja vasemmistoliiton edustajien ihmeteltyä kokoomuksen Nato-innokkuutta ja sen hetkistä säätilaa, että tänä päivänä ei aurinko paista²⁰².

Keskustelun debattivaiheessa Ben Zyskowicz (kok.) jatkoi Salolaisen aloittamaa Nato-pohdintaa. Toisen maailmasodan tapahtumiin viitaten hän kyseli, suhtautuuko Venäjän presidentti Vladimir Putin naapurimaiden suvereniteettiin kuin uusi Hitler tai Stalin.²⁰³

Kimmo Sasi (kok.) oli Zyskowicziakin suurempi todetessaan, että Venäjän imperiumin entisistä osista sotilaspoliittisesti harmaalla vyöhykkeellä ovat Ukraina, Valko-Venäjä ja Suomi. ”Olemme nähneet, että länsi ei kyennyt estämään Anschlussia koskien Ossetiaa Georgiassa eikä myöskään Krimillä. Euroopan jako on tosiasia nyt käynnissä.” Sasin mukaan Suomella oli vielä mahdollisuus hankkia lännen turvatakuut Natolta mutta kriisin kehittyessä sulkeutuisi ikkuna pian. Jäsenyys paitsi vahvistaisi Suomen ja Itämeren alueen turvallisuutta myös selkeyttäisi tilannetta. Epäileviä Sasi kehotti ”kysymään virolaisilta tai latvialaisilta, onko heidän jäsenyytensä ongelma vai ratkaisu tilanteessa, jossa tilanne on epävarma”.²⁰⁴

Zyskowicz ja Sasi nostivat siis etusijalle lisäturvan hakeminen – ja ääneen lausuen nimenomaan Venäjän varalta. Ryhmäpuhujia Salolaisesta poiketen he eivät myöskään ottaneet kantaa kansanäänestyksen tarpeeseen, ja antoivat ymmärtää, että liittyminen voisi tai sen pitäisi tapahtua nopeastikin – ikkunan ollessa vielä auki.

Perussuomalaisten joukosta erottautui yksi, Jussi Halla-aho, jonka puheet olivat kaukana perussuomalaisten perusnuottiin kuuluneesta naapuriväliä vaalimisesta. Hän varoitteli myöntyväisyyspolitiikan ruokkivan laajentumishaluisten hallitsijoiden ruokahalua ja toivoi, että Suomi sen enempää kuin EU:kaan ”ei lähde Chamberlainin”²⁰⁵

²⁰¹ PTK 23/2014 vp Salolainen, 6-7.

²⁰² PTK 23/2014 vp Salolainen, 17.

²⁰³ PTK 23/2014 vp Zyskowicz, 22.

²⁰⁴ PTK 23/2014 vp Sasi, 24

²⁰⁵ Jakobson 1999, 256. Iso-Britannian pääministerinä II maailmasodan alla toiminut Neville Chamberlain tunnetaan ”myöntyväisyyspolitiikastaan” suhteessa laajentumishaluiseen natsi-Saksaan ja Münchenin ”häpeärauhasta”, jolla Tšekkoslovakia jaettiin Hitlerin vaatimuksesta.

hengessä ostamaan rauhaa meidän ajallemme Krimillä tai Ukrainan itäisissä oblaasteissa.”²⁰⁶ Puheessa oli kaikuja Zyskoviczin ja Sasin muistutuksista, miten Eurooppaa jaettiin II maailmansodan alla ja aikana.

SDP:n ryhmäpuhujana Johannes Koskisen mukaan kriisi osoitti, että sotilaallinen voimankäyttö valtioiden välisten ristiriitojen kärjistyessä ei ole menneisyyden ilmiö. Hän kuitenkin muistutti, että vaikka Helsingistä katsoen Kiova on lähempänä kuin Utsjoki ei ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan pidä tehdä hätiköityjä äkkikäännöksiä. Koskisen mukaan Suomen linjan vakaus oli aina ollut vahvuus eikä sotilaallisen liittoutumattomuuden perusratkaisussa ollut tarkistamisen tarvetta. Debatissa Koskinen vielä erikseen varoitti, ettei Nato-kortin heiluttelu ole viisasta Venäjän ollessa mukana uhkaavassa kansainvälisessä tilanteessa. Ukrainan kriisin osalta Koskinen tuomitsi Venäjän toimet ja tuki EU:n toimintaa painottaen ratkaisun saamista neuvotellen, sillä ”[t]urvallisuutta eivät kohentaisi uudet uhittelut tai yksioikoinen pakotepolitiikka”.²⁰⁷

SDP:n riveistä Kari Rajamäki ihmetteli kokoomuksen Nato-mopon keulimista ja Paasikiven oppien unohtamista ja sitä, ettei arvosteta edes Yhdysvaltojen entisen ulkoministeri Henry Kissingerin viisauksia. ”Hän on suosittanut Ukrainalle Suomen mallia siitä, miten länteen sitoutunut, demokraattinen, suvereeni maa huolehtii myös lämpimistä, taloudellisista, vahvoista suhteista naapuriinsa”.²⁰⁸ EU-asioita käsittelevän eduskunnan suuren valiokunnan puheenjohtaja Miapetra Kumpula-Natri (sd.) kummeksui Sasin näkemystä, että Krimin, Ukrainan ja Suomen tilanteessa olisi mahdollisuus dominoefektiin.²⁰⁹ SDP:n piiristä pidettyjä puheenvuoroja leimasivat vakauden, maltin ja jatkuvuuden korostaminen, kaikki sanoja joita kokoomuspuheenvuoroista löytyi harvakseltaan. Jos kokoomuspuheissa taas korostuivat viittaukset EU:hun Suomelle turvallisuuttakin tuovana arvoyhteisönä, niin käyttivät sosiaalidemokraatit saman puheajan muistuttaen, että ison naapurin kanssa on tultava toimeen hankalinakin aikoina.

Keskustalaisten puheissa toistui kuin samasta oppikirjasta SDP:n kanssa lukien puolustuksen ”kolmesta perusfundamentista” kiinnipitäminen, yksituumaisuuden peräänkuuluttaminen ja suhteiden ylläpito Venäjään. Keskustan Mari Kiviniemi

²⁰⁶ PTK 23/2014 vp Halla-aho, 30.

²⁰⁷ PTK 23/2014 vp Koskinen, 7-8,16,21.

²⁰⁸ PTK 23/2014 vp Rajamäki, 25.

²⁰⁹ PTK 23/2014 vp Kumpula-Natri, 26.

muistutti ulkopoliittisten eduskuntakeskustelujen eräänlaisen vakiovieraan presidentti Kekkonen lausahdusta ”jos jonkin on oltava rempallaan, niin olkoon se sisäpolitiikka” lainaten, että kansainvälispoliittisen tilanteen kärjistyttyä lähialueella on pienen kansan vahvuus ulkopoliittisessa yksimielisyydessä ja linjakkuudessa. Ryhmäpuhujansa suulla keskusta paaluttikin, että kriisi ei anna aihetta muuttaa Suomen ulkopoliitiikan pitkää linjaa eli sotilaallisesta liittoutumattomuudesta luopuminen ei ole perusteltua.²¹⁰

Keskustan ja SDP:n puheita yhdisti myös kokoomus, jonka Nato-puheita molemmissa puolueissa ihmeteltiin urakalla. Debatissa Kiviniemi suorasanaisesti totesi kokoomuksen Nato-intoilun luovan särön yhtenäiseen kuvaan. Samaa toisti keskustan Tuomo Puumala, jonka mukaan oli sinänsä hyvä että Nato ei ollut kokoomukselle enää mikään salarakas, mutta kriisin aikaan pitäisi olla tarkkana. Keskustasta myös Annika Saarikko, Markku Rossi ja Anu Vehviläinen kummeksivat kokoomuksen Nato-aktiivisuutta.²¹¹

3.1.2. Panostusta puolustukseen ja naapurisuhteeseen

*"Pitkäaikainen diplomaatti, vieläpä arvostettu diplomaatti ja nykyinen Suomi-Venäjä-seuran puheenjohtaja Heikki Talvitie on kirjoittanut blogissaan: 'Suomesta ollaan jälleen tekemässä lännen etuvartioasemaa, ja olemme itse siihen myötävaikuttamassa. Ei ihme, että historian opetus haluttaisiin Suomessa lakkauttaa.'"*²¹²

– Markus Mustajärvi (vr.) eduskuntakeskustelussa 12.3.2014

*"Ei Suomella tällä sijainnilla Venäjän kanssa ole mitään syytä olla Naton seurassa. Meidän täytyy taata uskottava maanpuolustus itse ja satsata siihen."*²¹³

– Mika Niikko (ps.) eduskuntakeskustelussa 12.3.2014

Ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajanakin toiminut perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soini tuomitsi Venäjän toimet ja näki EU:llakin oman roolinsa ratkaisun hakemisessa kriisiin, mutta pohdinnassa olleelle akuutille EU:n talousavulle hän oli nuivana, taloudelliset ongelmat kuuluivat ensisijassa ukrainalaisten itsensä ratkaistaviksi. Soini toi esille, miten ”Ukraina on oiva esimerkki siitä, että poliittisesti

²¹⁰ PTK 23/2014 vp Kiviniemi, 9-10.

²¹¹ PTK 23/2014 vp Kiviniemi, 16, Puumala, 17, Saarikko, 31; Rossi, 32 ja Vehviläinen, 33.

²¹² PTK 23/2014 vp Mustajärvi, 18.

²¹³ PTK 23/2014 vp Niikko 25.

liittoutuneena Euroopan unionin jäsenenä Suomi joutuu tahtoen tai tahtomattaan vedetyksi mukaan kaikkiin niihin kansainvälisiin tilanteisiin ja konflikteihin, joihin EU päättää lähteä mukaan.” Soinin mukaan Suomessa tulisi palauttaa mieliin Snellmanin, Paasikiven ja Kekkonen oppeja ja panostaa kahdenvälisiin suhteisiin Venäjän kanssa, 1300 kilometrin yhteinen raja kun on geopoliittinen fakta.²¹⁴ Soinin argumentaatiossa kansallinen etu ja turvallisuus tulivat ensimmäisenä, kansainvälinen oikeus ja rauhan saavuttaminen jäljempänä ja puheet eurooppalaisesta solidaarisuudesta ja yhteisistä arvoista loistivat poissaolollaan. EU taas oli enemmänkin ongelma, joka veti Suomenkin mukaan tilanteeseen, josta muuten olisi voitu olla sivussa.

EU:n merkityksen suhteen kontrasti pääministerin julkituomaan hallituksen näkemykseen oli suorastaan huutava. Hallituspuolue vihreiden Anni Sinnemäki ihmettelikin Soinin puheita painottaen, että EU-jäsenyys piirtää Suomen paikan ”Euroopan kartalla selvästi niin, että Venäjä ei voi pitää meitä oman etupiirinsä sisäpuolella olevana valtiona”.²¹⁵ Samaan asiaan puuttui Katainen toistaen EU:n olevan tiivis arvoyhteisö, joka tuo Suomelle turvaa vaikkei sotilasliitto olekaan. Katainen ihmetteli, ”pitäisikö Suomen olla äänetön yhtiömies silloin, kun meidän lähialueilla väkivallalla uhkaamalla itsenäisestä valtiosta otetaan osia tai ainakin pyritään siihen?”²¹⁶

Perussuomalaisten argumentointi sen sijaan jatkui odotetusti Soinin määrittelemällä linjalla. Puolustusvaliokunnan puheenjohtaja Jussi Niinistö nosti Ukrainan tilanteen opetuksiksi eduskuntakeskustelujen toista vakiovierasta presidentti Paasikiveä lainaten sen, että ”[m]aantieteelle emme mahda mitään” ja ”tosiasiat on tunnustettava”. Niinistölle maantiede tarkoitti, että Suomen geopoliittinen asema on suurvallaksi palaavan Venäjän ja Naton raja-alueella. Ja tosiasia taas sitä, EU-Suomi on sotilaallisesti liittoutumaton mutta poliittisesti liittoutunut. Niinistön johtopäätös oli, että Suomen omaa uskottavaa puolustuskykyä pitää rapauttamisen sijaan rakentaa.²¹⁷ Eli kuten kokoomuslaisetkin ajattelivat, saattaisi Venäjältä tulla potentiaalinen uhka mutta perussuomalaisten mielestä Naton ja EU:n suuntaan katselemisen sijaan oli panostettava nimenomaan omiin puolustusvoimiin.

²¹⁴ PTK 23/2014 vp Soini, 8-9.

²¹⁵ PTK 23/2014 vp Sinnemäki, 24.

²¹⁶ PTK 23/2014 vp Katainen, 28.

²¹⁷ PTK 23/2014 vp Niinistö J., 21–22.

Myös Lea Mäkipää (ps.) muistutti vastassa olevasta suuresta Venäjästä varoittaen, että ”[k]aikista asioista ei pitäisi puhua, vaikka mitä ajattelisikin, koska nämä Nato-keskustelut menevät aina sitten ilmvirtoja myöten Kremlin Putinille. Ja kun näitä keskusteluja on tarkoitus käydä sitten EU-tasolla ja Venäjän ja Ukrainan kanssa, niin eivät nämä ainakaan edespäin vie asioita.”²¹⁸

Tiivistettynä perussuomalaisten linjan voi sanoa olleen kansallista realismia; Venäjän varalle pitää varautua, mutta sitä ei pidä ärsyttää vaan tulla toimeen. Samalla on satsattava omaan puolustukseen, sen sijaan EU:n saatikka Naton suuntaan on turha haikailla. Vasemmistoliitonkin ajattelussa korostuivat perussuomalaisen "kansallisen realismin" tapaan Suomen mahdollisuudet pysytellä poissa suurvaltojen kiistoista, mutta kansallisen puolustuksen tarpeiden osalta näkemykset erosivat suuresti. Puolueen argumentaatiossa korostui perinteisen linjan mukaisesti sotilaallisen varustautumisen kritiikki.²¹⁹

Myös kristillisdemokraateilla oli johdonmukaisesti johtopäätöksenä se, että omaan puolustukseen tarvitaan lisäsatsauksia. Sari Palm (kd.) piti tärkeänä oman puolustuskyvyn ja turvallisuusrakenteiden jatkuvaa arviointia mutta paheksui Naton pelottelua ja kiihottamispuheita sotilasliittoon sitoutumisesta, kun pitäisi rakentaa rauhaa ja puhevälejä.²²⁰ Oman puolustuksen vahvistamista esittivät itse asiassa kaikki perinteiset porvaripuolueet sekä perussuomalaiset. Kuten Palmin Nato-kommentti osoittaa, oli porvarikentän päätelmissä tilanteen johdosta muuten kyllä pitkälti aiempien rintamalinjojen mukaista hajaannusta.

3.1.3. Lääkäri vai tuomari?

*"Tuomarin rooli tällä kertaa oli välttämätön, mutta nyt Suomenkin on keskityttävä ennen kaikkea lääkärin tehtäviin."*²²¹

– Mari Kiviniemi (kesk.) eduskuntakeskustelussa 12.3.2014

*"Perinteisesti Suomi on pysytellyt suurvaltojen eturistiriitojen ulkopuolella. Tämä on ollut sitoutumattomuus- ja puolueettomuuspolitiikkamme eräs keskeisimmistä kulmakivistä."*²²²

²¹⁸ PTK 23/2014 vp Mäkipää, 27.

²¹⁹ PTK 23/2014 vp Lapintie, 10–11.

²²⁰ PTK 23/2014 vp Palm, 27–28.

²²¹ PTK 23/2014 vp Kiviniemi, 10.

Keskustelun vasemmistoliittolaiset äänenpainot tulivat edustavalla tavalla esille ryhmäjohtaja Annika Lapintien puheenvuoroissa, joissa painotettiin, että Suomi on pärjännyt koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan maltillisella harkinnalla. Ylilyöntejä tuli välttää jatkossakin ja pitää kiinni Suomen vahvuuksista, liittoutumattomuudesta ja puolueettomuudesta. Lapintien mukaan Suomi ei ollut konfliktin osapuoli ja siksikään ratkaisu kriisiin ei ole Suomen asevarustelun kasvattaminen tai Suomen Nato-jäsenyys, jota kansakaan ei halua. Kokoomuksen suuntaan Lapintie piikitteli Nato-intoilun siellä aina kasvavan kun Venäjä tekee jotain tuomittavaa ja vähenevän kun Yhdysvallat tekee jotain tuomittavaa.²²³

Huomionarvoista kuitenkin on, että Venäjä sai puheenvuoroissa suoran tuomion toimistaan Ukrainan osalta ja kritiikkiä riitti niin Ukrainan kuin Venäjänkin kansalliskiihkoilijoille. Vasenryhmän Markus Mustajärvi ei sen sijaan Venäjää tuominnut mutta oli muuten samassa linjassa entisen puolueensa kanssa. Hän arvosteli EU:n ja Suomen yksisilmäistä toimintaa Ukrainan suhteen sekä Suomen ja Venäjän kahdenvälisen raiteen hyödyntämättä jättämistä.²²⁴

Yhteensä 83 puheenvuoroa käsittäneen Ukraina-keskustelun puhujien perusanalyysi tilanteesta oli kutakuinkin yhtäläinen. Venäjä oli kansainvälisen oikeuden vastaisesti loukannut Ukrainan suvereniteettia, kärsivän Ukrainan tilanne oli vakautettava, väkivaltaisuuDET lopetettava ja tilanne ratkaistava rauhanomaisesti yhteiseen neuvottelupöytään istumalla.

NäkemyS- ja sävyeroja löytyi kuitenkin heti, kun keskusteltavaksi tuli Ukrainan sijaan EU: mikä oli yhteisön yleinen merkitys Suomen kannalta ja miten suhtauduttiin sen Venäjää kohtaan harjoittamaan painostukseen sanktioiden avulla.

Kokoomuksen, vihreiden ja RKP:n edustajat tukivat voimakkaimmin EU:n jämeriä toimia ja alleviivasivat EU:ta arvoyhteisönä, joka on vienyt Suomen pois harmaalta alueelta ja siten tuonut turvaa, vaikkei sotilaallista suojaa annakaan. Perussuomalaisten mielestä Suomenkin keskelle kriisiä sotkenut EU taas oli ongelma, josta ei nyt enää

²²² PTK 23/2014 vp Kettunen, 33.

²²³ PTK 23/2014 vp Lapintie, 11,17,31.

²²⁴ PTK 23/2014 vp Mustajärvi, 18.

päästä eroon. SDP, keskusta ja kristillisdemokraatit pitivät selvänä, että Suomi on yhteisessä EU-linjassa mukana, mutta painottivat samalla luontevaa suhdetta Venäjään ja kaipailivat Suomelle kriisissä lääkärin roolia tuomarin sijaan.

Keskustelussa ei huomion keskipisteenä ollutkaan Ukraina eikä Venäjä eikä EU vaan lopulta Suomi. Puheenvuorojen takaa löytyi ajatus, että mitä jos Suomi olisikin Ukraina, millaisia turvallisuuspoliittisia johtopäätöksiä pitäisi tehdä. Siihen yksituumaisuus sitten loppuikin ja keskustelun rintamalinjat menivät jokseenkin puoluerajojen mukaan.

Kokoomuksesta Zyskowicz ja Sasi avoimesti sekä Salolainen hieman peiteltymin näkivät Venäjän Ukrainaan suuntaamat aggressiot ja piittaamattomuuden kansainvälisestä oikeudesta syyksi Suomelle hakea Nato-jäsenyyttä ennemmin tai ainakin myöhemmin. Erityisesti vasemmistoliitto mutta myös perussuomalaisten, keskustan, SDP:n ja kristillisdemokraattien edustajat tekivät nimenomaan päinvastaisen analyysin. Yhteinen 1300 kilometrin raja, vakaus Itämeren alueella sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan perinteinen pitkä linja ja ennustettavuus suorastaan edellyttivät, että Suomesta ei lähde maailmalle sellaisia signaaleja, että linjanmuutosta saatettaisiin harkita.

Ukraina-keskustelu oli jälleen kerran osoitus siitä, että yhtään Nato-keskustelua ei eduskunnassa käydä ilman metakeskustelua, siis keskustelua keskustelusta. Naton puolesta Venäjän uhkan takia puhuneet Zyskowicz ja Sasi vaikuttivat kylläkin suorastaan tilanteen keskustelua keskustelusta, sen verran räväkkää heidän kielenkäyttönsä hitlereineen, stalineineen ja anschlusseineen oli.

Ulkoministeri Tuomioja kommentoikin käytyä keskustelua toteamalla, ettei pidä pelätä parlamentarisessa demokratiassa käytävässä vapaassa keskustelussa esiin tulevia näkemuseroja, mutta ”aina kannattaa myöskin harkita sitä, onko se, minkä voi vapaasti tehdä, aina viisasta ja onko aina valittu oikea paikka ja aika sen tekemiseen.”²²⁵ Piikikäs ruusukimppu siis ainakin Sasille ja Zyskowiczille.

3.2. Erä II syyskuu 2014: Perimmäiset arvot eivät ole kaupan

²²⁵ PTK 23/2014 vp Tuomioja, 37.

Maaliskuisen Ukraina-keskustelun jälkeen seuraavan kerran Nato-kysymystä lämmiteltiin eduskunnan istuntosalissa heti syysistuntokauden alussa, tiistaina 2. syyskuuta kun käsittelyssä oli järjestyksessä toinen pääministerin ilmoitus Ukrainan tilanteesta. Keskustelun sisä- ja ulkopoliittinen konteksti oli monella tapaa muuttunut sitten maaliskuisen Ukraina-keskustelun.

Suomessa kuuden puolueen hallituksesta oli tullut viisikko vasemmistoliiton siirryttyä maaliskuun lopussa hallituksesta oppositioon talouspolitiikan linjariitojen vuoksi.²²⁶ Sitten pääministeri ja sitä myöten koko hallitus oli vaihtunut kesäkuussa Kataisen erottua tullakseen nimitetyksi Suomen edustajaksi toukokuussa pidettyjen eurovaalien jälkeen muodostettavaan uuteen Euroopan komissioon. Uutena pääministerinä aloitti henkilökohtaisesti Suomen Nato-jäsenyyteen edeltäjänsäkin myönteisemmin suhtautuva kokoomuksen vastavalittu puheenjohtaja Alexander Stubb. Vaikka puolueista kaikkein kielteisimminkin Natoon suhtautunut vasemmistoliitto ei ollut enää uutta hallitusohjelmaa kirjoittamassa, otti Stubbin hallitus oman lyhyen ohjelmajulistuksensa²²⁷ ohella nimiinsä koko Kataisen hallituksen ohjelman Nato-kirjauksineen päivineen. Virallinen Nato-linja ei siis muuttunut mutta pääministerin julkiset puheenvuorot aiheesta kyllä lisääntyivät, mikä tuli näkymään myös eduskunnassa ei niinkään pääministerin vaan häntä kritisoivien puheenvuoroissa.

Hallituksen vaihtumisen alla, touko-kesäkuussa pitivät peräjälkeen puoluekokouksensa RKP, SDP, vihreät, keskusta ja kokoomus. Kaksi viimeksi mainittua tarkensivat kokouksissa kansanäänestyskantojaan Natosta.

Keskusta asetti Nato-jäsenyyden aiempaakin lujemman demokratialukon taakse edellyttäessään kansanäänestystä nimenomaisesti jo ennen jäsenyyden hakemista. Puolueen turvallisuuspoliittista linjaa se tarkisti painottamalla, että ”Suomen on viisasta toimia omissa ratkaisuissaan siten, että liittoutuminen on mahdollista, jos valtiojohto ja kansa päätyvät uuteen perusratkaisuun.”²²⁸ Linjaus oli sukua viimeisimmän selonteon muotoilulle, jonka mukaan puolustusvoimien kehittäminen ei saa asettaa käytännön esteitä sotilaalliselle liittoutumiselle.

²²⁶ Yle 25.3.2014, Vasemmistoliitto lähtee hallituksesta.

<http://yle.fi/uutiset/vasemmistoliitto_lahtee_hallituksesta/7155893> [luettu 1.5.2016]

²²⁷ VNT 1/2014 vp

²²⁸ Keskustan puoluekokous 13.–15.6.2014, poliittinen kannanotto

<<http://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=87a3e88a-6c9c-40d3-953f-e2fc145c1be2>> [luettu 1.5.2016]

Kokoomus puolestaan päätti edellyttää Natoon liittymisestä kansanäänestystä²²⁹, kun se aiemmin oli vaatinut poliittisten päättäjien ja kansalaisten selvää tukea. Kun koko Nato-kysymyksen ohjelmissaan sivuuttanutta RKP:tä sekä kansan enemmistön tukea edellyttäviä SDP:tä ja kristillisdemokraatteja lukuun ottamatta puolueet edellyttivät kansanäänestystä, oli realismia, että jos Nato-jäsenyyden hakeminen aktualisoituisi, sellainen pitäisi järjestää. Puolueiden mukana ja osittain edellä tälle kannalle oli asettunut myös istuva tasavallan presidentti.²³⁰

Suomen poliittisten asetelmien myllerrys oli mitätöntä verrattuna ulkoisten olosuhteiden muutokseen. Ukrainan kriisi oli kevään ja kesän kuluessa saanut aivan uudet mittasuhteet. Venäjä oli syytettyään ensin länsivaltoja Ukrainan laillisen hallituksen syrjäyttämistä miehittänyt maaliskuussa Krimin niemimaan ja liittänyt sen kansanäänestyksellä itseensä, ja jatkanut Itä-Ukrainan horjuttamista tukien separatisteja, joiden hallinnoimista alueista luotiin Donetsk ja Luhanskin kansantasavallat. Ukraina pyrki toukokuussa valitun uuden presidentin Petro Porošenkon johdolla saamaan aikaan tulitauon Itä-Ukrainassa siinä onnistumatta. Venäjä lisäsi suoraa tukeaan kapinallisille välittämällä rajan yli Itä-Ukrainaan sotatarvikkeita ja epävirallisia armeijajoukkoja.²³¹ Eurooppalaisia kriisi kosketti kouriintuntuvalla tavalla, kun oletettavasti Itä-Ukrainan separatistien alueelta ammutulla ohjuksella tuhottiin heinäkuussa matkustajakone, jonka 298 menehtyneestä matkustajasta yli 200 oli EU-kansalaisia, lähes kaikki hollantilaisia. EU ja Suomi sen mukana oli asettanut ensimmäiset varsinaiset pakotetoimet – varojen jäädytykset ja matkustusrajoitukset Krimin Venäjään liittämisen jälkeen ja sittemmin lisännyt ja kiristänyt pakotteita useaan otteeseen. Viimeisimpänä pakotetoimia ulotettiin matkustajakoneen tuhoamisen jälkeen mm. pääomamarkkinoihin sekä puolustustarvikkeiden tuontiin ja vientiin.²³²

Pakottein ja vastapakottein toinen toistensa toimiin reagoineet EU jäsenmaineen sekä Venäjä totuttelivat ajatukseen, että suhteet säilyvät erittäin jännittyneinä vielä pitkään. Jokseenkin samassa tahdissa kun suhteiden kriisissä siirryttiin reaktiivisesta vaiheesta

²²⁹ Kokoomuksen puoluekokous 13.–15.6.2014, puoluekokouskirja, 45.

<https://drive.google.com/folderview?id=0B-eIp__V7TFDaTNDaXRtR2FINjA&usp=sharing&tid=0B-eIp__V7TFDZUNVNk1BUi9EU28>

²³⁰ Yle 31.5.2014, Presidentti Niinistö: Suomi olisi puolet Naton maarajasta Venäjän kanssa

<http://yle.fi/uutiset/presidentti_niinisto_suomi_olisi_puolet_naton_maarajasta_venajan_kanssa/7271719> [luettu 1.5.2016]

²³¹ Remy 2015, 266,273-275.

²³² PTK 73/2014 vp Stubb, 6-7.

sopeutumiseen, muuttui eduskunnassa käytyjen keskustelujen pohjavire. Yhä kiristynyt kansainvälinen tilanne toimi Natoa myönteisesti käsittelevien puheenvuorojen vaimentajana ja konsensuspuheiden katalysaattorina (alaluku 3.2.3.). Jonkinlaisena korvikkeena Natolle tuotiin aiempaa vahvemmin esille EU:n merkitystä paitsi arvojen varaan rakentuvana myös turvallisuutta tuovana yhteisönä (3.2.1.). Eräänlaisena vastapainona keskustelulle EU:n merkityksestä käytiin paljon keskustelua myös tarpeesta suuremmalle Suomen omalle ulko- ja turvallisuuspoliittiselle liikkumatilalle, ja tässä yhteydessä erityiskritiikin kohteena oli EU:n pakotepolitiikka (3.2.2.).

3.2.1. Voimapolitiikka turvallisuuden kuluttajana ja EU tuottajana

*"Suomi on tuominnut Venäjän toimet niin kansallisesti kuin Euroopan unioninkin kautta. Olemme tehneet sen arvojemme ja turvallisuutemme takia. Tuntemme maanosamme historian – vahvemman oikeutta on Euroopassa nähty tarpeeksi."*²³³

– Pääministeri Alexander Stubb (kok.) eduskuntakeskustelussa 2.9.2014

*"Jäsenyys EU:ssa määritteli paikkamme läntiseen Eurooppaan. Ilman jäsenyyttä olisimme nyt äärimmäisen epävakaaassa asemassa Euroopassa."*²³⁴

– Anni Sinnemäki (vihr.) eduskuntakeskustelussa 2.9.2014

Alexander Stubb oli pääministerin ilmoituksessa pitkälti samoilla linjoilla kuin edeltäjänsä Katainen samassa tilanteessa tasan kuusi kuukautta aiemmin. Se mikä oli muuttunut, oli Ukrainan tilanne ja kansainvälinen tilanne - molemmat huonompaan suuntaan. Kuten ensimmäisessäkin Ukraina-keskustelussa, hallituksen linjauksessa tuli voimakkaasti esille arvoperusteinen argumentaatio, mutta uutena perusteluna EU:n ja Suomen yhtenäiselle ja päättäväiselle linjalle Venäjää kohtaan tuotiin nyt esille myös turvallisuusnäkökulma.

Stubb painotti, että vaikka EU:n Venäjään kohdistamat taloudelliset painostuskeinot haittaavat myös Suomea ne ovat välttämättömiä, sillä ”perimmäiset arvomme eivät ole kaupan”. Jämäkän linjan vastapainoksi tai jatkoksi EU ja Suomi, jonka naapuri Venäjä olisi kriisin päätyttyäkin pyrkivät vuoropuheluun maan kanssa.²³⁵

²³³PTK 73/2014 vp Stubb, 6.

²³⁴PTK 73/2014 vp Sinnemäki, 16.

²³⁵PTK 73/2014 vp Stubb, 6-9.

Kokoomuslaisen pääministerin kanssa samoilla argumenteilla mutta astetta huolestuneemmin sanakääntein asiaa lähestyi puolueen ryhmäpuhujaja Ilkka Kanerva todetessaan, että Venäjän toimet ja vahvemman oikeuteen perustuvan voimapolitiikan paluu vaaransi Euroopan turvallisuuden perustaa. Ukrainassa vaali- ja aselepotarkkailua suorittaneen Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen presidenttinäkin toimineen Kanervan mukaan Suomella oli Venäjän rajanaapurina erityinen syy olla huolissaan, sillä ”Suomen intressi on, että turvallisuuspoliittinen toimintaympäristömme pysyy vakaana ja ennustettavana ja että suurvallat eivät ylipäänsä loukkaa pienempiensä suvereniteettia ja valtiollista itsemääräämisoikeutta”.²³⁶

Hallituksen toisen esittelypuheenvuoron pitänyt ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) jatkoi pääministerin linjalla todetessaan voimapolitiikan palanneen Eurooppaan Venäjän suorittamien kansainvälisen oikeuden ja sopimusten rikkomusten sekä Krimin annektoinnin ja Ukrainan destabiloinnin myötä. Etupiirijattelun hän tehlasi toteamalla, että enemmistö maailman maista ei kuitenkaan tule enää alistumaan kylmän sodan aikana vallinneeseen kahtiajakoon, jossa puolueettomuudelle oli vain hyvin kapea liikkumatila. Liittoutumiskysymykseen hän tarttui epäsuorasti mutta kuitenkin varsin suoraan toteamalla, että suomalaisten valtaenemmistö ei halua kylmän sodan jakolinjoja Suomen rajoille koska ”[n]e eivät millään tavoin edesauttaisi Euroopan eteläisen naapuruston tilan kohentamisessa, joka on ja pysyy koko Euroopan yhteisenä turvallisuusintressinä.”²³⁷ Tämä sama argumentaatio uusia jakolinjoja vastaan ja liittoutumattomuuden puolesta toistui myöhemmin lukuisissa SDP:n ja keskustan edustajien puheissa.

SDP:n ryhmäpuhujaja Tytti Tuppurainen antoikin tuen Suomen ulkopoliitiikan yksimieliselle kansalliselle linjalle ja sen selväsanaiselle edustajalle, ulkoministeri Tuomiojalle. EU:n osalta Tuppurainen painotti unionin korvaamatonta arvoa rauhan ja vakauden tuojana tiivistäen, että ”ilman unionia maanosa olisi todellisessa vaarassa”. Ukrainalle onnettomuutena hän piti, että sen katsotaan olevan idän ja lännen välissä, sillä siitä ei todellakaan ole seurannut sillanrakentajan asemaa. Nimenomaan unionin

²³⁶ PTK 73/2014 vp Kanerva, 10–11.

²³⁷ PTK 73/2014 vp Tuomioja, 9-10.

yhteisiin arvoihin ja politiikkaan sitoutuneena Suomi voi pitää yllä kahdenvälisiä suhteita Venäjään ja työskennellä kestävästi poliittisen ratkaisun puolesta.²³⁸

Jos SDP:n ja keskustan ajatukset kävivät tässäkin keskustelussa yksiin Naton kohdalla, jonka jäsenyys ei puolueiden mielestä lisäisi Suomen turvallisuutta vaan heikentäisi sitä vaarantamalla alueen vakautta, niin EU:n merkityksen kohdalla SDP:n ajatukset kulkivat yhteen kokoomuslaisten, vihreiden ja RKP:n kanssa. Tässä ajattelussa yhteisiä arvoja puolustava EU toi myös turvallisuutta, sillä Suomi ei enää sijainnut missään kohtaa idän ja lännen akselia vaan lännessä. Siksi unionin ei myöskään nähty rajoittavan Suomen Venäjä-suhteen hoitamista vaan pikemminkin mahdollistavan suhteen hoidon, kun Suomen paikasta ja poliittisesta selkänojasta ei ollut epäselvyyttä.

RKP:n ryhmäpuhujana, Nato-jäsenyyden kannalla vuosia ollut Jörn Donner kuvaili laveasti läntisen maailman avoimen yhteiskunnan ja Venäjän valtion edustamien arvojen välistä kasvavaa kuilua. Donner totesi Venäjän harjoittamassa politiikassa sanojen ja tekojen välisen ristiriidan olevan huutava ja mainitsi sen enempää ajatusta taustalla avaamatta, että ”[u]hkakuvan voidaan myöskin ajatella koskevan suoraan meitä, mikä antaa uusia aspekteja niin kutsuttuun Nato-optioon”.²³⁹ Aspektien hahmottamisen Donner jätti kuulijoille.

3.2.2. Suomella oltava oma ääni ja liikkumatila

*"Pakotteista ja vastapakotteista on muuten sanottava, että ne eivät välttämättä edistä Ukrainan kriisin ratkeamista. Tämän sijaan ne mahdollisesti pitkittävät kriisiä ja haittaavat kaikkien osapuolten kasvumahdollisuuksia. Ukrainan selkkausta ei juustolla ja jugurtilla ratkaista."*²⁴⁰

– Timo Soini (ps.) eduskuntakeskustelussa 2.9.2014

*"Kylmän sodan kaltaisen kahtiajaon lietsomisen sijaan Suomen tulee harjoittaa nimenomaan sellaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, jolla tähdätään sekä kriisien estämiseen että sen riskin eliminoimiseen, että olemme tulilinjalla, jos ulkopoliittinen uhka joskus eskaloituu."*²⁴¹

– Katri Komi (kesk.) eduskuntakeskustelussa 2.9.2014

²³⁸ PTK 73/2014 vp Tuppurainen, 12.

²³⁹ PTK 73/2014 vp Donner, 16–17.

²⁴⁰ PTK 73/2014 vp Soini, 13.

²⁴¹ PTK 73/2014 vp Komi, 23.

Perussuomalaisten yleisestä linjasta keskustelussa ei enää löytynyt Naton kategorisesti pois sulkevia puheita vaikkei toki kannatustakaan jäsenyydelle. Vastaavasti EU-kritiikin kärki ei enää ollut siinä, että jäsenyyden myötä Suomikin oli joutunut vedetyksi kriisin hoitoon vaan nyt kritiikin keihäänkärki osui talouspakotteisiin. Niiden toimivuutta ylipäänsä epäiltiin ja erityisesti haittojen taakanjakoa jäsenmaiden kesken pidettiin epäreiluna. Pakotteista ja Venäjän vastapakotteista aiheutuvien haittojen kompensatio Suomelle oli perussuomalaisten mielestä aivan riittämätöntä ja tässä keskustelussa he saivat tukea erityisesti keskustalta mutta myös hallituspuolue SDP:n edustajilta.

Venäjän arvaamaton toiminta ja Euroopan tilanteen muutos vaati Timo Soinin (ps.) mukaan Suomen ”turvallisuuspolitiikan pikkutarkkaa uudelleentarkastelua”. Puolustuspolitiikan vaihtoehtojen läpikäynnillä Soini viittasi turvallisuuspoliittista yhteistyötä käsittelevään katsaukseen²⁴², jollaisen hallitus oli eduskunnalle luvannut.²⁴³

Keskustan puheenjohtaja Juha Sipilä totesi ryhmäpuheenvuorossa, että Suomella on jatkossakin oltava oma ääni ja aloitekyky sekä liikkumatila ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, ja vaikka Suomeen ei kohdistu uhkaa on valmistauduttava pahimman varalle. Sipilän mukaan tässä valmistautumisessa Suomen valinta on ollut sotilaallinen liittoutumattomuus ja vahva kansallinen puolustus sekä yhteistyö Pohjoismaiden ja Naton kanssa. Näiden järjestelyjen vaikutukset on arvioitava realistisesti ja vahvistettava jatkossa puolustusvalmiutta ja -resursseja.²⁴⁴ Sipilä siis tuntui näkevän uudelleen arvioinnin tarvetta ennen kaikkea oman puolustuksen resursoinnissa ja piti sotilaallista liittoutumattomuutta tärkeänä elementtinä Suomen oman liikkumatilan säilyttämisessä.

Puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Kimmo Tiilikaisen mukaan Suomen pitkä linja eli liittoutumattomuus velvoitti kahdella tavalla. Ensinnäkin oli pidettävä huolta omasta uskottavasta puolustuksesta ja toisekseen naapurimaiden oli voitava luottaa siihen, ettei Suomen aluetta käytetä mistään suunnasta eikä ketään vastaan.²⁴⁵ Tiilikaisen näkemyksessä oli kaikuja puolueettomuuspolitiikan ajan ajattelusta.

²⁴² UTP 31/2014 vp

²⁴³ PTK 73/2014 vp Soini, 13.

²⁴⁴ PTK 73/2014 vp Sipilä, 14.

²⁴⁵ PTK 73/2014 vp Tiilikainen, 22.

Seppo Kääriäinen totesi EU:n olevan jäsenilleen turvallisuusyhteisö, piti Suomelle hyvänä jatkaa ”sovittelijan ja sillanrakentajan tiellä” ja muistutti oman puolustuksen tärkeydestä.²⁴⁶ Kääriäisen maininta poislukien ei keskustalaisten puheenvuoroissa tuotu EU:ta esiin turvallisuutta tuottavana yhteisönä tai merkittävänä arvoyhteisönä. Sen sijaan se nähtiin enemmänkin työkaluksi, jonka toimintaa kriisissä on arvioitava kriittisesti, jolta on saatava taloudellista kompensatiota Suomelle, ja jonka Venäjä-osaamiselle Suomella olisi annettavaa. Vastaavan suuntaista mutta huomattavasti pidemmälle menevää kritiikkiä EU:n rajallisesta merkityksestä ja välillä jopa haitallisista toimista oli totuttu kuulemaan suurimmalta oppositiopuolueelta perussuomalaisilta.

Annika Lapintie (vas.) oli tilanneanalyysissään huomattavasti synkempi kuin puoli vuotta aiemmin, jolloin hän ainoana ryhmäpuhujana ei ollut nähnyt uhkaa Ukrainan aseellisen konfliktin leviämisestä. ”Enää ei ole kaukaa haettu pelko siitä, että edessämme on uusi 1930-luku. Silloin demokratia sai väistyä ääriliikkeiden tieltä, talous taantui ja niukat resurssit haaskattiin tuottamattomaan asevarusteluun. Menneisyyden syövereistä on myös provosoitu esiin aseisiin uskova voimapolitiikka. Ukrainassa riehuu kohta täysi sota, ja Venäjällä lietsotaan kansallistunnetta ja kaihotaan entistä suurvalta-asemaa.”, hän totesi, jatkaen että talouspakotteet ovat kuitenkin parempi keino painostaa Venäjää kuin EU:n ja Naton sotajoukkojen lähettäminen Ukrainan tueksi. Lapintie toisti aiemman kantansa siitä, että ”Suomen Nato-jäsenyys ei tuo rauhaa Ukrainassa yhtään lähemmäksi eikä paranna yhdenkään ukrainalaisen asemaa.” Suomen ja Naton isäntämaatukisopimusta²⁴⁷ hän piti vähintäänkin huonosti ajoitettuna, sillä se lähettää sotilaallisesti liittoutumattomalta Suomelta maailmalle väärän viestin.²⁴⁸

Vasenryhmän Markus Mustajärvi piti vakavana, että kriisiin liittyen on kansallismielisiä tunteja lietsottu paitsi Ukrainassa ja Venäjällä myös Suomessa. Mustajärvi piti Maanpuolustuskorkeakoulun ja Ulkopoliittisen instituutin rajuja kantoja osana meneillään olevaa Nato-vyörytystä. Vasemmistoliiton edustajien, SDP:n Kari Rajamäen, keskustan Sipilän, Komin ja Mauri Pekkarisen sekä perussuomalaisten Lea Mäkipään ja Pentti Kettusen ohella Mustajärvi nosti esille Naton

²⁴⁶ PTK 73/2014 vp Kääriäinen, 24-25.

²⁴⁷ UTP 31/2014 vp, 59. Ns. isäntämaatukea koskeva yhteisymmärryspöytäkirja on rauhankumppanuuteen sisältyvä puiteasiakirja kansainvälistä yhteistyötä helpottavista toimintamalleista.

²⁴⁸ PTK 73/2014 vp Lapintie, 14-15.

isäntämaatukipöytäkirjan, kysyen mistä on sovittu ja miten eduskuntaa on informoitu.²⁴⁹ Hallituksesta Tuomioja totesi, että isäntämaatukisopimuksen kanssa edetään, koska yhdessä presidentin kanssa on linjattu Suomen Nato-kumppanuuden olevan pitkäjänteinen yhteistyösuhde, ja siksi ei muuttuneessakaan tilanteessa tehdä suuntaan tai toiseen poikkeuksia aiemmin linjatusta. Sopimusta puolsi perussuomalaisten kritiikin huomioon ottaen yllättäen myös oppositiota edustava ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Soini.²⁵⁰ Tai pikemminkin yllättävää oli perussuomalaisten kritiikki, ottaen huomioon Soinin tuki isäntämaatukisopimukselle.

3.2.3. Keskustelua taas keskustelusta - konsensus ja vakaa linja

*"Suomen kansallinen etu on välttää joutumasta Venäjän ja Naton vastakkainasettelun etulinjaan. Suomen etu ei myöskään ole kytkeä Nato-lähetystyötä tähän kiristyvään tilanteeseen. On hyvä myös muistaa, että pääministeri, saatika puolustusministeri ei johda Suomen ulkopolitiikkaa."*²⁵¹
– Kari Rajamäki (sd.) eduskuntakeskustelussa 2.9.2014

*"Nato-jäsenyys ei todellakaan ole ratkaisu, ei tähän konfliktiin eikä Suomen turvallisuustilanteeseen. Eli Nato-jäsenyys ei ole ratkaisu tähän konfliktiin eikä Suomen turvallisuustilanteeseen."*²⁵²
– Pääministeri Alexander Stubb (kok.) eduskuntakeskustelussa 2.9.2014

Suomen Nato-jäsenyyden hakemista ei tämän kertaisessa Ukraina-keskustelussa esitetty yhdessäkään pidetyistä 77 puheenvuorosta. Maaliskuussa suorasanaisesti Nato-jäsenyyden puolesta liputtaneista kokoomuslaisista Ben Zyskowicz tyytyi tällä kertaa toteamaan tyytyväisenä, että valtiojohdon toiminta sai ryhmäpuheissa hyvin laajan tuen, kehuen erikseen keskustan Sipilän ja vasemmistoliiton Lapintien.²⁵³ Kimmo Sasi puolestaan totesi epäsuoraa Hitler-vertausta käyttäen, että vaikka neuvotella pitää niin tilanteen yhä pahetessa pitää voimapolitiikalle jossain kohtaa sanoa ei, ja viittasi 1930-luvun lopun Chamberlainiin, jolloin tehtiin liian vähän ja liian myöhään.²⁵⁴

Keskustelua Nato-keskustelusta käytiin silti. Nyt pontimena olivat pää- ja puolustusministerien ennen kaikkea kansainväliselle medialle antamat

²⁴⁹ PTK 73/2014 vp Mustajärvi, 19.

²⁵⁰ PTK 73/2014 vp Tuomioja, 21 ja Soini, 21.

²⁵¹ PTK 72/2014 vp Rajamäki, 30.

²⁵² PTK 72/2014 vp Stubb, 35.

²⁵³ PTK 73/2014 vp Zyskowicz, 24.

²⁵⁴ PTK 73/2014 vp Sasi, 30.

haastattelulausunnot, joissa heidän sanomansa oli tiivistetysti ollut, että he henkilökohtaisesti kannattavat Suomen Nato-jäsenyyttä ja uskovat, että aikanaan Suomi tulee vielä liittymään Natoon. Vasemmistoliiton puheenjohtaja Paavo Arhinmäki pahoitteli sitä, että ministerit olivat kesän aikana rikkoneet ulko- ja turvallisuuspoliittista konsensusta käyttämällä Nato-myönteisiä puheenvuoroja. Turvallisuuspolitiikan peruslinjaa kyseenalaistavia puheenvuoroja oli jo aiemmin valitellut - nimiä mainitsematta - SDP:n ryhmäjohtaja Jouni Backman.²⁵⁵ Aiheesta jatkoi Suomi-Venäjä -seuran puheenjohtajanakin toiminut keskustan Paula Lehtomäki, joka piti Suomen linjan selkeyden kannalta ongelmallisena, että ”pääministerin johdolla useimmat avainministerit ovat henkilökohtaisella tasolla irrottautuneet Suomen sotilasliittoon kuulumattomuuden peruslinjalta”.²⁵⁶

Puolustusministeri Carl Haglund (rkp) vastasi toivomalla, että keskityttäisiin keskustelemaan itse asiasta eikä kyseenalaistamaan mielipiteenvapautta ja ministerien oikeutta puhua Nato-jäsenyydestä.²⁵⁷ Kari Rajamäki (sd.), Mauri Pekkarinen (kesk.) sekä Johannes Koskinen (sd.) yhtyivät vielä arvostelijoiden joukkoon. Koskisen mukaan ”Nato-keskustelun kärjistäminen suuntaan tai toiseen luetaan maan rajojen ulkopuolella helposti väärin ja siksi on toimittava korostetun harkitusti”.²⁵⁸ Kuoroon liittyi vielä Osmo Kokko (ps.), joka halusi rauhoittaa Nato-kiihkoilua ja höpötystä, sillä Suomen naapuri on ja pysyy ja sen kanssa on tultava toimeen.²⁵⁹

Keskustelu siitä, että nyt ei ole syytä spekuloida Nato-jäsenyydellä ei ollut uutta mutta uutta löytyi perusteluista. Aiemmin ei siis ollut turvallisuusvajetta eikä tarvetta muuttaa vallitsevaa linjaa, nyt ei ollut aihetta antaa asiasta spekuloida vääränlaisia signaaleja maan rajojen ulkopuolelle – siis Venäjälle.

SDP:n ja keskustan puheissa painotettiin konsensusta, harkintaa ja vakaata linjaa, jolla vältetään tarpeetonta vastakkainasettelua ja pysytellään pois mahdollisen Naton ja Venäjän konfliktin etulinjasta. Vasemmistoliitolle ääneen lausutuksi perusteluksi riitti se, että Nato-puheet rikkoivat konsensusrintamaa. Silmiinpistävää on, että RKP:n, vihreiden ja kristillisdemokraattien ohella perussuomalaisistakaan ei jo mainittua Osmo

²⁵⁵ PTK 72/2014 vp Arhinmäki, 22 ja Backman 21.

²⁵⁶ PTK 72/2014 vp Lehtomäki, 26.

²⁵⁷ PTK 72/2014 vp Haglund, 28.

²⁵⁸ PTK 72/2014 vp Koskinen 32.

²⁵⁹ PTK 73/2014 vp Kokko, 34.

Kokkoa lukuun ottamatta käytetty puheenvuoroja, joissa olisi jollain tavalla ääneen linkitetty Natosta keskustelua ja Venäjää yhteen.

Keskustelun päätteeksi pääministeri tiivisti Suomen linjan siihen, että se yhdessä muiden EU-maiden kanssa puolustaa maiden oikeutta valita itse oma tiensä. Venäjälle Ukrainan valitsema eurooppalainen tie ei ollut kelvannut, sillä sen ulkopoliittiseen doktriiniin liittyy vahva etupiirijattelu. Nato-keskustelua koskeneisiin puheenvuoroihin viitaten Stubb totesi, että Suomen pyrkimys oli maksimoida turvallisuutensa hakemalla turvaa sieltä, mistä sitä saa ja viittasi kumppanuuteen, jota vahvistamaan presidentti sekä ulko- ja puolustusministerit olivat lähdössä Nato-huippukokoukseen Walesiin.²⁶⁰

3.3. Erä III tammikuu 2015: Maailmanpolitiikan poutasää yhä kauempana

Kolmas keskustelukierros Ukrainasta, Venäjästä, EU:sta, Suomesta ja Natosta käytiin eduskuntavaalien alustunnelmissa 14. tammikuuta 2015. Kyseessä oli kansanedustaja Johannes Koskinen (sd.) keskustelualoitteen pohjalta käyty ajankohtaiskeskustelu Suomen ja Venäjän suhteista²⁶¹. Keskustelu kiertyi Venäjän ja Ukrainan tilanteen ja Euroopan kiristyneen turvallisuuspoliittisen asetelman kautta EU:n, Suomen ja Venäjän välisiin suhteisiin sekä pohdintoihin Suomen turvallisuuspoliittisista linjauksista.

Ukrainassa oli pidetty lokakuussa parlamenttivaalit, joissa maltilliset kansallismieliset ja ulkopoliittisesti länsisuuntautuneet ryhmät voittivat. EU:n ja Ukrainan jo kertaalleen syksyllä 2013 neuvottelema assosiaatiosopimus oli elvytetty jo aiemmin keväällä, mutta sen täytäntöönpano oli sovittu tapahtuvaksi vasta vuoden 2015 lopussa. Ukrainan, kapinallisten ja Venäjän syyskuussa 2014 allekirjoittama ns. Minskin pöytäkirja Etyjin valvomasta tulitauosta ei lopettanut sotatoimia vaikkakin hillitsi niitä. YK:n laskelmien mukaan marraskuunlopussa noin 4300 ihmistä oli kuollut Itä-Ukrainassa ja lähes miljoona paennut sotatoimialueelta – puolet muualle Ukrainaan ja puolet Venäjälle.²⁶²

Tässä tilanteessa suomalaisessa keskustelussa oli nähtävissä kaksi keskeistä jakolinjaa, jotka määrittivät kansanedustajien suhtautumista. Ensinnäkin keskustelussa käytiin arvoperustaisen ja enemmän reaaliolityyppisen lähestymistavan välillä debattia (alaluku

²⁶⁰ PTK 73/2014 vp Stubb, 35.

²⁶¹ KA 11/2014 vp

²⁶² Remy 2015, 276–279.

3.3.1.), jossa eräänlaisena keskitien kantana oli, että Venäjän kanssa pitää keskusteluja kyllä käydä mutta vahvalla itsetunnolla. Toinen keskusteluteema oli tälläkin kertaa EU ja sen merkitys (3.3.2.), näkemykset EU:sta vaihtelivat tärkeästä arvo- ja turvallisuusyhteisöstä Suomen Venäjä-suhteiden hoidon ja talouden kannalta haitalliseen toimijaan, joka tulisi mahdollisuuksien mukaan vain ohittaa.

3.3.1. Suoraselkäisenä naapurin juttusille

*"Ulko- ja turvallisuuspolitiikalla ei pidä politikoida, ja Suomen etu on ilman muuta toimia vakaassa Euroopan unionin linjassa, mutta samalla myös kahdenvälisiä turvallisuussuhteita ylläpitäen Venäjän kanssa".*²⁶³

– Mikko Savola (kesk.) eduskuntakeskustelussa 14.1.2015

*"Nyt on hyvä todeta, että on oikein hyvä, että olemme tässä talossa yksituumaisia mutta emme yksiduumaisia."*²⁶⁴

– Kai Turunen (ps.) ajankohtaiskeskustelussa Suomen ja Venäjän suhteista 14.1.2015

Vajaat neljä tuntia kestäneen 80 puheenvuoron eduskuntakeskustelun avannut ja päättänyt pääministeri Alexander Stubb (kok) painotti puheenvuoroissaan, että Euroopan kasvaneista sotilaallisista jännitteistä huolimatta Venäjä ei muodosta Suomelle perinteistä turvallisuuspoliittista uhkaa, vaan uhkana on taloudellisen kanssakäymisen näivettyminen. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kysymyksessä Stubb luonnehti periaatteelliseksi ja tuomitsi Venäjän toimet voimallisina sanakääntein: "Se on voimapolitiikkaa. Se on sotilaallista toimintaa. Se on etupiirijattelua. Se on kansainvälisen oikeuden vastaista. Se on kaikkien kansainvälisten pelisääntöjen vastaista. Se on suurvallan toimintaa pienen vallan kustannuksella. Sellaista Suomi ei voi hyväksyä eikä tule koskaan hyväksymään." ²⁶⁵

Virallinen Suomi olisi siis yhdessä muun lännen kanssa myös tuomarin roolissa. Painotusero mm. keskustalaisten ja sosiaalidemokraattien puheisiin, joissa Suomelle soviteltiin valkoista lääkärin takkia, oli selvä. Perussuomalaiset eivät innostuneet tuomaroinnista eivätkä lääkröinnistä vaan heistä parasta oli huolehtia omista asioista. Kokoomus, RKP ja vihreät lähestyivät asiaa enemmänkin yhteisten, läntisten arvojen ja kansainvälisen yhteisön normien noudattamisen näkökulmasta.

²⁶³ PTK 136/2014 vp Savola, 33.

²⁶⁴ PTK 95/2014 vp Turunen, 39.

²⁶⁵ PTK 136/2014 vp Stubb, 4-5,39.

Ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) tynnytteli suomalaisten jännittyneitä mieliä toteamalla, että pelottelu ja viholliskuvien rakentaminen ei ole aiheellista. Suomen ja Venäjän välinen 1300 kilometrin raja on Venäjän ongelmattomin raja, eikä kummallakaan puolella rajaa ole intressiä muuttaa tilannetta. Samat sanat 1300 kilometristä rauhan rajasta toisti SDP:n Jouko Skinnari²⁶⁶.

Kokoomusedustajien puheenvuoroissa painottui aiempaa enemmän reaali politiikka ja perinteinen turvallisuusnäkökulma, aiemmin vahvasti esillä olleet arvoperusteiset argumentit jäivät taustalle. Suomelta peräänkuulutettiin vahvaa omaa puolustusta sekä suoraselkäistä asennetta Venäjän suuntaan, piti säilyttää keskusteluyhteys mutta olla jämäkkänä, sillä Venäjän nähtiin arvostavan nimenomaan vahvuutta. Nato-myönteiset viittaukset olivat entistäkin verhotumpia, jopa niin verhottuja että aina aiemmin erityisesti kokoomusta Nato-jäsenyydellä elämöimisestä syyttäneiden SDP:n, keskustan ja vasemmistoliiton riveistä ei tullut kritiikkiä. Keskustelua ei tällä kertaa käytykään Nato-keskustelusta vaan enemmänkin siitä, millaista keskusteluyhteyttä Venäjän suuntaan EU:n ja erityisesti Suomen tulisi pitää yllä.

Ilkka Kanerva (kok.) muistutti, että suomalaisten ei tule nähdä Natoa ja Venäjää toisensa poissulkevinä vaihtoehtoina. Yhteistyö Venäjän kanssa on hyvä jatkaa eikä "Moskovan tien pidä antaa ruohottua" mutta Suomen ei koskaan pidä alistua Venäjän vietäväksi.²⁶⁷ Pertti Salolainen (kok.) piti vakavana sitä, että Venäjä aiheuttaa itsellensä korvaamatonta vahinkoa pitkäksi aikaa ja Suomessa joudutaan tarkastelemaan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa uudelta pohjalta, jopa pahimpaan varautuen.²⁶⁸ Janne Sankelo (kok.) peräänkuulutti EU:n yhtenäisyyttä ja Suomenkin osalta suoraselkäistä politiikkaa Venäjän suuntaan, sillä "Venäjä arvostaa vahvuutta, sitä se haluaa ja vaatii itseltään mutta kunnioittaa myös muiden ominaisuutena" puoluetoveri Jukka Kopran ollessa samaa mieltä.²⁶⁹

Vaimenneita Nato-laineita kuvastaa hyvin se, että SDP:n ryhmäpuheenvuoron pitänyt Johannes Koskinen ei sanallakaan viitannut Suomen turvallisuusratkaisuihin, vaan keskittyi puhumaan siitä, miten pelon lietsonta ei ole kenellekään hyväksi eikä

²⁶⁶ PTK 136/2014 vp Tuomioja, 6 ja Skinnari, 28.

²⁶⁷ PTK 136/2014 vp Kanerva, 9.

²⁶⁸ PTK 136/2014 vp Salolainen, 18.

²⁶⁹ PTK 136/2014 vp Sankelo, 31 ja Kopra, 35.

eristäminen ole ratkaisu vaan tarvitaan yhteistyöverkkojen rakentajia²⁷⁰. Saman puolueen Riitta Myller oli samoilla linjoilla Koskisen kanssa puhuen yhteistyön rajasta Suomen ja Venäjän välillä²⁷¹. Hyviä naapuruussuhteita yhdistettynä EU:n arvojen ja päätösten puolustamiseen piti tärkeänä myös Merja Mäkisalo-Ropponen (sd.)²⁷²

Sävyero kokoomuslaisiin oli selvä, idän suuntaan oli vahvuuden osoittamisen sijaan ensimmäisellä sijalla viestiminen yhteistyökyyvystä. Vähän erilaisella painotuksella asiaa lähestyi SDP:stä Tytti Tuppurainen, joka piti suhdetta Venäjään yhtenä tärkeimmistä kansallisista kysymyksistä mutta muistutti, että länteen kuuluvana Suomi tulee toimeen myös etäisemmän ja kylmemmän Venäjän kanssa.²⁷³

Keskustan puheenjohtaja Juha Sipilä luetteli alueen vakauden elementteinä Suomen pitkäjänteisen ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan, eri maiden omat turvallisuuspoliittiset ratkaisut, Suomen ja Ruotsin sotilaallisen liittoutumattomuuden ja EU-jäsenyyden. Sanojensa mukaan Sipilän listalla olisi ollut vielä Venäjän ennustettava kehitys, jos se olisi ollut ennustettavaa.²⁷⁴

SDP-edustajien tavoin myös keskustan puhujat muistuttivat Venäjä-suhteen hoitamisen tärkeydestä. Katri Komi painotti, että Venäjä on realiteetti, jonka kanssa Suomen on pärjättävä mutta ei alistuttava, ja Paula Lehtomäki puolestaan piti tärkeänä Suomen roolia EU:n ja Venäjän suhteiden rakentamisessa.²⁷⁵ Tässä keskustelussa oli Lasse Hautalan (kesk.) vuoro Kekkosta siteeraten kiitellä puolueiden yksituumaisuudesta Venäjä-politiikassa ja todeta, että jos jonkin politiikan tulee olla rempallaan, niin olkoon se sitten sisäpolitiikka.²⁷⁶

3.3.2. EU on tärkeä, merkityksetön tai haitaksi

"Kaikesta huolimatta voidaan ylläpitää muodollisen asiallisia suhteita Venäjään, sillä edellytyksellä, että olemme tietoisia siitä, että olemme osa suurempaa yhteisöä, Euroopan unionia. Tätä ei sovi käyttää tekosyynä vaieta omista näkemyksistä tai yrittää uskotella Venäjälle, että Suomi voi tai Suomen

²⁷⁰ PTK 136/2014 vp Koskinen, 10.

²⁷¹ PTK 136/2014 vp Myller, 18.

²⁷² PTK 136/2014 vp Mäkisalo-Ropponen, 35.

²⁷³ PTK 136/2014 vp Tuppurainen, 36.

²⁷⁴ PTK 136/2014 vp Sipilä, 12.

²⁷⁵ PTK 136/2014 vp Komi, 19 ja Lehtomäki, 31.

²⁷⁶ PTK 136/2014 vp Hautala, 36.

pitää mennä eri tietä kuin EU. Vain yhtenäisellä EU:lla on tarpeeksi voimaa vastustaa Venäjän geopolittisia tavoitteita.”²⁷⁷

– Jörn Donner (rkp) eduskuntakeskustelussa 14.1.2015

”Arvoisa pääministeri, pitäisikö Suomen lähettää valtuuskunta neuvottelemaan meidän turvallisuutemme vuoksi ilman Brysselin herrojen ohjeita?”²⁷⁸

– Martti Mölsä (ps.) eduskuntakeskustelussa 14.1.2015

Pekka Haavisto vihreistä piti luonnollisena, että Suomi etsii puolustuspolitiikassa ratkaisuja ensi sijassa Ruotsin ja muiden Pohjoismaiden kanssa. Haavisto muistutti Suomen paikan olevan EU-leirissä, ja että ”Suomelle on tärkeää, että emme ole pelinappula geopolittisessa pelissä tai etupiirijattelussa.”²⁷⁹ Vihreiden siirtyminen hallituksesta oppositioon²⁸⁰ ei puolueen edustajien puheenvuoroissa näkynyt, vaan linja oli edelleen valtiojohdon Ukrainan kriisin suhteen harjoittamaa politiikkaa selvästi tukeva.

EU:n merkitystä arvo- ja turvallisuusyhteisönä korosti myös RKP:n Jörn Donner todetessaan suorasukaisesti, että nyky-Venäjän edustamat arvot ovat täysin yhteen sovittamattomia Suomen ja EU:n arvoyhteisön kanssa. Donneria myös mietitytti, mitä Putin oli tarkoittanut kehuessaan äskettäin Molotovin-Ribbentropin - etupiirijakosopimusta.²⁸¹ Stefan Wallin jatkoi Donnerin linjoilla todeten, että ”tapahtumat erään Venäjän suvereenin rajanaapurin alueella ja geopolitiikan paluu ovat herättäneet kysymyksiä siitä, miten Suomi parhaiten pystyy turvaamaan omat turvallisuuspoliittiset intressinsä pidemmällä aikavälillä.” Vastauksena itselleen hän jatkoi, että Nato-jäsenyys on luonnollinen keskustelunaihe myös eduskuntavaaleissa vaikka ajankohta on joillekin aina väärä, ja muistutti Ruotsissa jäsenyyden kannatuksen kasvavan koko ajan.²⁸²

Timo Soini (ps.) totesi, että tulevaisuudessakaan ei ole ennakolta syytä sulkea pois mitään ratkaisuvaihtoehtoa, jolla vahvistetaan itsenäisyyttä, kansalaisten hyvinvointia ja

²⁷⁷ PTK 136/2014 vp Donner, 15.

²⁷⁸ PTK 136/2014 vp Mölsä, 33.

²⁷⁹ PTK 136/2014 vp Haavisto, 14–15.

²⁸⁰ Yle 18.9.2014, Vihreät ulos hallituksesta – ”Mieli on raskas ja pettynyt”.

<http://yle.fi/uutiset/vihreat_ulos_hallituksesta__mieli_on_raskas_ja_pettynyt/7478372> [luettu 1.5.2016]. Vihreät jätti hallituksen sen puollettua Fennovoiman ydinvoimaluvan muutosta.

²⁸¹ PTK 136/2014 vp Donner, 15.

²⁸² PTK 136/2014 vp Wallin, 20.

sekä vakautta koko Itämeren alueella. ”Kaikki kortit voivat olla vielä tarpeen.”²⁸³ Soini siis antoi taas tukensa ns. Nato-option jatkolle, vaikkei siihen aivan suoraan viitannutkaan.

Perussuomalaisten pääviesti oli kuitenkin edelleen se, että viime kädessä vain Suomi itse puolustaa itseään Venäjän suuntaan, apua ei tule EU:sta tai muualta. Puolustusvaliokuntaa johtanut Jussi Niinistö muistutti, että ”[o]masta puolustuksesta täytyy pitää huolta tai muuten heräämme kasakan nauruun – tai kuten tasavallan presidenttikin on todennut: ’kasakka ottaa sen, mikä on huonosti kiinni’”.²⁸⁴ Vesa-Matti Saarakkala (ps.) taas totesi, että EU:n Lissabonin sopimuksen yhteisvastuulausekkeesta huolimatta Suomi ei voi luottaa siihen, että toiset EU-maat tarjoaisivat kriisitilanteessa ratkaisevaa apua.²⁸⁵ Siitä ei siis ollut Suomen turvallisuuspoliittisen perusratkaisuksi.

Kristillisdemokraattien perinteisen linjan mukaisesti Leena Rauhala oli rauhan asialla; koska Suomi on sotilaallisesti liittoutumaton, on sen pidettävä itse huoli puolustuksestaan ja lisättävä puolustusmäärärahoja. Samanaikaisesti keskusteluyhteyttä Venäjään tulee vaalia.²⁸⁶ Ei siis juurikaan eroa suhteessa perussuomalaisten viestiin.

Annika Lapintie toisti jälleen kerran vasemmistoliiton kantana, ettei puolue kannata Nato-jäsenyyttä eikä asevarustelua, sillä ne vain lisäävät jännitystä ja epävakautta niin Suomessa kuin Ukrainassakin. Sotilaallisten ratkaisujen sijaan Suomen ja EU:n on yritettävä diplomatialla saada Venäjä pois itse luomastaan umpikujasta.²⁸⁷ Jos vasemmistoliitolla riitti ymmärrystä naapurimaan realiteeteille niin suoranaista myöntöväisyysspolitiikkaa ja yhteisestä EU-linjasta irrottautumista edustivat vasenryhmän Markus Mustajärvi ja perussuomalaisista rasististen puheiden vuoksi erotettu ja oman Muutos 2011 -ryhmän perustanut James Hirvisaari sekä perussuomalaisten Martti Mölsä.

Mustajärvi hämmästeli, miksi Suomen Venäjä-suhteet on alistettu EU:lle ja tärkeimmäksi ohjenuoraksi on nostettu historiattomuutta ja näköalattomuutta osoittava

²⁸³ PTK 136/2014 vp Soini, 8.

²⁸⁴ PTK 136/2014 vp Niinistö J., 11.

²⁸⁵ PTK 136/2014 vp Saarakkala, 31.

²⁸⁶ PTK 136/2014 vp Rauhala, 20.

²⁸⁷ PTK 136/2014 vp Lapintie, 13.

naivismi. Suomen pahimpana talous- ja turvallisuuspoliittisena riskinä hän piti arvaamatonta kokoomusta ja muistutti, että Venäjän uunituoreessa sotilaspoliittisessa doktriinissa ei mainita Suomea sanallakaan mutta sotilasblokki Nato kylläkin.²⁸⁸

James Hirvisaaren mielestä ”[p]ienen Suomen ei pidä pullistella EU:n selän takana, koska olemme joka tapauksessa ison karhun kainalossa.” Suomen oli jatkossakin oltava korostetun puolueeton maa, joka hautaa Nato-puheet syvälle mutaan ja vaalii ystävyyttä Venäjän kanssa.²⁸⁹

Eduskunta kävi vaalikauden viimeisen Ukraina- tai pikemminkin Venäjä-keskustelunsa tilanteessa, jossa Venäjästä oli muodostunut EU:lle, ja Suomelle, potentiaalisen strategisen kumppanin sijaan realisoitunut strateginen ongelma. Suomea hiersi paitsi heikentynyt yleinen turvallisuustilanne erityisesti idänkauppa, joka oli kutistunut rajusti pakotteiden ja vastapakotteiden myötä. Ehkä yllättäen talous ei kuitenkaan enää puhuttanut eduskunnassa entiseen malliin, erityisesti perussuomalaisten ja keskustan mutta myös SDP:n piiristä aiemmin esitetty kritiikki pakotepolitiikkaa ja sitä kautta EU:ta kohtaan oli vaimentunut. Ilmeisesti tilanteen entisestään huononnettua ajatukset turvasta menivät talouden edelle. Eikä kukaan varmasti myöskään halunnut ottaa Venäjän suhteen taloutta ja diplomatiaa väkevämpiä keinoja käyttöön.

Keskustelussa viittaukset Nato-jäsenyyteen olivat aiempaakin harvemmassa ja jos mahdollista vielä aiempaakin peitellympiä. Syitä tähän voinee hakea ainakin kolmesta tekijästä. Ensinnäkin eduskuntavaalien läheisyys toi mukanaan varovaisuutta ja toiseksi varovaisuutta lisäsi vielä entisestään tasavallan presidentti Sauli Niinistön joulun alla eduskuntapuolueiden puheenjohtajille esittämä toive, että vaalien alusaika rauhoitettaisiin turvallisuuspoliittiselta keskustelulta²⁹⁰.

Selvää on, että myöskin edelleen kiristynyt tilanne ja lisääntynyt vastakkainasettelu lännen ja Venäjän välillä oli omiaan lisäämään varovaisuutta edustajien mielissä – ja puheissa. Maailmanpolitiikan poutasää oli paljon kauempana kuin vuoden 2014 syyskuussa puhumattakaan saman vuoden maaliskuusta. Jäsenyyden kannalla olleetkin painottivat, että jäsenyysharkintaa ei pitänyt kytkeä sen hetkiseen

²⁸⁸ PTK 136/2014 vp Mustajärvi, 23.

²⁸⁹ PTK 136/2014 vp Hirvisaari, 17.

²⁹⁰ Yle 28.2.2015, Niinistö yhä Nato-kansanäänestyksen kannalla. <http://yle.fi/uutiset/niinisto_yha_nato-kansanaanestyksen_kannalla/7836456> [luettu 1.5.2016].

turvallisuustilanteeseen. Kriitikot eivät moista kytkentää kavahtaneet, vaan pitivät jo jäsenyydellä spekulointia sen hetkisessä tilanteessa vahingollisena Venäjän reaktion, lähialueiden vakauden ja sitä kautta Suomen turvallisuuden näkökulmasta.

4. VAALIKAUDEN TAITE

4.1. Turvallisuuspoliittinen yhteistyö 2015: Eurooppalaisilla on Nato, entä Suomella?

Vaalikauden viimeinen turvallisuuspoliittinen keskustelu käytiin eduskunnassa vain neljä päivää ennen viimeistä täysistuntoa, tiistaina 10. maaliskuuta 2015. Suureen saliin tuotiin ulkoasiainvaliokunnan toivomuksesta keskusteltavaksi valiokunnan hallitukselta saama turvallisuuspoliittista yhteistyötä koskeva katsaus, jonka laatimisesta tasavallan presidentti ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta olivat heinäkuussa 2014 päättäneet.²⁹¹

Katsauksessa tarkasteltiin kansainvälistä turvallisuuspoliittista yhteistyötä ja sen mahdollisuuksia, keskittyen erityisesti EU-yhteistyöhön, Nato- kumppanuuteen sekä pohjoismaiseen ja Ruotsin kanssa tehtävään kahdenkeskiseen yhteistyöhön. Mitään uusia linjauksia katsauksessa ei esitetty²⁹², mutta tarpeet ja mahdollisuudet uusiin yhteistyölinjauksiin luonnollisesti keskusteluttivat eduskuntaa.

Vuoden 2012 selonteon jälkeistä Suomen turvallisuusympäristön kehitystä arvioitiin katsauksessa pessimistisesti: ”Lännen ja Venäjän suhteet ovat huonontuneet ja epäluottamuksen leimaamat, ja myös sotilaalliset jännitteet ovat kasvaneet. Ne vaikuttavat myös Suomen välittömään turvallisuusympäristöön.” Venäjä-analyysi oli varsin suorasanainen, maan toimintaa ohjaaviksi voimiksi nähtiin suurvaltaidentiteetti ja etupiirijattelu ja maan sisäistä kehitystä kuvattiin huolestuttavaksi. Venäjän myös todettiin rikkoneen kansainvälistä oikeutta ja Euroopan turvallisuuden peruseriaatteita, joihin kuuluu valtioiden oikeus päättää omasta turvallisuuspoliittisesta linjastaan.²⁹³

²⁹¹ UTP 31/2014 vp

²⁹² PTK 169/2014 vp Tuomioja, 10.

²⁹³ UTP 31/2014 vp, 9.

Venäjän kehityksen arvioinnin rinnalle keskusteluun toi läntistä lisäväriä se, että edeltäneenä viikonloppuna Euroopan komission puheenjohtaja Jean-Claude Juncker oli esittänyt EU:n yhteisen puolustuksen kehittämistä eli ”EU-armeijan” perustamista, ja tasavallan presidentti Sauli Niinistö oli haastatteluissa antanut tukeaan ajattelulle²⁹⁴. Asian päiväkohtaisuuden vuoksi EU:n puolustusulottuvuuden kehittäminen veikin keskustelussa tilaa pohjoismaisilta yhteistyöpohdinnoilta ja Natoa taas peilattiin Venäjän lisäksi paljolti sen ja EU:n välisen suhteen kautta.

Keskustelua hallitsi siis kaksi teemaa: 1) EU:n puolustusulottuvuus (ns. EU-diskurssi), joka linkittyi pohdintoihin EU-Nato -suhteesta (ns. Nato-kumppanuus -diskurssi) sekä 2) suoremmin ns. Venäjä-diskurssia oleva keskustelu, jonka osana tuotiin esille myös pohjoismaisen yhteistyön merkitystä (ns. Ruotsi-diskurssi) koska EU-puolustuksen kehittäminen oli epärealistista ja Naton osalta herkkyys oli herkässä tilanteessa suurta.

4.1.1. EU-puolustus - federalistista kaukopuhetta?

"Jos joku maa joutuisi kriisiin EU:n alueella, miten toimii solidaarisuusyhteisvastaulauseke? Jos me annamme apua liittoutumattomana maana, avunantaja on silloin myös aina uhan alla. Mitä sitten tapahtuu? Minkälaisen suojan avunantaja tällaisessa tilanteessa saa, kun ei ole tämän artikla 5:n ja Nato-yhteistyön puitteissa?"²⁹⁵

– Pekka Haavisto (vihr.) eduskuntakeskustelussa 10.3.2015

"Suomen filosofiana ei voi olla oikein mikään muu kuin se, että meidän on aina huolehdittava itse omista ratkaisuistamme, mutta ei koskaan yksin."²⁹⁶

– Ilkka Kanerva (kok.) eduskuntakeskustelussa 10.3.2015

Esitellessään eduskunnalle Suomen harjoittamaa turvallisuuspoliittista yhteistyötä ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) painotti, että erilaiset yhteistyökumppanuudet täydentävät Suomen omaa puolustusta mutta eivät missään nimessä korvaa sitä tai ratkaise sen materiaalihaasteita. Suomi siis käyttää täysimääräisesti hyväkseen mm. Nato-kumppanuuden tarjoamat mahdollisuudet puolustuskykynsä kehittämiseen mutta kumppanuus ei johda jäsenyyteen.

²⁹⁴ Yle 8.3.2015, Presidentti Niinistö tukee Junckerin ajatusta EU-armeijasta <http://yle.fi/uutiset/presidentti_niinisto_tukee_junckerin_ajatusta_eu-armeijasta/7853766> [luettu 1.5.2016] ja Helsingin Sanomat 10.3.2015, Ukraina sekoitti EU:n puolustuksen – Tarvitseeko unioni oman armeijan? <<http://www.hs.fi/paivanlehti/10032015/a1425881125827>> [luettu 1.5.2016]

²⁹⁵ PTK 169/2014 vp Haavisto, 14.

²⁹⁶ PTK 169/2014 vp Kanerva, 16.

EU:n puolustusulottuvuuteen liittyen Tuomioja muistutti, että näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa EU-maiden enemmistö haluaa järjestää puolustuksensa Naton puitteissa. Pohjoismaisen puolustusyhteistyön etenemiseen maiden erilaisista puolustusratkaisuista huolimatta hän oli tyytyväinen mutta näki kahdenvälisiä syventämismahdollisuuksia nimenomaan Ruotsin kanssa.²⁹⁷

Johannes Koskinen ja monet muut SDP:n puhujat pitivät ajatuksia EU-armeijasta eräänlaisina federalistisina kaukopuheina – ja osittain epärealistisina sellaisina. Sotilaallisesti liittoutumattomana EU-maana Suomen kannatti olla kehittämässä unionille nimenomaan laajaa turvallisuusulottuvuutta, ei päällekkäisyyttä Naton kanssa.²⁹⁸ Myös Riitta Myller totesi kannattavansa EU:n säilymistä yhteisönä, jossa on tilaa sekä liittoutumattomille että liittoutuneille.²⁹⁹ Tytti Tuppurainen ja Tuula Väättäinen antoivat periaatteellisen tuen EU:n puolustusulottuvuudelle mutta epäilivät, että siinä on mahdollista edetä vain kovin hitaasti ja varsin pienin askelin.³⁰⁰

Ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajana puhunut Timo Soini (ps.) suhtautui eritoten Ruotsin kanssa tehtävään yhteistyöhön perusmyönteisesti. Pohdinnoille EU-armeijasta hän sanoi perussuomalaisten peruslinjan mukaisesti ei. Sen kehittymiseen ei myöskään ollut syytä uskoa, koska EU-maiden enemmistöllä oli jo puolustusratkaisunaan Nato. Suomen jo 20 vuotta kestäneen Nato-kumppanuuden kehittäminen oli tärkeää, sillä Naton kriisinhallintatehtävät olivat olleet tärkeitä puolustuskyvyn kehittämiseksi.³⁰¹ Huomion taustalla oli huoli mahdollisuudesta osallistua Naton piirissä käytävään poliittiseen dialogiin Afganistan-operaation jälkeenkin sekä kumppanuusyhteistyön painoarvon laskusta Naton keskittyessä ydintehtäviinsä.

Perussuomalaisten puheenjohtajana puhunut Timo Soini ei tälläkään kertaa esittänyt Nato-jäsenyyttä vastustavia argumentteja, vaan hän antoi ymmärtää olevansa varsin avoin pohdinnoille siitä, millä kansainvälisen yhteistyön keinoilla uusia uhkia torjutaan. Soinin mukaan sen hetkinen tilannekuva ja keinot eivät kohdanneet toisiaan ja

²⁹⁷ PTK 169/2014 vp Tuomioja, 10–11.

²⁹⁸ PTK 169/2014 vp Koskinen, 13.

²⁹⁹ PTK 169/2014 vp Myller, 16.

³⁰⁰ PTK 169/2014 vp Tuppurainen, 20 ja Väättäinen, 21.

³⁰¹ PTK 169/2014 vp Soini, 12.

ratkaisuja pitikin etsiä heti seuraavan vaalikauden alussa.³⁰² Vastuu monitulkintaisen vaalienaluspuheen tulkinnasta jäi kuulijalle.

Jussi Niinistö taas oli tälläkin kertaa Soinia varautuneemmalla kannalla kansainvälisen yhteistyön suhteen ja nosti perussuomalaisille ominaiseen tapaan etusijalle kansallisen edun ja oman puolustuksen: puolustusyhteistyötä EU:n, Naton ja Pohjoismaiden kanssa on hyvä tehdä vain siinä laajuudessa kuin omat puolustusvoimat siitä konkreettisesti hyötyy.³⁰³ Perussuomalaisista Pentti Kettunen ja Lea Mäkipää toivat esiin huolen EU:n muuttumisesta liittovaltioksi jos yhteiseen armeijaan mentäisiin³⁰⁴

Kokoomuksen puolesta puhunut ulkoasiainvaliokunnan varapuheenjohtaja Pertti Salolainen suhtautui myönteisesti mutta jokseenkin skeptisesti ajatukseen EU-puolustuksen kehittamisestä. Eteneminen sillä saralla edellyttäisi Naton ja EU:n suhteen selkeyttämistä eikä esim. Britannia missään nimessä lähtisi hajottamaan voimia Naton kanssa päällekkäisen tai edes rinnakkaisen järjestelmän luomiseksi.³⁰⁵ Pauli Kiuru (kok.) esitti ratkaisumalliksi EU:n ja Naton päällekkäisyydelle puolustuksen saralla EU:n liittymistä kokonaisuudessaan Natoon. Suomi pääsisi osaksi isompaa arvoyhteisöä ilman että hankalaa päätöstä tarvitsisi tehdä yksin.³⁰⁶ SDP:n edustajista Mika Kari epäili vaikutusvalta-argumenttiin vedoten pienen Suomen roolia EU:n turvallisuuspolitiikassa ja vielä enemmän Natossa, jossa Suomi olisi vielä pienempi tekijä kuin EU:ssa.³⁰⁷

Myös vihreät tukivat kokoomuksen tavoin pohjoismaisen puolustusyhteistyön syventämistä ja myös Junckerin ajatusta EU-puolustuksesta. Erityisen lämpimästi ja myös toiveikkaasti ”euroarmeijasta” puhui Johanna Sumuvuori, joka kyseli myös miten Suomi aikoo EU:n puolustusyhteistyötä edistää. Ulkoministeri Tuomioja kuvasi Junckerin puheenvuoroa pitkän aikavälin visioksi mutta totesi, että Suomi piti keskustelunavausta tervetulleena koska se fokusoi keskustelua Suomen intressin mukaisesti siihen, miten EU:n turvallisuusulottuvuus saisi uutta kantavuutta.³⁰⁸

³⁰² PTK 169/2014 vp Soini, 16.

³⁰³ PTK 169/2014 vp Niinistö J., 13.

³⁰⁴ PTK 169/2014 vp Kettunen 21 ja Mäkipää 21–22.

³⁰⁵ PTK 169/2014 vp Salolainen, 12–13, 26–27.

³⁰⁶ PTK 169/2014 vp Kiuru, 22.

³⁰⁷ PTK 169/2014 vp Kari, 21.

³⁰⁸ PTK 169/2014 vp Sumuvuori, 17 ja Tuomioja, 17.

Vihreiden Pekka Haavisto kannatti mutta epäilikin EU-puolustuksen etenemistä ja peräänkuulutti samalla Naton ja EU:n suhteeseen täsmennystä: miten solidaarisuusyhteisvastauleuseke toimii apua antavien liittoutumattomien maiden osalta, jos joku EU:n Nato-maista joutuu kriisiin.³⁰⁹ Eduskunnan vasemmalta ja oikealta laidalta on esitetty Haaviston esittämään EU-Nato -dilemmaan kahtalaista patenttiratkaisua: joko eurooppalaiset EU:n ulkopuoliset Nato-maat liittyisivät osaksi solidaarisuusyhteisöä Schengen-järjestelmän tapaan tai sitten Natoon kuulumattomat EU-maat hakeutuisivat senkin sateenvarjon alle.

Pääministeri Alexander Stubb (kok.) kuvaili elettävän kylmän sodan päättymisen aikakauden loppua, aikaa jolloin Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikalla on kaksi kulmakiveä: uskottava itsenäinen puolustus ja kansainvälinen yhteistyö, jossa Suomen kannattaa ”olla niin lähellä läntisiä demokratioita ja instituutioita kuin vain suinkin mahdollista”. EU:n hän esitti arvoyhteisöinä, joka pyrkii luomaan vakautta ja demokraattisten länsimaiden muodostaman Naton tapaan puolustaa vapautta. Siksi Natoon kuulumattoman Suomen etu oli olla aktiivisesti mukana Euroopan ulko-turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiskeskustelussa.³¹⁰

Molempien ministerien mukaan EU-ulottuvuuden kehittäminen oli siis Suomen intressissä mutta päätelmään he olivat päätyneet eri kautta; Tuomiojan näkemyksen mukaan EU:ta tarvittiin tuomaan lisäarvoa Suomen turvallisuuteen koska ei ollut järkeä hakeutua Natoon, Stubbin mukaan taas koska ei ollut mahdollista hakeutua Natoon.

4.1.2. Vakauden kaipuu

"Minkä vuoksi tämä sana 'vakaus' tuntuu niin vaikealta sijoittaa tähän katsaukseen, kun Suomen ja Ruotsin politiikka nimenomaan on vakautta luovaa politiikkaa Pohjolassa ja Itämeren alueella? Miksi tätä sanaa ei uskalleta tai haluta käyttää?"³¹¹

– Seppo Kääriäinen (kesk.) eduskuntakeskustelussa 10.3.2015

"Ulko- ja turvallisuuspolitiikka tähtää yhteistyövaraisen kansainvälisen turvallisuuden vahvistamiseen ja pitää huolen siitä, ettei Suomi kenenkään

³⁰⁹ PTK 169/2014 vp Haavisto, 14.

³¹⁰ PTK 169/2014 vp Stubb, 15,18,24.

³¹¹ PTK 169/2014 vp Kääriäinen, 17.

silmissä näyttäytyä maana, jonka aluetta voitaisiin käyttää ketään vastaan suunnattujen sotilaallisten uhkien lähteenä."

– Ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) eduskuntakeskustelussa 10.3.2015

Keskustan puheenjohtaja Juha Sipilä näki Suomelle erityisen tärkeänä vakauden säilyttämisen, ja tämän työn kulmakivinä kansallisen puolustuksen, syvenevän Ruotsi-yhteistyön, Nato-kumppanuuden sekä EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan, joka ei ollut kehittymässä puolustusliitoksi. Samat kulmakivet asettelivat keskustasta mm. Katri Komi, Mikko Savola ja Seppo Kääriäinen³¹²

Mika Niikko (ps.) puolestaan muistutti 1340 kilometrin itärajaista ja torjui ajatuksenkin Nato-jäsenyydestä, sillä se vetäisi Suomen mukaan mahdolliseen Naton ja Venäjän väliseen konfliktiin, ja Suomi olisi silloin omillaan sillä ”Nato-jäsenyys ei ole muuta kuin mustetta paperilla, lupauksia yhteisestä puolustuksesta”.³¹³ Ilkka Kanerva (kok.) piti Niikon ajatusta Suomesta jonkinlaisella harmaalla vyöhykkeellä ja puskurina Suomen historian opetusten valossa kohtalokkaimmalta vaihtoehdolta. Niikon mukaan harmaa vyöhyke oli parempi kuin värikäs Nato. Nato-jäsenyyden hyödyt ja haitat olisikin arvioitava kunnolla sen sijaan, että pelotellaan karhulla joka tulee, ellei mennä Yhdysvaltojen liekanarussa olevaan Natoon.³¹⁴

Antti Kaikkonen (kesk.) ei halunnut Suomen olevan intoilija tai jarrumies EU-asiassa mutta toivoi, että EU suuntaisi voimansa kilpavarustelun sijaan diplomatiaan ja ulkopoliittikkaan.³¹⁵ Ilkka Kantolan (sd.) mielestä tärkeää olisi unionin ulkopoliittisen painoarvon lisääminen, ei yhteisen armeijan luominen, joka olisi vielä omiaan entisestään lisäämään jo kasvanutta sotilaallista jännitystä.³¹⁶

Vasemmistoliiton Annika Lapintie piti EU-armeijaa kuolleenä syntyneenä ajatuksena, EU ja Nato oli pidettävä erillään ja EU:ssa tuli olla tilaa myös puolueettomille. Suomen ja Ruotsin yhteistyön hän näki vaihtoehtona sotilasmenojen kasvattamiselle ja pää- ja puolustusministerin valitettavan usein esillä pitämälle Nato-lähentymiselle, joka vaarantaisi Itämeren turvallisuuden.³¹⁷ Kari Uotila (vas.) kummeksui pääministerin näkemystä, että pitkä perinne sotilaallisesti liittoutumattomana ja puolueettomana

³¹² PTK 169/2014 vp Sipilä, 13–14; Kääriäinen, 16,26; Savola, 20 ja Komi, 27.

³¹³ PTK 169/2014 vp Niikko, 21,22.

³¹⁴ PTK 169/2014 vp Kanerva, 23 ja Niikko, 23,26.

³¹⁵ PTK 169/2014 vp Kaikkonen, 23–24.

³¹⁶ PTK 169/2014 vp Kantola, 25.

³¹⁷ PTK 169/2014 vp Lapintie, 14,16.

rauhanrakentajana, sovittelijana ja välittäjänä ei olisi sellainen kansainvälisillä foorumeilla puhe- ja vaikutusvaltaa tuoma voimavara, josta kannattaa pitää kiinni.³¹⁸

Aiempien keskusteluiden tapaan vasenryhmä ja Muutos 2011-ryhmä eli entinen perussuomalaisedustaja James Hirvisaari näkivät Suomen ja Naton yhteistyön hivuttautumisprosessina kohti jäsenyyttä ja liittolaisuutta Yhdysvaltojen kanssa.³¹⁹

Yhteensä 61 puheenvuoroa sisältäneen keskustelun loppuyhteenvedossa Tuomioja vastasi vakautta ja jatkuvuutta vahvasti peräänkuuluttaneille muistuttamalla, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan pitkää historiaa ei olla hylkäämässä vaan nimenomaan rakennetaan sille pohjalle. Oman puolustuksen ja kansainvälisen yhteistyön ohella keskeistä on yhteistyövarainen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, joka ”pitää huolen siitä, ettei Suomi kenenkään silmissä näyttäydy maana, jonka aluetta voitaisiin käyttää ketään vastaan suunnattujen sotilaallisten uhkien lähteenä”.³²⁰ Nato-jäsenyys tuli siis torjuttua Tuomiojan aiemminkin esittämällä vakausargumentilla. Ellei yhteisvastuuta ja solidaarisuutta nähdä määritelmällisesti aina puolustuksellisena toimenä, voi em. argumentoinnissa nähdä ristiriitaa sen kanssa, että Suomi oli jo liittyessään Euroopan unioniin katsonut, että puolueettomuus olisi ristiriidassa jäseniä toisiinsa sitovan yhteisvastuun ja solidaarisuuden kanssa³²¹.

4.2. Hallitusohjelma 2015: Nato-selvitys ja kaksi selontekoa

*"Suomi ylläpitää kansallisen liikkumavaransa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa ratkaisuisaan. Suomi on sotilasliittoon kuulumaton maa, joka toteuttaa käytännönläheistä kumppanuutta Naton kanssa ja ylläpitää mahdollisuutta hakea Nato-jäsenyyttä. Hallitus laatii ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon, jonka valmistelun yhteydessä arvioidaan mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutukset Suomelle."*³²²

– Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelma 29.5.2015

Eduskuntavaalien 2015 jälkeinen asetelma oli koko lailla erilainen kuin vuoden 2011 vaalien jälkeinen. Ensinnäkin uuden hallituksen myötä hallitus- ja oppositiopuolueet

³¹⁸ PTK 169/2014 vp Uotila, 26.

³¹⁹ PTK 169/2014 vp Mustajärvi, 18–19,27–28 ja Hirvisaari, 19.

³²⁰ PTK 169/2014 vp Tuomioja, 10–11,28.

³²¹ Blomberg 2011, 534.

³²² VNT 1/2015 vp, 32.

vaihtoivat päittäin rooleja, sillä poikkeuksella että entinen pääministeripuolue kokoomus jatkoi keskustan ja perussuomalaisten varaan rakennetussa Juha Sipilän (kesk.) hallituksessa kolmantena puolueena.³²³

Toiseksi ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö oli koko lailla erilainen. Siinä missä vuoden 2011 hallitusohjelmassa turvallisuusympäristö kuvattiin vakaaksi tai sitä ei ollut katsottu tarpeelliseksi luonnehtia oikeastaan mitenkään, keväällä 2015 hallitusohjelmassa jouduttiin toteamaan, että Suomen tulee vahvistaa turvallisuuspoliittista asemaansa Euroopan ja Itämeren alueen turvallisuustilanteen heikennyttyä etenkin Ukrainan kriisin seurauksena. EU:n ja Venäjän viileiden suhteiden nähtiin vaikuttavan alueen turvallisuuteen ja taloustilanteeseen, ja samalla koko yhteiskunnalta edellytettiin varautumista kyberuhkien ja hybridi-vaikuttamisen kaltaisiin uusiin turvallisuusuhkiin.

Myös hallitusohjelman ulko- ja turvallisuuspoliittisen osion sotilaallista liittoutumista koskeva kirjaus oli koko lailla erilainen kuin edeltäjänsä. Hallitus linjasi, että vuoden 2007 Nato-selvitys³²⁴ saa jatkoa ja sen jälkeen hallitus antaa selonteot ulko- ja turvallisuuspolitiikasta ja vielä erikseen puolustuspolitiikasta.³²⁵ Hallitusohjelman mukaan Suomi varasi jatkossa itselleen täyden toimintavapauden tarpeen tullen harkita uudelleen liittoutumattomuusratkaisua, ilman päättyneen vaalikauden kaltaista omien käsien sitomista. Sisäpoliittisia kahleita siis löystytettiin ja palattiin aiemmalle linjalle, jolloin ns. Nato-option voi sanoa olleen todellisempi. Nyt toimintaympäristön ulkoiset tekijät olivat kuitenkin samaan aikaan omiaan kyseenalaistamaan todellista liikkumavapautta.

Kaikkien eroavaisuuksien keskellä vuosien 2011 ja 2015 keväitä yhdisti kuitenkin se, että molemmilla kerroilla hallitusohjelmasta eduskunnassa käydyssä keskustelussa sisäpolitiikka syrjäytti täysin ulko- ja turvallisuuspolitiikan.

Vuonna 2015 kesäkuun 2. ja 3. päivänä eduskunnassa käydyssä yhteensä 19 tuntia kestäneessä keskustelussa hallitusohjelmasta ei ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsitelty käytännössä lainkaan. Ainoa puhuja oli kokoomuksen Pauli Kiuru, joka kiitteli linjausta

³²³ Hallituksessa ulkoministerinä aloitti Timo Soini (ps.) ja puolustusministerinä Jussi Niinistö (ps.).

³²⁴ Sierla 2007.

³²⁵ VNT 1/2015 vp, 32–33.

Nato-selvityksen tekemisestä sekä sitä, että "mahdollisuutta Natoon liittymisestä ei suljeta pois keinovalikoimasta millään aikajänteellä, kuten edellisessä hallitusohjelmassa tehtiin."³²⁶

Tähän ainoaan puheenvuoroon kiteytyi se, miten lähtökohdat vaalikauden 2015–2019 keskusteluille Suomen suhtautumisesta sotilaalliseen liittoutumiseen olivat kovin erilaiset kuin kauden 2011–2015 alussa. Vaikka liittoutumisen mahdollisuudesta ei keväällä 2015 erityisesti puhuttu, olivat portit keskustelulle ja tarpeen tullen ns. Nato-option lunastamisellekin kuitenkin ainakin periaatteessa auki. Aineksia keskustelulle oli myös tarjolla, sillä Euroopan ja Itämeren alueen turvallisuustilanne oli muuttunut, Naton toiminnan painopisteet olivat muuttuneet ja Suomen hallituksen pohja sekä sen ohjelman kirjaus Natosta olivat muuttuneet.

5. KAIKEN TAKANA ON VENÄJÄ

Arvioitaessa kokonaisuudessaan turvallisuuspoliittisesta perusratkaisusta – liittoutua vai ei – vaalikaudella 2011–2015 käytyä eduskuntakeskustelua, on siitä hahmotettavissa kaksi aivan keskeistä keskustelua jäsentänyttä ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehityskulkua ja toiset kaksi niille alisteista kehityskulkua.

Edustajien ja heidän edustamiensa puolueiden erilaisten näkemysten taustalla ovat olleet ennen kaikkea erilaiset arviot siitä, 1) millaiseksi Euroopan ja Itämeren alueen yleinen turvallisuuskehitys arvioidaan ja miten erityisesti Venäjän rooli ja suhde "läntiseen yhteisöön" kehittyy, ja 2) minkälainen merkitys nähdään pohjoismaisen ja erityisesti Ruotsin kanssa tehtävän puolustusyhteistyön tiivistämisellä. Näistä ensin mainittu, ns. Venäjä-diskurssi on ollut ylivoimaisen hallitseva ja jälkimmäinen, ns. Ruotsi-diskurssi on ollut erittäin keskeinen mutta silti tavallaan alisteinen Venäjä-diskurssille, koska monesti yhteistyön motiivit liittyvät Venäjään.

Näiden lisäksi näkemyksiin ovat merkittävästi vaikuttaneet arviot siitä, 3) millaisia kehitysnäkymiä on EU:n yhteisen puolustuspolitiikan suhteen (ns. EU-diskurssi), ja 4) miten Naton rooli ja tehtävät sekä kumppanuuden luonne kehittyvät (ns. Nato-kumppanuus -diskurssi). Näidenkin diskurssien taustalla motivaattorina on lopulta

³²⁶ PTK 13/2015 vp Kiuru, 129.

Venäjä, sillä tarve EU-puolustuksen kehittämiseksi ja syy Naton toiminnan luonteen muutokseen löytyy siitä. Voikin sanoa, että Venäjä on ollut päättäjien ja puhujien takaraivossa mielessä aina ja koko ajan, kun he ovat Suomen liittoutumiskeskustelua ääneen pohtineet.

Em. neljän Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksiin keskittyvän diskurssin sisällä ja osittain niistä irrallaan on lisäksi käyty enemmänkin Suomen sisäisistä tekijöistä lähteviä alakeskusteluja, joiden merkitys kokonaiskeskustelussa perusratkaisusta on kuitenkin ollut verrattain pieni. Niiden roolin voi ajatella nousevan suuremmaksi tilanteessa, jossa vakavasti oltaisiin keskustelemassa jäsenyyssprosessin käynnistämistä. Silloin ei ehkä enää keskusteltaisi niinkään siitä, voiko Natosta keskustella (ns. keskustelu-diskurssi) mutta keskustelut siitä, miten jäsenyyttä haettaisiin (ns. päätöksentekotapa-diskurssi) sekä jäsenyyden kustannuksista (ns. raha-diskurssi) olisivat hyvinkin merkityksellisiä.

Lopuksi käsitellään keskeiset johtopäätökset koko liittoutumiskeskustelua hallinneen Venäjä-diskurssin perusasetelmasta ja kehityksestä sekä Ruotsi-diskurssista, Nato-kumppanuus- ja EU-diskursseista sekä liittoutumiskeskustelusta kokonaisuudessaan.

Kuinka elää naapurin karhun kanssa?

Tutkimusjakson yli 600 eduskuntapuheenvuorosta nousee yli muiden yksi tekijä, Venäjä, jonka ympärille julkisen Nato-keskustelun argumentit lopulta kiertyvät. Valtaosasta puheenvuoroja on luettavissa joko suoraan tai taustalta ajatus mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksesta suhteessa Venäjään ja Venäjän oletetuista tai mahdollisista reaktioista. Näkemykset siitä vaihtelevat, missä määrin Venäjä muodostaa Suomelle sotilaallisen uhan vai muodostaako ollenkaan. Mutta nähdään uhkaa tai ei, molemmissa tapauksissa asiantilaa on käytetty argumenttina sekä jäsenyyden puolesta että vastaan. Samallakin argumentilla voi niin kannattaa kuin vastustaa jäsenyyttä.

Keskusteluissa harvemmat argumentoivat Nato-jäsenyyden puolesta suoraan Venäjän uhan varalle varautumiseen viitaten, mutta jäsenyyttä vastustavissa puheenvuoroissa Venäjä on usein ääneenkin lausuttuna tekijänä. Ensinnäkin on nähty turhaksi varautua olemattoman uhan varalta. Suomella ei siis ole turvallisuusvajetta, jonka Nato-jäsenyys täyttäisi koska Venäjästä ei ole uhaksi, ellei Suomi omalla toiminnallaan vakaata

tilannetta epävakautta. Liittoutumisen Naton kanssa on myös nähty tarkoittavan nimenomaisesti liittoutumista Venäjää vastaan, sillä näin Venäjä sen tulkitsisi. Naton sateensuoja ei myöskään lisää Suomen turvallisuutta vaan päinvastoin: Venäjällä ei ole mitään intressiä uhata Suomea sotilaallisesti niin kauan kuin se voi olla varma, ettei mikään kolmas taho voi hyödyntää Suomen aluetta Venäjää vastaan suunnattavassa toiminnassa. Keskusteluissa tätä näkökulmaa ovat eri voimakkuusasteilla edustaneet erityisesti poliittinen vasemmisto sekä keskustan valtavirta.

Toisaalta monien ajatuksissa Venäjä arvioidaan kyllä potentiaalisesti turvallisuusuhaksi mutta Nato-jäsenyyden arveltaisiin pikemminkin heikentävän kuin lisäävän turvallisuutta. Venäjä toimii siis argumenttina jäsenyyden vastustamiselle, vaikka asiaa ei usein suoraan ilmaistakaan, vaan viitataan Suomen geopoliittiseen asemaan ja hyvien naapurivälien ylläpitämiseen. Argumentaatio on ollut yleistä perussuomalaisille. Venäjä on kuvattu karhuna, jonka varalle pitää varustautua omaa puolustusta parantamalla. Perussuomalaisten itsensä ”ehrensäilyttämiseksi” kuvaama ajattelu on puhtasoppisimmillaan sitä, että Suomi on omillaan, kenenkään ulkopuolisen tukeen ei tule nojata eikä etenkään luottaa. Maan etu on vaalia erityistä keskustelusuhdetta ja yrittää pysytellä Venäjän ja lännen, Naton ja EU:n, ristiriitojen ulkopuolella.

Naton kannattajat, etupäässä kokoomuksesta ja RKP:stä, ovat argumentoineet useasti jäsenyyden puolesta suoranaisen sotilaallisen turvan hakemisen sijaan ja ohella sillä, että Suomen pitää olla arvojen mukaisessa yhteisössä, ja siellä missä asioista päätetään. Ajattelun taustalla on vaikuttanut epäily siitä, että muuten asioista saatetaan sopia Suomen pään yli. Tätä Erkki Tuomioja on kuvannut menneyttä maailmaa heijastelevan ”Tilsit-syndrooman” oireeksi.³²⁷ Toinen Nato-keskustelun turvallisuuskeskeisessä -argumentaatioissa usein taustalla vaikuttava menneisyyden syndrooma liittyy ns. talvisodan traumaan, ajatteluun siitä, että Suomen ei enää koskaan pidä suurimman hädän hetkellä jäädä yksin. Niin puheet pään yli sopimisesta kuin yksin jäämisestäkin kiertyvät siis takaisin Venäjään, joka nykypäivän politiikan ohella joutuu kantamaan vastuuta myös valtiollisten edeltäjiensä historiallisesta taakasta. Historiallisten analogioiden käyttö ulkopoliittisessa keskustelussa olisi mielenkiintoinen

³²⁷ Tuomioja 2004, 98. Tilsitissä Venäjän Kaliningradin alueella Ranskan keisari Napoleon ja Venäjän tsaari Aleksanteri sopivat vuonna 1807, että Venäjä saisi Suomen palkkioksi Ruotsin pakottamisesta mannermaansulkuun. Toinen historiallinen kokemus Suomen pään yli sopimisesta koettiin vuonna 1939, kun Neuvostoliitto ja Saksa Molotov-Ribbentrop -sopimuksen salaisessa lisäpöytäkirjassa sopivat Suomen kuuluvaksi Neuvostoliiton etupiiriin.

oman tutkimuksensa aihe. Missä määrin niitä hyödynnetään perusteltaessa jo valittuja näkemyksiä, ja missä määrin omaksutut analogiat taas ehkä vaikuttavat alitajuisesti itse ajatteluun.

Venäjää uhkana pitävien suuri jakolinja kulkee siinä, haetaanko kollektiivista turvaa vai seistäänkö omilla jaloilla. Mikään yksiselitteinen joko-tai -asetelma ei tietenkään ole kyseessä. Yhteistyövaraista turvallisuutta kannattaa koko poliittinen valtavirta, mutta erot näkyvät suhtautumisessa kansainvälisten yhteistyöjärjestelyjen syventämiseen. Jakolinjat tässä kulkevat paitsi puolueiden välillä myös niiden sisällä. Selvimmin tämä näkyy perussuomalaisissa, joista valtaosa on puheidensa perusteella puhdasoppisia omilla jaloilla seisojia, mutta osalle taas kaikki yhteistyöpohdinnat ovat paikallaan.

Geopoliittinen realismi ohittaa arvoperusteisen yhteisöllisyyden

Miten puheet Venäjästä ja turvasta sitten muuttuivat vaalikauden mittaan? Kuten todettua, kannattajat ovat valtaosin välttäneet perustelemasta Nato-jäsenyyttä sotilaallisen lisäturvan hakemisella nimenomaan Venäjän varalta. Ukrainan tilanteen kärjistyttyä vuosien 2013 ja 2014 vaihteessa politiikan oikean laidan ensireaktio eduskunnassa oli, että viimeistään nyt nähdään, että Suomen olisi jo pitänyt tai pitäisi viimeistään nyt hakeutua Natoon. Vaikka mikään ei konkreettisesti uhkaisikaan Suomea juuri nyt, ei ollut hyvää syytä olla hakematta turvaa Venäjän varalta tulevaisuutta ajatellen. Uhkana nähtiin tilanne, jossa lännen ja Venäjän välit yhä kiristyvät ja selkeästi lännen puolella olevalla Suomella ei kuitenkaan ole Naton turvatakuita - eikä niitä ole enää hankittavissa.

Argumentaatiossa tuotiinkin esille paitsi turvallisuus myös arvo- ja identiteettitekijät. EU-jäsenyyden myötä Suomi oli ankkuroitunut erottamattomasti länteen. Tuoreet tapahtumat vain parin tunnin lentomatkan päässä Helsingistä osoittivat, että itänaapuri ei arvostanut naapureidensa oikeutta tehdä itse omat poliittiset valintansa, vaan sen toimintaa ohjasi aggressiivinen voimapolitiikka ja etupiirijattelu. Baltian maiden onneksi nähtiin, että ne kuuluivat EU:hun ja Natoon toisin kuin Ukraina. Suomi oli onnekseen sentään EU:ssa, mutta viimeiseenkin läntiseen arvopöytään tulisi istuutua heti kun vaan mahdollista.

Vastakkainasettelun kärjistyminen voitiin luonnollisesti nähdä myös nimenomaan perusteena pysyä Naton ulkopuolella. Vastustajat näkivät, että Suomen paikka ei todellakaan ole Nato-blokissa vaan Eurooppaan ja länteen sitoutuneena, mutta kuitenkin sotilasliittojen ulkopuolella pysyttelevänä potentiaalisena sillanrakentajana. Ns. optiolinjan edustajat puolestaan ainakin ääneen pitivät ”aidan reunalla istumista” hyvänä paikkana tarkkailla tilanteen kehitystä. Suomi ei kärjistäisi tilannetta hakeutumalla Natoon mutta toisaalta mahdollisuus olisi olemassa, jos turvallisuustilanne vielä vakavasti heikkenisi. Perusteltu vastakysymys on, ottaisiko Nato yhä kiristyvässä tilanteessa – ja jäsenyyden edellyttäessä yksimielistä jäsenmaiden tukea – todellakin Suomen mukaan sateenvarjonsa alle.

Potentiaaliset tai realisoituneet ulkoiset uhat, taikka parhaassa tapauksessa uudet yllättäen avautuneet mahdollisuudet ovat monestikin edesauttaneet puolueita ja poliitikkoja kaivautumaan ylös vanhoista poteroista ja synnyttäneet yhtenäisyyttä, jopa ns. kansallisia projekteja. Ulkopoliitiikan saralla esimerkeistä käyvät sotien jälkeisen Suomen ryhtymisen ajan myötä puolueettomuuspolitiikan ja lopulta Kekkonen taakse sekä kylmän sodan jälkeinen nopea ja määrätietoinen ankkuroituminen länteen ja liittyminen Euroopan unioniin.

Huomattavan paljon pienemmässä mittakaavassa tällainen kansallinen yhteisymmärrys muotoutui myös vaalikauden 2011–2015 lopulla. Näkemykset siitä, mikä pidemmällä aikavälillä olisi Suomelle paras turvallisuus- ja puolustuspoliittinen perusratkaisu - olla liitossa vai ei - pysyivät vaalikauden mittaan paljolti muuttumattomina vaikka argumentit osin muuttuivatkin. Eduskuntakeskusteluista löytyy kuitenkin selvä polku kohti laajaa konsensusta siitä, mikä oli paras ratkaisu juuri sen hetkisessä tilanteessa.

Ukrainan kriisin eskaloiduttua käytännössä sodaksi jäi eduskunnassa arvopohjainen argumentaatio ja tuohtumus yhteisiksi toivottujen normien rikkomisesta osin taustalle ja päällimmäiseksi ääneen lausutuksi tunteeksi nousi huolestuneisuus Venäjän aggressiivisista toimista ja siitä, mihin kehitys vielä johtaisi. Yksinkertaistaen voisi sanoa, että realismi vei tilaa idealismilta ja turvallisuus arvoilta. Edustajien ajatukset ja puheet kääntyivät Ukrainasta Suomeen: entä jos Suomi olisi Ukraina ja toisaalta entä jos Suomi olisi Natossa.

Jatkuvuudesta tuli jälleen keskeinen yhteinen hyve. Sotilasliittojen ulkopuolella pysyttelemisen nähtiin pitävän Suomen aseman selkeänä ja olevan omiaan vakauttamaan Itämeren alueen kiristynyttä ilmapiiriä. Voimakkaat tai edes ääneen pidetyt puheenvuorot Nato-jäsenyyden puolesta vähenivät kun kannattajatkin näkivät vaalikauden lopussa säätilan liian epävakaaksi jäsenyyden hakemiselle. Yksituumaisuus nousi taas uudella voimalla hyveeksi, konsensus teki paluun.

Vaalikauden lopussa jatkuvuutta, vakautta ja yksituumaisuutta korostaneen Venäjädiskurssin sisällön kehityksen voi tiivistää siihen, että jos Venäjä ei aiemmin ollut enemmistön mielestä antanut aiheita pohtia jäsenyyttä, koska Suomella ei koettu olevan turvallisuusvajetta, niin vaalikauden lopulla Venäjä antoi vielä suuremman enemmistön mielestä aiheita pohtimatta jäsenyyttä, koska turvallisuustilanteen koettiin olevan herkkä ja Venäjän olevan herkkänä.

Viekö Ruotsin pelko Natoon?

Puhe pohjoismaisesta yhteistyöstä lisääntyi vaalikauden aikana Euroopan unionin oman puolustusulottuvuuden kehittämisen selvästi hidastuessa, kun unionissa keskityttiin hoitamaan eurokriisiä. Ei ollut myöskään näköpiirissä, että EU-jäsenmaiden perusratkaisu järjestää puolustuksensa Naton kautta olisi muuttumassa. Samaan aikaan kasvavat puolustuksen rahoitustarpeet asettivat Suomelle omat vaateensa etsiä kumppaneita. Kolmantena pontimena pohjoismaiselle yhteistyölle ja erityisesti Ruotsi-yhteistyölle oli puhujasta riippuen joko se, että Naton suuntaan ei haluttu mennä tai se, että sinne suuntaan ei pystytty menemään.

Suomen ja Ruotsin yhteistyöstä keskusteltaessa on koko ajan eduskuntakeskustelussa häilynyt taustalla kysymys luottamuksesta. Luotetaanko ensinnäkin siihen, että toinen ei keskinäisen yhteistyön syventämisen sijaan yht'äkkiä hakeudukin Natoon. Ja toisekseen luotetaanko siihen, että jos kriisiajan yhteistyöstä sovittaisiin, niin toinen myös tosipaikan tullen haluaisi ja pystyisi auttamaan.

Ulkopoliittinen johto on vakuuttanut, että ajatustenvaihdosta Naton suhteen on sovittu, mutta eduskuntapuheissa epäily on elänyt vahvana. Ruotsin ei uskota niinkään rikkovan lupauksiaan mutta pelätään, että se aiheuttaa pettymyksen suhteessa

suomalaisten toiveisiin ja odotuksiin. Kollektiivisessa muistissa on yllätyksellisen EU-jäsenyyshakemuksen Suomelle aiheuttama shokkia ja trauma, kun länsinaapuri jätti informoimatta saatikka konsultoimatta omista aikeistaan. Nykyhetkessä huomiota on kiinnitetty Ruotsin aktivoituneeseen Nato-keskusteluun ja jo pitkään Naton puolesta liputtaneeseen, opposition porvariallianssia johtavaan maltillisen kokoomukseen.

Molemmat duubiot ovat Suomessa kuluneet erityisesti Nato-kannattajien kielenkäytössä; Ruotsi-yhteistyö olisi epävarmalla pohjalla ja vain Naton korvike. Puheenvuoroista päätellen korvike maistuu kitkerältä eikä vastaa aitoa - oli kyse sitten kahvista tai puolustusliitosta. Toisaalta yhteistyön äänekkäimmät kannattajat löytyvät RKP:n ja kokoomuksen piiristä; useat ovat esittäneet yhteistyön ulottamista koskemaan myös kriisinaikaa, mikä käytännössä tarkoittaisi jonkinlaista valtiosopimustasoista puolustusliittoa.

Tätä ajatuskulkua vastaan sotivat Nato-kriittiset, jotka hekin epäilevät, saisiko Suomi tosipaikan tullen Ruotsilta riittävää apua mutta johtopäätöksenä on Natoon haikailun sijaan turvautuminen omaan kansalliseen puolustukseen. Näkökulma on ollut erityisen näkyvä perussuomalaisessa argumentoinnissa: Ruotsi-yhteistyö ei ole portti Natoon eikä Naton korvike vaan sitä harjoitetaan rauhanaikana, koska se on hyödyksi Suomen omalle puolustuskyvyille. Logiikka on siis sama kuin Nato-kumppanuudessa ja EU-yhteistyössä.

Pohjoismaisen yhteistyön korostamisessa tiivistyy suomalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan konsensuksen luonne: tehdään sellaisia valintoja, joilla ei nähdä olevan kielteisiä vaikutuksia mihinkään suuntaan. Yhteistyö Suomen tapaan sotilasliittoon kuulumattoman Ruotsin kanssa ei ole suunnattu ketään vastaan vaan molempien puolesta. Tämän johtoajatuksen taakse ovat voineet asettua oikeastaan kaikki: SDP:n ja keskustan yhteistyövaraista turvallisuutta ja vakautta korostava valtavirta, yhteistyön Naton ja EU-puolustuksen korvikkeena näkevät sekä ne, jotka haluavat piirtää kansainväliselle yhteistyölle selvät rajat. Ja se raja kulkee mieluummin rauhan ajan Ruotsissa kuin kriisiajan Natossa.

Keskustelun valtavirtaa ajatus puolustusliitosta Ruotsin kanssa ei kuitenkaan ole ollut edes kokoomuksessa. Yhteistyöhön liittyen on enemmän puhuttu siitä, miten Suomen ja Ruotsin olisi järkevää sovittaa askeleensa Naton suhteen yhteen, ja tätä yhteyttä ovat

pitäneet esillä monet muutkin. Voikin ajatella, että yksin Venäjän pelko ei Suomea taida Natoon koskaan viedä, mutta yksinjäämisen pelko Ruotsin liittyessä voi vielä viedä.

Juurilleen palaava Nato ja visio EU-puolustuksesta

Jos Nato-jäsenyyttä arvioitaisiin pelkästään sotilaskiikarien läpi, päätös olisi selvä. Nato on johtovaltionsa Yhdysvaltojen myötä ylivertainen sotilasmahti, jossa mukana olo parantaisi Suomen sotilaallista kykyä, lisäisi pelotevaikutetta ja antaisi turvatakuut. Kokonaan toinen kysymys on laaja ulko- ja turvallisuuspoliittinen kokonaisarvio jäsenyyden vaikutuksesta turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen ja Suomen asemaan. Eli miten Venäjä jäsenyyteen reagoisi ja toimisiko jäsenyys turvallisuuden rakentajana vai kuluttajana. Näin ns. Nato-kumppanuus -diskurssi muuttuukin osaksi suurta ns. Venäjä-diskurssia.

Myös sillä on merkitystä, millaiseen Natoon Suomi jäseneksi hakeutuisi. Aiemmin Naton strategiseksi kumppanikseen määrittelemästä Venäjästä on tullut sen haastaja, joka on kyseenalaistanut yhteistyövaraisen turvallisuusjärjestelmän ja epävakauttanut mm. Itämeren alueen tilannetta. Ukrainan kriisin myötä Nato palasi yhä enemmän kansainväliseen kriisinhallintaan keskittyneestä toimijasta takaisin juurilleen, puolustusliitoksi jonka ensisijaisena huolehtii jäsenmaidensa yhteisestä puolustuksesta.

Suomen Nato-kumppanuuden kannalta tilanne on kaksijakoinen. Kun vielä selontekokeskustelujen aikaan oli huolta siitä, että Afganistanin kriisinhallintaoperaation päättyessä Suomi jää sivuun tärkeimmistä Nato-pöydistä, niin vaalikauden lopulla huolta kannettiin Suomen asemasta Naton keskittyessä ydintehtäväänsä. Toisaalta voisi ajatella, että Naton keskittyessä harjoittelemaan liittokunnan alueen puolustamista, tarjoutuisi Suomellekin tilaisuuksia osallistua suoraan sen omaa puolustuskykyä kehittäviin kumppanuusharjoituksiin.

Uusi fokus alleviivaa toki jäsenten ja kumppanien eroa: turvatakuut ovat todellakin vain jäsenille. Paljon puhuva esimerkki on kumppanimaa Ukraina. Tämä jäsenen ja vaikka Suomenkin tapaisen edistyneen kumppanin välinen ero tuli vaalikauden kuluessa entistä selvemmin esille myös eduskuntapuheissa. Ns. Ruotsi-diskurssi sai osaltaan tästä käyttövoimaa, kun lisäturvaa haettiin sieltä, mistä sitä nähtiin olevan saatavissa.

Sen sijaan ns. EU-diskurssi jäi koko vaalikauden aikana vaimeaksi. Perussyitä oli kaksi: ensinnäkin EU:n 28:sta jäsenmaasta 22 on ratkaissut puolustuksensa Natolla, ja toiseksi ei unionissa ollut meneillään voimallisia prosesseja yhteisen puolustusulottuvuuden merkittäväksi kehittämiseksi. Vaalikauden alkupuolella oikeastaan vain vihreät puhuivat voimallisesti EU:sta konkreettisena turvallisuuspoliittisena toimijana. Sitä mukaa kun yleinen turvallisuuskehitys heikkeni, korostui eduskuntapuheenvuoroissa, perussuomalaiset pois lukien, EU:n rooli paitsi arvo- myös turvallisuusyhteisönä. Keskustelu jäi kuitenkin muita täydentäväksi, sillä vaikka tulevaisuuden mahdollisuus "EU-armeijan" kehittymisestä tuotiinkin EU:hun yleisesti ottaen myönteisesti suhtautuvien taholta esille, todettiin se samalla pitkän aikavälin visioinniksi. Sen hetkiseen tilanteeseen turvaa haettaessa katse kääntyi ennen kaikkea Ruotsin suuntaan.

Siitä on lähdettävä, että tähän on tultu

Kiinnostava kysymys ja mahdollinen jatkotutkimuksen aihe on, millä perusteilla ja minkälaisin argumentein linjaus sotilaallisen liittoutumattomuuden jatkosta vaalikaudella 2015–2019 tehdään. Miten Sipilän hallituksen ohjelmassaan esille tuomat painotukset Suomesta aktiivisena osana eurooppalaista ja pohjoismaista arvoyhteisöä, kansainvälisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen yhteistyön tiivistämisestä, Pohjolan ja Itämeren alueen vakauden vahvistamisesta, EU:n ja Suomen Venäjä-suhteiden parantamisesta sekä Nato-kumppanuudesta ja jäsenyyden hakumahdollisuuden ylläpitämisestä³²⁸ näkyvät ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa ja siitä käytävässä keskustelussa eduskunnassa ja muualla? Onko päällimmäisenä harkinnassa tiivistyvä liitto Ruotsin kanssa, yhteinen tai erillinen Nato-harkinta vai Venäjä-suhteen korostaminen ja lähialueen vakauden vaaliminen nykyisenkaltaisten yhteistyökuvioiden kehittämistä jatkaen?

Mikäli keskustelu seurailee aiempien selontekokeskustelujen ja muiden ulko- ja turvallisuuspoliittisten keskustelujen luonnetta, ei ole lupa odottaa keskustelulta liikoja. Poliitiikka on uhkakuvia ja uhkakuvat politiikkaa. Siksi selontekoihin on perinteisesti sisäänkirjoitettu sellainen toimintaympäristö ja sellaiset haasteet, joihin vastaamiseen ylimmän valtiojohdon jo valitsemat peruslinjaukset antavat riittävät vastaukset.

³²⁸ VNT 1/2015 vp, 32-33.

Valtiojohdon näkökulmasta Suomen ei pidä piirtää eteensä sellaista turvallisuushaastetta, johon ei olisi tarjota uskottavaa ja saatavilla olevaa vastausta.

Kuten todettua, suomalaiselle ulko- ja turvallisuuspoliittiselle keskustelulle on ollut ominaista jatkuvuuden ja yksituumaisuuden nimiin hokeminen. Suomea onkin luonnehdittu siinä mielessä erikoiseksi maaksi, että oppositio voi vähintään puolivakavalla mielellä syyttää hallitusta virallisen ulkopoliittisen linjan hämärtämisestä tai jopa siltä poikkeamisesta. Keskustelun kärjistyessä viimekätiseksi auktoriteetiksi paikalle haetaan tai sinne tulee tasavallan presidentti, joka omalla ääneen ajattelullaan vaimentaa virallisen konsensuslinjan kyseenalaistamiseksi tulkitun keskustelun.

Jatkuvuus ilmenee paljaimmillaan siinä, miten toimintaympäristön suurtenkaan muutosten ei nähdä edellyttävän muutoksia harjoitettuun politiikkaan. Maailma muuttuu, Suomi säilyy. Eri tahojen perustelut omille kannoilleen tuntuvat muuttuvan olosuhteiden muuttuessa, mutta johtopäätökset eivät.

Enemmän tai vähemmän avoimesti jäsenyyttä kannattavien ja sitä vastustavien välissä on suurin joukko, virallisen ns. Nato-optiolinjan kannattajat. Eduskuntakeskusteluissa he ovat liittoutumiselle myönteisten tai kielteisten argumenttien käsittelyn sijaan tyypillisesti keskittyneet ennen kaikkea antamaan tukensa nykytilanteelle. Muutostarvetta ei nähdä etenkään juuri silloisessa tilanteessa, eikä myöskään näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa.

Ominaista eduskuntakeskusteluille on ollut toistaa mantranomaisesti omaan realistiseen tai tarkoitushakuiseen arvioon tai toivomukseen perustuvia näkemyksiä asioiden tilasta. Suomea ei uhkaa ketään - ja vaikka uhkaisikin, niin turvallisuusvajetta ei ole, sillä Suomen puolustuskyky on uskottava ja puolustuksen perusfundamentit tuottavat vakautta. Lisäksi Suomella on ns. Nato-optio. Kaikkien näiden elementtien uskottavuudessa ei kuitenkaan ole olennaista, miten Suomi ne näkee, vaan miten niitä Suomen ulkopuolella arvioidaan. Kuten on tavattu sanoa, ulkopoliittikka on yhtä uskottavaa kuin vaihtoehtonsa.

Miten sitten tulisi nähdä paljon puhutun ns. Nato-option merkitys ja uskottavuus? Oleellista olisi, että optio on uskottava ja sen lunastaminen reaalin vaihtoehto liittoutumattomuudelle. Uskottava optio toimii Venäjälle ennaltaehkäisevänä signaalina

ja Natolle ennakoilmoituksena tahdosta liittyä, jos turvallisuuspoliittinen tilanne niin edellyttää. Viime kädessä kyse on kuitenkin vain yksipuolisesta poliittisesta lausumasta koskien mahdollista tulevaisuuden aikomusta. Suomi ei kuitenkaan todellisuudessa voi itse laskea liikkeelle optiota, jonka mahdollisesti sitten itse lunastaisi.

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen keskustelun yhtenä leimallisena piirteenä on aina ollut, että se mikä jätetään sanomatta, on tärkeää. Ja välttämättömyydestä on mahdollisuuksien mukaan tehtävä hyve. Jos esimerkiksi Nato ei virallisesti edelleen jatkuvasta "avoimien ovien politiikastaan" huolimatta olisikaan laskemassa liikkeelle Suomen Nato-optiota, eikä se siis silloin olisi myöskään lunastettavissa, olisi molempien osapuolten taholta valtioviisautta olla sitä ääneen toteamatta. Muutenhan Suomella saattaisi olla ääneen lausuttu turvallisuusvaje. Mistä ei voi puhua, siitä on vaiettava.³²⁹

³²⁹ Numminen 2011, 99–100. Lainausta on M.A. Nummisen suomennos itävaltalais-englantilaisen filosofi Ludwig Wittgensteinin loogis-filosofisen tutkielman *Tractatus Logico-Philosophicus* (1922) lauseesta "Wovon man nicht sprechen kann, darüber muß man schweigen". Alkuperäinen Heikki Nymanin käännös "Mistä ei voi puhua, siitä on vaiettava" ei Nummisen mielestä soljunut musiikillisesti.

LÄHTEET

LÄHDEJULKAISUT

Valtiopäiväasiakirjat

Valtiopäivät 1995, pöytäkirjat ja asiakirjat

VNS 1/1995 vp (Turvallisuus muuttuvassa maailmassa. Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995)

Valtiopäivät 1997, pöytäkirjat ja asiakirjat

VNS 1/1997 vp (Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997)

Valtiopäivät 2001, pöytäkirjat ja asiakirjat

VNS 2/2001 vp (Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001)

Valtiopäivät 2004, pöytäkirjat ja asiakirjat

VNS 6/2004 vp (Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 24.9.2004)

Valtiopäivät 2009, pöytäkirjat ja asiakirjat

VNS 1/2009 vp (Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.2.2009)

Valtiopäivät 2011, pöytäkirjat ja asiakirjat

VNT 2/2011 vp (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 28.6.2011.)

PTK 22/2011 vp ja PTK 23/2011 vp

Valtiopäivät 2012, pöytäkirjat ja asiakirjat

VNS 6/2012 vp (Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 21.12.2012)

Valtiopäivät 2013, pöytäkirjat ja asiakirjat

PTK 3/2013 vp, PTK 49/2013 vp, PTK 50/2013 vp ja PTK 65/2013 vp

UaVM 1/2013 vp (Ulkoasiainvaliokunnan mietintö Valtioneuvoston selonteko Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012)

UTP 13/2013 vp (Valtioneuvoston selvitys pohjoismaisesta turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevasta yhteistyöstä; täysistunnon ajankohtaiskeskustelua varten)

Valtiopäivät 2014, pöytäkirjat ja asiakirjat

PTK 23/2014 vp, PTK 73/2014 vp, PTK 136/2014 vp ja PTK 169/2014 vp
KA 11/2014 vp (Keskustelualoite Suomen ja Venäjän suhteista)
UTP 31/2014 vp (Valtioneuvoston selvitys turvallisuuspoliittista yhteistyötä koskevasta katsauksesta)
VNT 1/2014 vp (Pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 24.6.2014)

Valtiopäivät 2015, pöytäkirjat ja asiakirjat
VNT 1/2015 vp (Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 29.5.2015)
PTK 13/2015 vp
UTPJ 2/2015 (Valtioneuvoston UTP-jatkokirjelmä, UM:n muistio Suomen ja Naton kumppanuusyhteistyön ajankohtaisista aiheista)

Puolueohjelmat

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Matkaopas hyvinvointivaltiosta paremminvointivaltioon”,
<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KOK/kokvaaliohjelma2011>>

Keskustan puoluekokous 13.–15.6.2014, poliittinen kannanotto
<<http://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=87a3e88a-6c9c-40d3-953f-e2fc145c1be2>>

Kokoomuksen puoluekokous 11.–13.6.2010, ulko- ja turvallisuuspoliittinen kannanotto ”Suomi ja 2010-luvun ulkopoliitiikka” <<http://www.kokoomus.fi> -> Dokumenttiarkisto -> Tavoiteohjelmat -> Puoluekokouskannanotot ja aloitteet>

Kokoomuksen puoluekokous 13.–15.6.2014, puoluekokouskirja
<<http://www.kokoomus.fi> -> Dokumenttiarkisto -> Tavoiteohjelmat -> Puoluekokouskannanotot ja aloitteet>

Kristillisdemokraattien vaaliohjelma 2011–2015 ”Koti, uskonto, isänmaa. Tästä on kyse.”, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KD/kdvaaliohjelma2011>>

Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Suomalaiselle sopivin”,
<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/PS/psvaaliohjelma2011>>

Ruotsalaisen kansanpuolueen eduskuntavaaliohjelma 2011 ”Rikkaamman Suomen puolesta”, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/SFP/sfpvaaliohjelma2011>>

SDP:n puoluekokous 29.5.2010, kansainvälinen julkilausuma ”Turvallisempi yhteistyön maailma”, <<http://www.sdp.fi/fi/uutiset/1638-kansainvalinen-julkilausuma-turvallisempi-yhteistyon-maailma>>

Suomen Keskustan vaaliohjelma vuoden 2011 eduskuntavaaleihin ”Koko Suomi, kaikki suomalaiset”, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KESK/keskvaaliohjelma2011>>

Vasemmistoliiton eduskuntavaalien 2011 vaaliohjelma ”Rikkautta jolla on arvoa” 31.10.2010, <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/VAS/vasvaaliohjelma2010>>

Vihreän liiton poliittinen ohjelma ”Vihreä tehtävä 2010–2014” 23.5.2010 <<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/VIHR/vihrpoliittinen2010>>

Mielipidetutkimukset

Apunen Matti, Haavisto Ilkka et al., *Sovinnon eväät. EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2016*. Taloustieto, Helsinki 2016.

Haavisto Ilkka, *Neljäs Suomi. EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2015*. Taloustieto, Helsinki 2014.

MTS 1/2014. *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Maanpuolustuksen suunnittelukunnan tiedotteita ja katsauksia 1/2014.

LEHDET

Claramunt Alberto, Turun Sanomat/STT 2.11.2006, Kääriäinen haluaa Natoon tai lisää rahaa puolustukseen <<http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/1074158176/Kaariainen+haluaa+Natoon+tai+lisaa+rahaa+puolustukseen>>

Helsingin Sanomat 10.3.2015, Ukraina sekoitti EU:n puolustuksen – Tarvitseeko unioni oman armeijan? <<http://www.hs.fi/paivanlehti/10032015/a1425881125827>>

Lydén Marianne, Hufvudstadsbladet 12.3.2014, SFP-upprop för Nato. <<http://hbl.fi/nyheter/2014-03-12/579371/sfp-upprop-nato>>

Yle 25.3.2014, Vasemmistoliitto lähtee hallituksesta. <http://yle.fi/uutiset/vasemmistoliitto_lahtee_hallituksesta/7155893>

Yle 31.5.2014, Presidentti Niinistö: Suomi olisi puolet Naton maarajasta Venäjän kanssa. <http://yle.fi/uutiset/presidentti_niinisto_suomi_olisi_puolet_naton_maarajasta_venajan_kanssa/7271719>

Yle 18.9.2014, Vihreät ulos hallituksesta – ”Mieli on raskas ja pettynyt”. <http://yle.fi/uutiset/vihreat_ulos_hallituksesta__mieli_on_raskas_ja_pettynyt/747832>

Yle 28.2.2015, Niinistö yhä Nato-kansanäänestyksen kannalla.
<http://yle.fi/uutiset/niinisto_yha_nato-kansanaanestyksen_kannalla/7836456>

Yle 8.3.2015, Presidentti Niinistö tukee Junckerin ajatusta EU-armeijasta.
<http://yle.fi/uutiset/presidentti_niinisto_tukee_junckerin_ajatusta_eu-armeijasta/7853766>

KIRJALLISUUS

Aikalaiskirjallisuus

Blomberg Jaakko, *Vakauden kaipuu. Kylmän sodan loppu ja Suomi*. WSOY 2011.

Ervasti Pekka & Laakso Jaakko, *Karhun naapurista Naton kainaloon. Puolueettoman Suomen marssi läntisen sotilasliiton leiriin*. WSOY, Juva 2001.

Honkanen Karoliina & Kuusela Janne, *Mikä Nato on?* Suomen Atlantti-Seura, Helsinki 2014.

Karvinen Jyrki & Puistola Juha-Antero, *Nato ja Suomi*. Auditorium 2015.

Kivinen Olli, *Nato ilman tunteilua*. Suomen Atlantti-Seura, Helsinki 2007.

Krohn Elias, *51 hyvää syytä sanoa Natolle kiitos ei*. Rauhanpuolustajat & Like, Keuruu 2003.

Pesonen Raimo, *Nato hampaankolossa*. Like Kustannus, Keuruu 2015.

Rusi Alpo, *Myrskyjen aika*. Atena Kustannus, Saarijärvi 2004.

Saari Heikki, *Kaunis on kuolla*. WSOY, Vantaa 2008.

Salomaa Markku, *Puhutaan Natosta*. Docendo, Saarijärvi 2015.

Suomi ja Nato. Eurooppalaisia näkökulmia sotilasliitosta. Toim. Kangaspuro Markku & Matinpuro Teemu, Like Kustannus, Vantaa 2003.

Talvitie Heikki, *Venäjä, Venäjä, Venäjä!* Auditorium, Juva 2014.

Tarkka Jukka, *Venäjän vieressä Suomen turvallisuusilmasto 1990–2012*. Otava 2015.

Tuomioja Erkki, *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka anno 2004. Puheenvuoro*. Tammi, Keuruu 2004.

Tuomioja Erkki, *Säkerhetspolitik i en värld av ömsesidiga beroenden*. Artikkeliteoksessa Björnsson Anders & Hidman Svens (toim.), *Bevara alliansfriheten – nej till Nato-medlemskap!* Celanders förlag, Tyskland 2014.

Törnudd Klaus, *Turvallisuus on oven avaamista. Tarinoita nuorille diplomaateille*. Edita, Helsinki 2005.

Valtasaari Jukka, *Suomen turvallisuus*. Docendo, Jyväskylä 2015.

Painamattomat opinnäytteet

Kultti Tea, *Turvallisuuspolitiikan visio ja painajainen. Suomen NATO-keskustelut 1990-luvulla*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 1998.

Raunio Samuel, *Virallinen, varovainen - vaiettu? Nato-keskustelu neljän puoluelehden pääkirjoituksissa vuonna 2001: vaikuttamiskeinot ja retoriikka*. Journalistiikan pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto 2003.

Suominen Terhi, *Sama kaiku on askelten? Suomalaisten turvallisuuspoliittinen identiteetti Suomen EU-jäsenyyden aikana*. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2008.

Uotila Panu, *Piilosotaa Natosta. Eduskunnan turvallisuuspoliittisen keskustelun diskursiivinen rakentuminen Helsingin Sanomissa*. Journalistiikan pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto 2002.

Waltari Helena, *Uusille vesille piiruakaan muuttamatta? Muutos ja jatkuvuus Suomen hallituksen Natoa koskevissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa ratkaisuisa 2000-luvulla*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2008.

Tutkimukset ja muu kirjallisuus

Alasuutari Pertti, *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere, Vastapaino 2011

Eskola Jari & Suoranta Juha, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere 1998.

Forsberg Tuomas, *Nato-kirja*. Ajatus-kirjat, Jyväskylä 2002.

Harle Vilho & Moisio Sami, *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Vastapaino, Tampere 2000.

Heinonen Veikko U.J., *Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila. Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen debatin käsiteanalyttinen tarkastelu*. Viestintätieteiden väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2011.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula, *Tutki ja kirjoita*.
Tammi, Helsinki 2004.

Jakobson Max, *Väkivallan vuode, 20. vuosisadan tilinpäätös I*. Otava, Keuruu 1999.

Jokinen Arja, Juhila Kirsi & Suoninen Eero, *Diskurssianalyysin aakkoset*.
Vastapaino, Tampere 1993.

Jokinen Arja, Juhila Kirsi & Suoninen Eero, *Diskurssianalyysi liikkeessä*.
Vastapaino, Tampere 1999.

Limnell Jarno, *Toimiiko turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selontekomenettely?*
Maanpuolustuskorkeakoulu, julkaisusarja 4, työpapereita No 26, Helsinki 2008.

Limnell Jarno, *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Väitöskirja.
Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 1: strategian tutkimuksia
No 29, Helsinki 2009.

Limnell Jarno, *Maailma ja Suomi 9/11 jälkeen*. WSOY 2011.

Moisio Sami, *Geopoliittinen kamppailu Suomen EU-jäsenyydestä*. Väitöskirja, Turun
yliopiston julkaisuja, sarja C: 204, Turku 2003.

Nokkala Arto, *Uhka ja kumppani – Venäjä Suomen puolustushallinnossa*.
Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 1: strategian tutkimuksia
No 28, Helsinki 2009.

Nokkala Arto, *Kyky ja tahto. Suomen puolustus murroksessa*. Docendo, Saarijärvi 2014.

Nordberg Erkki, *Suomi, EU, Nato ja Venäjä*. Art House 2004.

Numminen M.A., Niin & Näin 1/2011, Ludwig Wittgensteinin Tractatuksen
ensimmäinen lause.

Pekonen Kyösti, *Symbolinen modernissa politiikassa*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön
julkaisu 25, Jyväskylän yliopisto 1991.

Pekonen Kyösti, *Puhe eduskunnassa*. Vastapaino, Jyväskylä 2011.

Pursiainen Christer & Saari Sinikukka, *Et tu Brute! Suomen Nato-optio ja Venäjä*. UPI-
raportti 1/2002, Otavamedia, Espoo 2002.

Rahkonen Juho, *Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen
keskustelu 2003–2004*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere 2006.

Railo Erkki, *Pienen valtion kansallinen selviytymisstrategia*. Artikkeliteoksessa Railo

Erkka ja Laamanen Ville (toim.) *Suomi muuttuvassa maailmassa. Ulkosuhteiden ja kansallisen itseymmärryksen historiaa*. Edita, Porvoo 2010.

Remy Johannes, *Ukrainan historia*. Gaudeamus, Tallinna 2015.

Ries Tomas, *Finland and NATO*. Maanpuolustuskorkeakoulu, julkaisusarja 1: työpapereita No 15, Helsinki 1999.

Ruhala Kalevi, Sivonen Pekka, Tiilikainen Teija & Järvenpää Pauli, *Suomen turvallisuuspolitiikan vaihtoehdot*. Maanpuolustuskorkeakoulu, julkaisusarja 2: työpapereita No 22, Helsinki 2003.

Sierla Antti, *Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutukset*. Ulkoasiainministeriö, 2007.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki 2002.

Turtia Kaarina, *Sivistyssanat*. Otava, Keuruu 2001.

Visuri Pekka, *Sotatapahtumat 1808-1809*. Artikkeliteoksessa Luoto Reima T.A. & Talvitie Heikki & Visuri Pekka, *Suomen sota 1808-1809. Taustat, tapahtumat ja muistomerkit*. Fenix-kustannus, Saarijärvi 2008.

Visuri Pekka, *Maailman muutos ja Suomi*. Bookwell, Jyväskylä 2011.

Vogt Henri, *Suomen ulkopolitiikka: monensuuntaista eurooppalaistumista?* Artikkeliteoksessa *Suomalaisen politiikan murroksia ja muutoksia*. Paakkunainen Kari (toim.), Helsingin yliopisto, Poliittikan ja talouden tutkimuslaitoksen julkaisuja 2012:1, Unigrafia, Helsinki 2012.